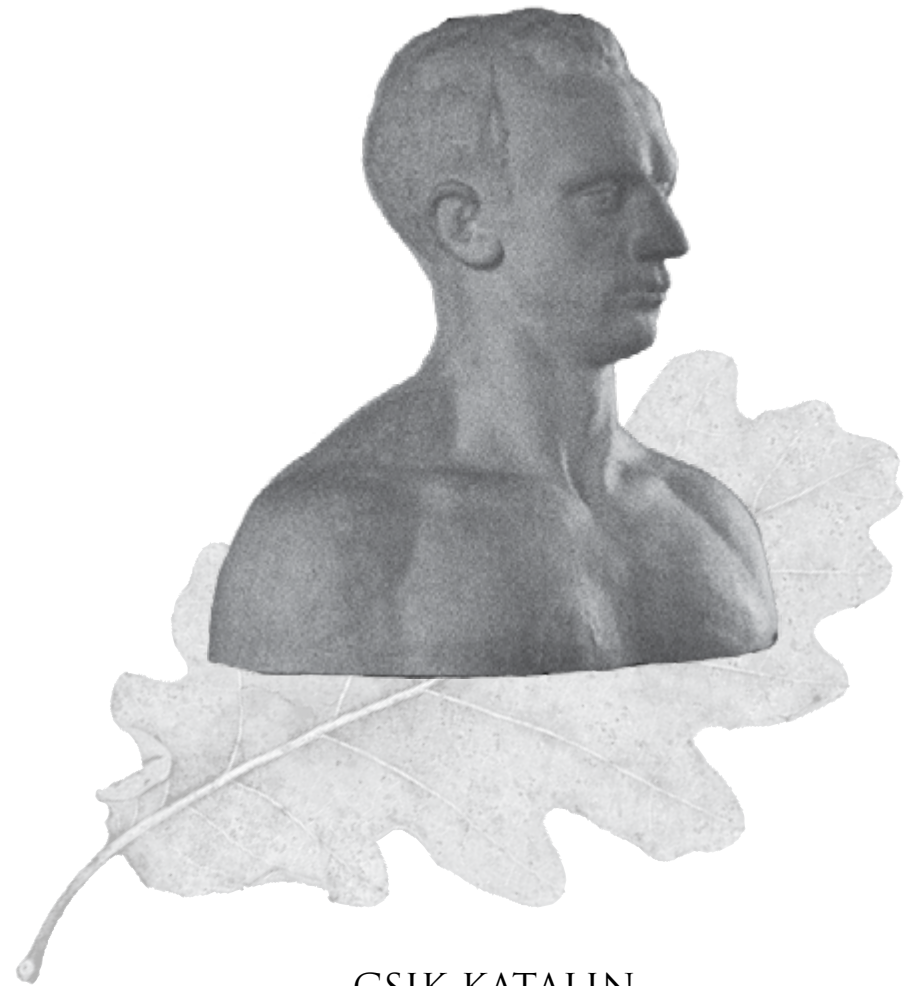

CSIK KATALIN

**Édesapám emléke,
100 éves lenne Csik Ferenc**

2013

CSIK KATALIN

Édesapám emléke,
100 éves lenne Csik Ferenc

Írta és szerkesztette:

Csik Katalin

Lektorálta:

Dr. Takács Ferenc

A borítót tervezte:

Bankó Zsolt

„A déli partról” című festménye alapján

© Csik Katalin, Keszthely 2013

Felelős kiadó:

Keszthely Város Önkormányzata

ISBN 978-963-08-4584-7

Beköszöntő

Ha kezében tartja ezt a könyvet, feltételezem, hogy Ön éppúgy nagy tisztelője Csik Ferencnek, ahogyan én – vagy ha mégsem, hát biztosan az lesz, mire végigolvassa a visszaemlékezéseket, történeteket, cikkeket.

Bár több városban is otthon volt, mi természetesen elsősorban Keszthelyinek tartjuk őt, és büszkéek vagyunk rá, hogy itt nőtt fel, tanult, itt kezdett el úszni és végül a Szent Miklós temetőben helyezték örök nyugalomra.

A városban több tábla is őrzi emlékét, Keszthely Balatonhoz legközelebbi útját Csik Ferenc sétányának hívják, és terveink között szerepel egy szobor felállítása a móló előtti partszakaszon, ott, ahol oly sokszor csobbant a vízbe. Az is egyértelmű volt számunkra, hogy amikor 2010-ben uszoda épült a városban, az csakis Csik Ferenc nevét viselheti.

A kortársak visszaemlékezései szerény, csendes embernek mutatják őt be, aki tiszteletet és megbecsülést ébresztett, és akire mindig jó szívvel gondoltak vissza. Tudatosan, felelősségteljesen, kötelességtudón élt – vajon a sport acélozta ilyenre, vagy épp pont fordítva: sportsikereit is szilárd jellemének, tehetsége mellett szorgalmának és állhatatosságának köszönhet?

Az évek számát nagyon szűkmarkúan mérte ki számára a sors, nem láthatta gyermekeit, unokáit felnőni – ahogy az ő édesapjának sem adatott meg, hogy büszke lehessen a fiára. Mégis abban az alig harminckét évében rengeteg minden benne volt, az élet oly sok területén állt példásan helyt, és ez alatt a rövid idő alatt példaképpé, hőssé tudott válni oly sokunk szemében. Többet adott a világnak, mint amennyit ő kapott belőle.

Nekünk, magyaroknak nem kell külföldre szaladnunk követendő példáért és lenyűgöző eredményekért, a tudomány, a sport, a művészet területén egyaránt bővelkedünk kiemelkedő személyekben és életutakban – éppen ezért is kötelességünk az emlékezés és emlékeztetés. Örömmel támogatta hát a város Csik Katalin kezdeményezését; fontosnak tartjuk, hogy az ilyen és ehhez hasonló, tiszteletet parancsoló és büszkeségre okot adó magyar teljesítmények és nagyszerű emberek még sokáig éljenek az emlékezetünkben. Talán még ennél is fontosabb, hogy a fiatalabb generáció is megismerje, és úgy mutassuk be számukra Csik Ferencet, hogy erőt meríthessenek, példaképet találjanak, és fontos értéket tehessenek magukévá az életútjából.

Eljátszhatnánk a gondolattal: ha a háború és az a bizonyos bomba nem szól közbe, még talán az sem lett volna elképzelhetetlen, hogy a nagyszerű sportember, orvos és édesapa századik születésnapján nem könyvet adunk ki az emlékére, hanem személyesen köszönthettük, vele együtt ünnepelhettük volna meg e jeles alkalmat...

Ruzsics Ferenc
Keszthely város polgármestere

Ajánlás

Tizennégy éves voltam, amikor először „találkoztam” Csik Ferencel. Kaposvár-ra kerültem középiskolás diáknak, a Munkácsy Mihály Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskolába. Eljutottunk az uszodába is. Emlékezetem szerint előtte egy mell-szobor állt, mely az olimpiai bajnokot mintázta. Érdekelt a sport, – sem versenyző, sem bajnok nem lettem – s így „utánajártam”, hogy ki is volt Csik Ferenc. Büszke voltam, hogy Somogy megyének is van olimpiai bajnoka, hiszen ott született.

Csik Ferencre sokan lehetnek büszkék ma is. Példakép lehetne, s kellene, hogy legyen! Miért? Vajon hányan lennének képesek ma arra, – egykoron többen voltak! – hogy a sportban, a tudományban, a hivatásukban vagy az újságírásban egyformán kiemelkedőt nyújtsanak? A fiatalon árvaságra jutott Csik Ferenc a felsoroltak közül valamennyiben jelentőset alkotott.

Olimpiai bajnokságát, az 1936-os berlini Nyári Játékokon a 100 méteres gyorsúszásban elért sikerét szinte minden olimpiatörténeti munka kiemeli. Történelmet írt. Nála nagyobb esélyeseket győzött le, még akkor is, amikor a „visszavágóra” sor került Budapesten. S tette mindezt valódi szerénységgel, a sport és a mindenkori munka iránti alázattal.

100 éve született. Ez a kötet az ő emlékéit idézi, a sportemberét, aki oktatott a Magyar királyi Testnevelési Főiskolán, kötelességét teljesítette a magyar királyi honvédség tartalékos orvos zászlósaként és akinek – szerető férjként és apaként – a gondolatai mindig a családja körül jártak.

Utóbbiakról már nem Kaposvárott hallottam, hanem az Eötvös Loránd Tudományegyetem Eötvös József Kollégiuma Olimpiatörténeti Szemináriumának hallgatójaként. Tanárunk, dr. Keresztényi József – Sopron szülötte volt – sokat emlegette „Csik Ferkót”, akinek sikerét már a rádió jóvoltából hallhatta és soproni haláláról, mint a kötelességét teljesítő orvostól mesélt.

Ez a könyv az édesapát magának is újjáteremtő gyermek, tisztelgő és mások által nem ismerhető tényt felgyűjtő – naplójának szövegét szó szerint idézett –, és sportpályafutását gazdagon dokumentáló könyve, amely a teljesség igénye nélkül foglalja össze Csik Ferenc életművét, folytatásra vár. Reméljük, hogy lesz olyan vállalkozó, a sport iránt elkötelezett, a sport történetét kutató történész, aki előbb-utóbb – jobb lenne, ha minél előbb! – megírná Csik Ferenc élettörténetét. A hadiárvédét, a sportolót, az orvosét, a nemzete iránt elkötelezett emberét, aki képes volt magában egyesíteni mindazokat a tulajdonságokat és erényeket, amire büszke lehet az utókor: kitartás, szorgalom, példaadás, tisztesség, sportszerűség és hűség.

Hajtsunk fejet emléke előtt és emlékezzünk rá emelt fővel! Érdemes rá!

Budapest

Prof. Dr. habil. Szakály Sándor, egyetemi tanár,
a Magyar Olimpiai Akadémia Tanácsának alelnöke

Előszó

Egy ember születésének századik évfordulója az összegzésre s az ünneplésre egyaránt kiváló alkalom. Kevesen élnek már, akik személyesen ismerhették őt. Mi a hátramaradottak csak a régi írásokra, fotókra, filmtöredékekre s a kortársak visszaemlékezéseire támaszkodhatunk.

Nekem Csik Ferenc az édesapám, ám róla tudatos emlékem nem lehet, hisz amikor elment, egy éves múltam csupán. 2002 év nyarán, a szekreter fiókjából a rég érintetlen naplója szinte „mesebeli” igazgyöngyként került elém, s amiben nem reménykedhettem, még ezer csodát rejtett a fiók! Előadásainak kézirateit, orvosi dolgozatokat, leveleket, még a Képes Sport megsárgult, régi-régi, 1941. február 6-án megjelent száma is ott rejtőzködött, egy számomra reveláció erejű rövid mondattal a címlapon: „szerkeszti Dr. Csik Ferenc”.

Azt, hogy édesapám olimpiai bajnok, úszó s orvos volt, tudtam persze korábban is, ám a gondolkodót, a tudatosan élő, a szó legnemesebb értelmében vett sportembert csak ezekből a kincsekből kezdhettem megismerni igazán. Így aztán alkalom szülte, vagy botcsinálta kutatóként – az esetemben szó szerint értendő – egy gyermek kíváncsiságával, s izgalmával indultam el, hogy megismerhessem azt az embert, akinek én az életemet is köszönhetem.

Az Országos Széchényi Könyvtárban a régi Képes Sport összefűzött példányait forgattam először, majd a korabeli históriáról számot adó könyvek között tallóztam hosszú ideig. Feladatomnak éreztem, hogy önmagam, családom, a sportot szerető s a példákra vágyó utókor számára is felmutassam, megörökítsem, elmeséljem mindazt, aminek összegzésére Csik Ferencnek nem maradt ideje már, s ami előbb vagy utóbb feledésbe veszne mindenestől. Egy példáról s egy emberről akartam beszélni, aki világszínvonalú sportoló, a Testnevelési Főiskola oktatója, orvosi szaklap felelős kiadója, belgyógyász-, sportorvos, klinikai tanársegéd, a Képes Sport főszerkesztője, példamutató családi életet élő férj és apa volt szinte egy időben!

„A test és lélek harmóniájában, Csik Ferenc emlékezete” című könyvemet – a megtalált dokumentumok és a kortársak visszaemlékezései alapján – hiányt pótló szándékkal is írtam tehát, 2003-ban. Nemcsak a kivételesen teljes életet szerettem volna – a teljesség igénye nélkül – bemutatni, hanem választ kerestem arra, hogyan volt képes a számára kiszabott alig harminckét esztendőbe egy hosszú életre valót belesűríteni. Lehet, érezte, hogy az idő sürgeti...?

E jubileumi kötet, melyet kezében tart az olvasó, az első kiadás újragondolt, szerkesztett, bővített változataként az elmúlt tíz év hagyományőrzéssel kapcsolatos eseményeit ugyancsak igyekszik számba venni. Azóta Csik Ferencről uszodát, parkot neveztek el és posztumusz Magyar Örökség-díjban részesült és hiszem, hogy jellemének, erkölcsi tartásának az emlékezete példa lehet napjainkban is.

Kegyelettel gondolok Csák Ibolyára, aki édesapámra tíz esztendeje sporttársaként és dr. Nádori Lászlóra, aki tanítványaként emlékeztethet, s írásaikat örökösen hagyták reánk. Köszönöm a sorsnak, hogy őket személyesen ismerhettem.

Ajánlom e könyvet őszinte szeretettel leányomnak, Bakó Katalinnak és három gyermekének, Fedának, Andrisnak, Flórának és testvéremnek, Ferkének.

Csik Katalin

A MAGÁNEMBER

A gyermekkor és az iskolai évek

Zákány, 1889

Csik Mária (Csik Ferenc édesanyja) a Dráva mentén született. Édesapja, Csik Antal a folyó szabályozásánál a part menti munkálatokat felügyelte, ezért otthon „afféle folyamőrnek” titulálták. Csik Antal Szakvály Máriával kötött házasságot. Komphajón lakva, kalandos körülmények között születtek meg gyermekeik: Jolán az első, Vízváron látta meg a napvilágot, a második Mária (Mariska), Zákányon és mire már a Dráva szakaszán elértek egészen a Dunáig, hatan voltak a testvérek. Odahagyva a folyót, 1905-ben Budapestre költöztek.

A Népszínház utcában, a város szívében laktak. E két helyszín olyannyira más életstílust hozott magával, hogy ami addig természetesnek tűnt, a szabadság és a természet körülölelő jelenléte, a jó levegő, abból leginkább csak a vídamság maradt meg. Egy kis „vízért” aztán nyaranta Balatonkenesére utaztak.

Ott, a tölgyek alatt szeretett az öreg Csik Antal pihenni, hova el nem hat város zajából semmi és pipázgatott Arany János-i idillben, békésen. Végre ismét otthon érezte magát, ezért aztán az egész szünidőt a Balatonnál töltötték a Csik leányok.

A báli szezonban Mariska megismerte a pécsi születésű Lengvári fiút, Ferit. Megnyerő modorával annyira imponált, hogy még a táncrendjét is felborította és a *Lengvári* név került az addigi bejegyzések helyébe! Ferinek pedig tetszett az apró lábú, madárcsontú leány tengerkék pillantása. Egyre többet sürgött-forgott a lányos ház körül, és mert alapos ember volt, a legapróbb részletekre is kiterjedt a figyelme. Ahogy követte szíve választottját, mind jobban tetszett a ház körüli otthonossága. Látszott, igazi feleség válik belőle és sejtette mindenki, hogy kapcsolatuk komoly szerelem.

Feri a Mecsek lankáihoz és erdőihez kötődött, mely a somogyi dombsághoz, illetve a zselici erdőrengeteghez hasonlatos vidék. Amikor Somogy vármegyében aljegyzői állása Kaposvárra, – egyenesen Daruvári Kacskovics Lajos alispán úr hivatalába – vezérelte, szinte otthon maradt.

Kaposvár múltjából néhány fontosabb epizódot emelnék ki. A vármegyei életben ősi szokás volt, hogy a kiadmányokat az alispán és a négy szolgabíró írta alá, s azt saját címeres pecsétjével hitelesítette. Somogy megyének 1498. január 6-án II. Ulászló különös kegye jeléül címert adományozott, hogy azt a pecsétre rávésve kiadmányain alkalmazza.

A XVIII. században Kaposvár rohamos fejlődése önálló várossá alakulásával vette kezdetét, majd ennek következményeként megyeszékhely lett. Kaposvár 1702-ben összes tartozékaival az Esterházyakra szállott királyi adományként. Azonban alig foglalták el birtokukat, a kurucfelkelés vezére, II. Rákóczi Ferenc 1703-ban megszállta, majd 1711-ben került csak vissza az Esterházyak kezére.

Várostörténelmi szempontból fontos változás legközelebb csak 1848-ban történt, mikor is az első önálló előjáróságot megkapta. A kiegyezés után az alkotmányos élet helyreállott, és Kaposvár Somssich Pál képviselő szereplésével a fejlődés útjára lépett. Megalapították a város erős pillérét képező új ipar-társadalmat. Évszázadokon át a megye egyetlen kereskedelmi helye Szigetvár volt egészen addig, amíg Kaposvár az országos hetivásárok tartásával – egyre nagyobb jelentőséget kapva – megyeközpont lett.

Somogy a XX. század elejétől a háború kitöréséig egy egész század mulasztásait pótolta és kapcsolta be életkörülményeibe. Erre az időre esik a megye úthálózatának kiépítése. A város fejlesztésének új korszakát Németh István polgármester nyitotta meg. Az 1896-os év a modern várossá alakulás kezdete. Kibővítették a vasútállomást, új főgimnázium épült, a csatornázás és a vízvezeték bevezetésével pedig egy modern, közegészségügyileg is fejlett város alapjait rakták le.

1910-ben épült az új városháza és a város gyönyörű színháza. Valamikor az Esterházy Pál birtoka felé eső rész egészen sűrűn lakott volt, míg a hét ki-magasló dombra csak később kezdtek építkezni. Mindegyik domb egy-egy „hegy” elnevezést kapott. A Róma-hegyen Rippl-Rónai vásárolt meg az 1906-os kirobbanó sikerű budapesti kiállításának bevételeiből egy csodálatos kertté varázsolt birtokot. Ma ez a villa Múzeumként ismert.

Kaposvár és a családi fészek

Lengvári Ferenc 1911-ben feleségül vette Csik Máriát és Kaposváron, egy rohamosan fejlődő városban kezdődött el a közös életük. Feri rengeteget dolgozott és fáradhatatlanul tevékenykedett a közjóért, hamarosan a vármegye köztisztviselőjévé álló polgára lett.

Mariskának a Kapos-patak völgyében fekvő kisvárost kellett szívébe fogadnia. Hamar megszerette a várost, mert a hársfáiról híres Németh István fasor 67. szám alatt, igen kellemes környezetben laktak. Boldog házasságuk első évében, 1912. júliusában megszületett Ákos. Már tervezgették is a következőt, egy kisleányt, amikor 1913. decemberében a Lengvári-fészek második jövevénye Csik Mária kórházba került. Ezt az eseményt a következőképpen jegyezték be egy nagy könyvbe: *Lengvári Ferenc, Lajos született 1913. december 12-én, Kaposváron.*

A kis Ferkó – édesapját így hívták otthon –, még egyéves sem, a harmadik lurkó pedig az édesanya szíve alatt csak néhány hónapos volt, amikor kitört az első világháború. Édesapjukat behívták katonának. A déli harctéren a magyar királyi 19. honvéd gyalogezredben harcolt a fronton. A Moravci melletti ütközetben életének 32. évében, 1914. november 28-án életét veszítette. A város megrendüléssel fogadta a hírt, mert Lengvári Ferencet becsületessége miatt tisztelték és szerették, rendkívül rokonszenves embernek tartották.

Mindkét városban Pécsen és Kaposváron is méltó búcsút vettek tőle. Lelki üdvéért az engesztelő szentmisét Pécsen a Szent Ferenc-rendiek templomában, 1915. január 30-án tartották és Kaposváron február 8-án.

Egy villanásnyi boldogság volt, alig négyévi házasság, utána hihetetlenül nehéz időszak következett. Új lakásba költöztek a Rózsa utcába, és 1915. április végén megszületett Gyurka, a harmadik fiú. Ákos, Ferkó és Gyurka mindig együtt voltak és körül vették édesanyjukat. Ákos, mint a legidősebb segített és húzta a kocsit, melyben a két testvére ült. Összenőttek, nagyon szerették egymást. Megtanulták, hogyan kell valamit megosztani és egymásnak adni. Ha valamiből csak kettő jutott, Ferkó önként a sajátját adta át a másiknak. Jószívű, halk szavú, csendes gyerek volt.

Édesanyjuk mindent megtett, hogy az édesapjukat is pótolja. Az anyai szeretet mellett apai szigorral, sohasem szóval, szemmel nevelte őket. Munka közben mindig dalolt, hogy ellensúlyozza nevelésének keménységét.

Választékosan és rendkívül pedánsan öltöztette a fiait. A fehér gallér otthon is hófehér volt, kócosan még reggel sem lehetett asztalhoz ülni. Az esti mo-

sakodás sem maradhatott el. De hát van olyan gyerek, aki ezt ne szeretné elbliccelni? Ők sem tették volna másként, ha édesanyjuk nem olvasott volna fel közben érdekes történeteket. Így a tisztálkodás fontos és vonzó lett és szinte észrevétlenül a szokásukká vált. Mindjárt „egy csapásra két legyet ütöttek”, hisz ez által az olvasást is megszerették. Hiába volt Mariska határozott és erős asszony, három apró gyermeket egyedül nevelni, valódi erőpróbának tűnt néha.

A politikai események sem kedveztek, amiről Daruvári Kacskovics Lajos nyugalmazott alispán így írt: „Miként az egész országnak, a forradalmi idők megváltoztatták az arculatát Somogy megyének is. Soha a múltban olyan ellentétek, soha a meg nem értés pusztító ereje nem okozott akkora kárt, mint az októberi forradalom megindulásával az a háromnegyed esztendő. Megpróbáltatások, megpróbáltatások után, amelyek lavinaszerűen követték egymást, és amelyek megbénították a nemzet szuverenitását. Hat héttel a forradalom kitörése után, december 11-én tomboló erővel tört ki a fosztogatás Kaposváron. Különösen a Fő utcai üzleteket rohanta meg a csőcselék, rabolt és gyújtogatott.

Egy század tengerész az egész megyét rettegésben tartotta, akik érintkezésbe léptek a Pécszet megszállva tartó szerbekkel. Daruvári Kacskovics Lajos alispánt felkérték, illetve tudomására hozták, hogy csak egy telefonüzenetet kell leadnia, és a szerbek megszállják egész Somogy megyét. A kérést megtagadta, bízott a somogyi népben. Magyaratádi birtokára visszavonultan töltötte a hátralévő időt.” (idézet Nagy Zoltán: Somogy megye krónikája című, 1937-ben kiadott könyvéből.)

Kaposváron kezdtek a fiúk iskolába járni, ám édesanyjuk biztos anyagi hátteret nem tudott számukra biztosítani és búcsút mondtak a somogyi dombság gyönyörű vidékének. Csomagolás közben Mariska a régi dalt dúdolta, énekelte kivételesen szépen csengő hangján:

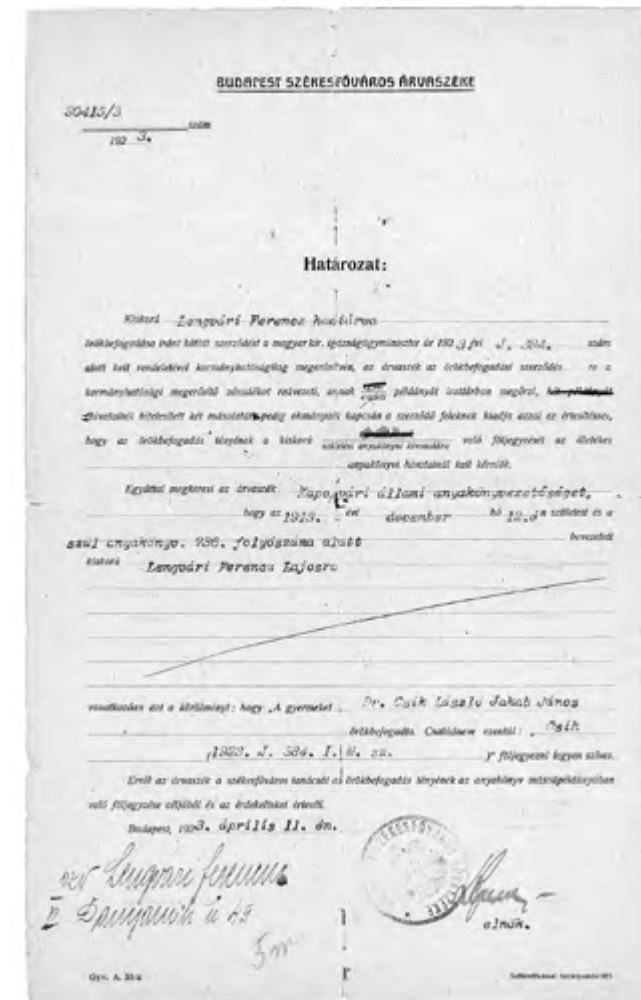
Sárbogárd, Dombóvár, vadvirágos vidék,
Napsütött délibáb, viszontlátlak-e még?
Százszínű délibáb csókja csábít engem,
Sárbogárd, Dombóvár ringasd el a lelkem!

– S a közeli templomtorony órája az anyai nóta hangjaira kongatta rá érdesen a maga búcsúztatóját, amikor elindultak a „nagyváros” felé...

Budapesten, a Népszínház utcában 1922-24 között laktak. Mariska testvére, dr. Csik László ekkor tért vissza az orosz hadifogságból és vitézzé avatták. Miután saját családja még nem volt, pártfogásába vette a három Lengvári fiút

és segített nővérének a háború utáni nehéz időkben. Ferkót – a középső gyermeket – örökbe fogadta és 1923. május 5-én adoptálta. Lengvári Ferenc ettől kezdve a Csik nevet viselte.

1924-ben Ferkó édesanyja – özvegy Lengvári Ferencné, – mint hadiözvegy nagytrafikot kapott Keszthelyen és elindultak egy biztosabb jövő reményében.

Keszthely és a nagyszülők

Az Úr 1924. évében Keszthelyre, a Balaton legrégebbi településére költöztek. Oda, ahol egykor a rómaiak éltek, akik szőlője miatt igen kedvelték e vidéket. Itt éltek a Csik nagyszülők.

Az öreg Csik bohém természetű, huncut ember volt. Amikor megpederte kackiás bajuszát és köhintett hozzá egyet-kettőt, már tudták, valamire készül. Színessé varázsolta maga körül az életet, melyből gyermekei (László, Antal és Ferenc, Jolán, Mária és Böske), és az unokái (Ákos, Ferkó és Gyurka) hihetetlen derűt meríthettek. Elapadhatatlan humora és viccelődős kedve vonzotta az embereket. Vendégeskedés, tarokk-kártya-partik, esti magyarnótázgatás, házi koncertek mind gyakoriak voltak a Csik portán. Ha a szerencse csillaga fent ragyogott, jól éltek, és saját autón közlekedtek. Még évek múlva is kacagva mesélték erről a történeteiket, viccelődni és nevetni mindig tudtak.

Csak Csik Feri könnyelműsége és nagyvonalúsága volt döbbenetesen hasonló Dédapó természetéhez. Élt-halt a lovakért, minden pénzét a versenylovaglásra áldozta, szenvedélye volt ez az úri passzió. Antal nagy fantasztának született, folyton újabb technikai ötlet megvalósításán törte a fejét. Dicséri is őt néhány találmánya. Jolán iparművész lett, aki a festészen kívül hallatlan energiát fordított a ruhatervezésre és a közízlés formálására. László az orvosi pályát választotta hivatásul. Böske gyógyíthatatlan betegsége következtében még fiatalon meghalt. Áldott jó lélek volt. Lelkierejéért csak tisztelni lehet, hiszen zokszó nélkül tolókcóban töltötte az utolsó éveit. A Csik család élete – anyai ágon – röviden így körvonalazható.

A Lengváriak közül egyik sem örökölte az anyai Csik nagypapa bohém természetét. Jolánnak ellenben mindig fontos szerep jutott. Magyaros motívummal díszített ruháiban kifejezetten sajátos színfolt, sugárzó egyéniség volt, és művészi ambíciói mellett rajzot tanított a Festetics családnál. Jolán a hercegi család gyermeknevelési elveiről igen elismerően beszélt, olyannyira, hogy azt otthon is alkalmazta.

A Festetics-család a közművelődésért Keszthelyen megannyi lépést tett. 1771-ben Festetics György Gimnáziumot, majd 1797-ben az első európai mezőgazdasági, felsőfokú oktatási intézményt, a Georgikont alapította meg. A Georgikon tanárai között számos európai hírű kiválóságot találhatunk. Erdők és mezők vadállománya igen gazdag volt, híres vadászok hírében álltak, amelyről a kastélyban található trófeagyűjtemény is tanúskodik.

Megépült 1928-ban a Balatoni Múzeum, ahol a megye első Balaton Múzeumi Egyesületének anyaga kapott helyet. Ezt ugyan a második világháború végén becsomagolták, hogy Nyugatra menekítsék ki, de a szőnyegbombázás szinte teljes mértékben megsemmisítette. Így állandó kiállításai a Balaton és az ember, a Balaton élővilágát és vidékét bemutató gazdag néprajzi gyűjtemény és a kőtár lettek. Azóta változatos időszaki kiállításoknak ad helyet, például festőművészeket bemutató tárlatnak. Csik Jolán önálló kiállítása – többek között - itt is látható volt.

Keszthely, 1924-et írunk - visszakanyarodva a Lengvári gyerekekhez –, akik éppen Budapestről költöztek ide. Hangsúlyozni szeretném, hogy Ferkó neve ekkor már Csik és így két *Csik Ferenc* létezik. Megkülönböztetésük érdekében *Feri* a lovakért rajongó nagybácsi, míg *Ferkó* a gimnáziumba beiratkozó fiatalúr, az édesapám.

Több helyen is laktak, amíg a trafikhoz közel a Kossuth Lajos utca 71. szám alatt, – boltíves kapun át megközelíthető – az egyik emeleti lakás lett az otthonuk. Karnyújtásnyira tőlük az egykori Városháza volt látható, ma ez az épület a Goldmark Károly Művelődési Központnak ad helyet. Innen néhány lépésnyire Hévíz felé a Festetics-kastély található, amelyet az egykori Pethő-kúria helyére 1745-55 építettek, majd 1883-87 között kibővítették és átépítették. Az ország egyik legnagyobb kastélya közel százezer kötetes könyvtárával ma múzeum és konferenciaközpont. Az épületben található impozáns tükörteremben hangversenyeket rendeznek és a csodálatos kastélypark nyári színházi előadások és szabadtéri koncertek helyszíne.

A Lengvári–Csik gyerekek: Ákos, Ferkó és Gyurka, a pótmamának fogadott Annuska védőszárnyai alá bújtak. Ő segített a háztartásban, még játszópajtásnak is remekül bevált, miután korban egymáshoz közel álltak. A vidéki életből is hozott magával élményanyagot bőven, no meg a becsületességét. Így otthon minden kedvezően alakult.

A nagytrafikban munka bőséggel akadt, elkelt a segítség. Leginkább Dédi ült be a pult mögé, ugyan Dédapó – aki maga is szivarozott – szívesebben árulta a dohányt, minthogy zsémbelődjön otthon a fehérréppel. Amint meglátták, „Csik bácsi, csak egy viccet!” – kérték. A kisöreg effajta mókázásra pedig mindig kapható volt. Ezt nem jó szemmel nézték az asszonyok, mert úgy látták, Dédapó könnyelmű és csak rájuk marad az üzlet vitele.

Amikor Anti, Feri és Laci elhagyták a szülői házat, az unokák a parkkal szemközti Csik rezidenciában egyre több időt tölthettek. A fiúkat az örökösen mosolygós Dédapó „pödrött bajusza”, Édesanyjuk vasakarata és Jolán varázs-

„A három grácia”

latos világa vette körül. Jellemüket és élethez való viszonyulásukat, stílusukat ezek határozták meg igazából.

Jolán néni és a festőállvány, az olajfestékes paletta és megannyi csoda! Mesélt nekik a főiskoláról és Glatz Oszkáról, a mesteréről. Amit mások csak könyvből ismerhettek, ők abban, mint elevenen lüktető valóságban, nőttek fel. Elmaradhatatlan foglalkozásait sokszor a szabadban, kirándulással egybekötve tartotta meg, tanulták a rajzolás-festés művészetét. Vitték magukkal a kis tábori széket, ecseteket és festéket rejtő kicsi koffert, és letáboroztak a Zala befolyásánál. A balatoni tájat vászondarabkára, vagy kagylóba festve örökítették meg.

Édesapám (Ferkó) remek kézügyessége miatt tehetséges tanítványnak bizonyult. Mindig szívesen festegetett és gyakran rajzolt. Egyszer otthon megkérték, fessen le egy szál vörös rózsát. Kezében az ecsettel, míg nézte a rózsát gondolataiba merülve, dűnnyögött, s mikor elkészült, kérdően Jolán nénire tekintett.

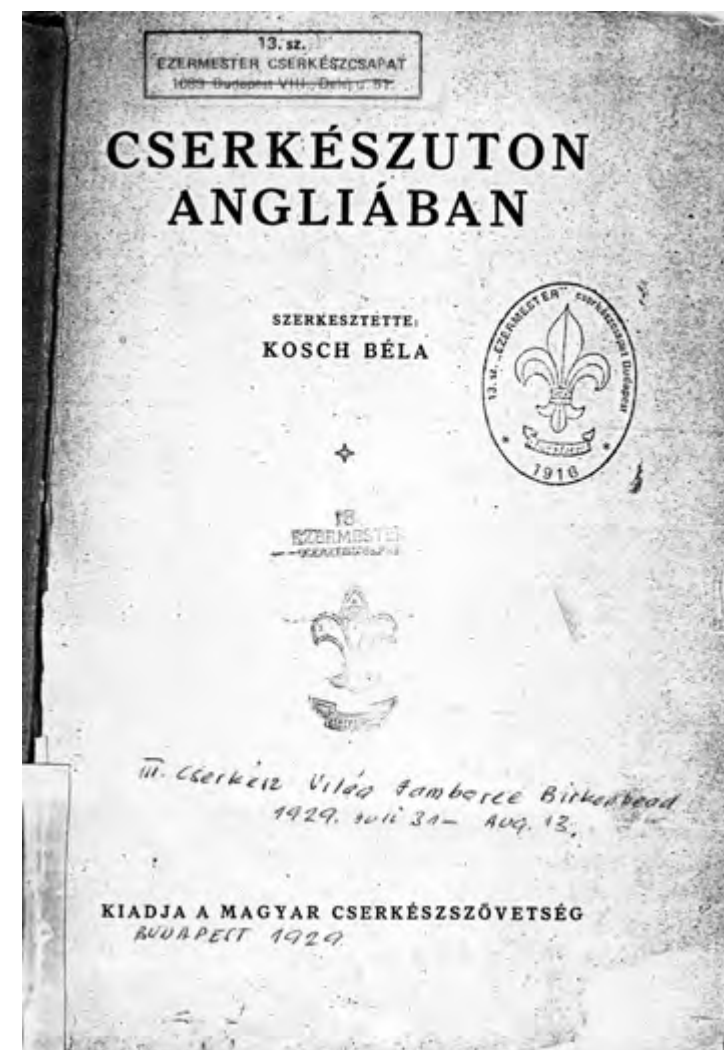
– Valóban gyönyörű, de miért őszi leveleket festettél? – kérdezte Jolán.

– De hisz ez zöld! – felelte édesapám.

Bizony így derült ki, hogy színtévesztő. Ez a különösen lágyra sikerült csendélete a szobám falán ma is őrzi azt a döbrent pillanatot.

A családból ő viselte legkevésbé Jolán néni portréfestési mániáját, a mozdulatlanul üléssel nem tudott megbékélni. Történt egyszer, hogy alkudozásba kezdtek e miatt, majd megegyeztek, hogy egy óráról volna csak szó. Jolán néni

a rajzoláshoz készülődött, e közben észrevétlenül felhúzta a vekkert és betette a széke alá, türelmesen ült. Egyszer csak megcsörrent az óra, s „Csókolom, Jolán néni!” felkiáltással édesapám elszaladt. Ezt a történetet, türelméről szóló példaként gyakran elmesélték.

A gimnáziumi évek

A testvérek Ákos, Ferkó és Gyurka a premontreiek gimnáziumába iratkoztak be. 1771-ben az alapításakor, a ferencesek kaptak megbízást a gimnázium vezetésére, majd amikor a várost elhagyták, Festetics György a kolostor épületét gimnázium céljára átalakította és új épületszárnyat is épített hozzá. 1808-tól a premontreiek vezették a keszthelyi gimnáziumot.

A Fő téren áll a Vajda János Gimnázium, amely 1892-ben épült. A gimnázium első emeletén Szent Imre herceget ábrázoló csodaszép üvegablak látható és a bejárati előcsarnokban egy Zsolnai-kerámiából készült első világháborús hősi emlékmű. Az emlékművet 1928-ban édesapám avatta fel.

Mellette található a hatalmas gótikus plébániatemplom, amelyet 1386-ban Laczkfi István nádor építtetett a fenékpusztai római erőd köveiből. A XVI. században végvárrá alakították át, majd a XIX. század végén restaurálták. A szentélyben XV. századbeli, egyedülállóan értékes freskó együttes látható.

A premontrei nevelés alapelve az volt, hogy „ne ártsunk senkinek, sőt segítsük egymást.” A magyar haza és a szülőváros szeretetére nevelték a diákokat. Nagy súlyt helyeztek a társadalmi illemre, de mindennél fontosabb volt a lelki tisztaság. Ennek eredményeként a premontrei öregdiákok békeidőben sem sértettek meg egyetlen idegen ajkút sem. A másik alapelve az iskolának Szentgyörgyi Albert gondolata: „A holnap olyan lesz, amilyen a ma iskolája.”

A Lengvári fiúk a gimnáziumi évek alatt mindenben együtt vettek részt, ám lassan kiderült, hogy természetük igen csak különböző. Édesapám békés természete ellenére a legmozgékonyabb volt, Gyurka kitűnő üzleti érzékével a legélelmesebb, Ákos retorikai képességével tűnt ki és egyébként ő volt a legkomolyabb. Ebből szinte egyenesen következett, hogy bár mindhárman sportoltak versenyszerűen, édesapámból lett néptáncos, úszó és orvos, Ákos jogász és Gyurka a sikeres üzletember.

Aktív szórakozásra, összejövetelekre télen a néptánc volt az a fórum, mely összefogta a keszthelyi fiatalokat és a hagyományok ápolásán túl fontos társasági szintér is volt a város életében. Édesapám a muzikalitása és jó ritmusérzéke miatt szívesen vett részt a fellépéseken. 1929-ben a cserkészekkel együtt utazott Angliába a jamboree-ra. Ez alkalommal, mint néptáncos szerepelt és a walesi herceg előtt táncolt. Jolán néni erre igen büszke volt, gyakran el is mesélte és kegyelettel őrizte édesapa hímezett, díszmellényét. 1958-ban Keszthelyen megalakult a régi hagyományokat folytató Georgikon Népi Együttes.

A téli Balatont édesapám ugyan-csak kedvelte, hiszen a befagyott tavon korcsolyázni és jégvitorlázni nagyszerű szórakozás és egyben sport. A végtelen jégtükör csillogása napfelkeltekor Egry József ecsetjére méltó, a párán és vékony felhőrétegen át derengő napfény giccsnek tűnő, különleges téli hangulat.

Nyáron az úszás mellett pedig a vitorlázást szerette csak igazán, mely erős szélben kifejezetten kemény sport, igazi kihívás. Ilyenkor a viharos Balaton zord arcát mutatva, féltelmetes tud lenni! Természetesen szerettek mind a hárman teniszezni is. Összegezve, hogy milyen sportágakban mozgott otthonosan édesapám: úszás, vitorlázás, tenisz, korcsolyázás és sísülés. Édesanyám lejegyzése szerint gimnazistaként az első érmét

rúd- és kötélre mászásból nyerte. Hallottam már rúdugrásról is, de hogy melyik volt igazából, azt csakis édesapámtól lehetne megkérdezni...

Néhány bevezető, magyarázó szó a naplójáról, amelyet saját kezűleg 1930. január 30-án kezdett el írni. A sorok életének akkori fontos eseményeiről szólnak: az első szerelemről, az iskolatársakról, a különórakról, de a megelevenedő eseményeken túl egy tizenhét éves fiatalember gondolkodásmódját tükrözik.

Nem nyilvánosságra szántan születettek e sorok, elnézést kellene kérnem tőle... Csak a legszükségesebb, a jelen helyesírása által igényelt változtatásokat végeztem el rajta, és kézírásos sorait tördeltük valamelyest levegősebbé. A szövegben látható csillagos beszúrássok tőle származnak, amikor egy évvel később újraolvasva a naplójegyzeteit, dátummal ellátva hozzáfűzte a megjegyzéseit.

És még néhány magyarázó szó a szereplőkhöz: Lénárdék két leánya közül az idősebb volt Ferkó szíve választottja, az ő beceneve *Buci*, a fiatalabbnak Gyurka udvarolt, őt *Plumi* néven említi a naplóban. Lénárd papa a Festetics családnál dolgozott, remek fafaragó is volt és köztisztviselőként állt Keszthelyen.

Napló

1930. január 30–1931. február 2.

1930. január 30.

Nagy nap. Nem azért, mert holnap lesz a bizonyítványosztás (bizony hitvány lesz), hanem inkább azért, mert ma írok életemben először szívesen, magamtól naplót. Eddig úgy kényszeríttek, és még sem írtam (pl. Angliában). Várom a Pimpókat egész du. majdnem, s mégsem jön. (Igaz, hogy nem is annyira őt várom.) Jön a Simon Laci az Ákossal. Elbeszélgettem vele, ott ült velünk az Ákos is, persze ő hamar faképnél hagyott bennünk'. Mi azért nem búsultunk, hanem tovább beszélgettünk.

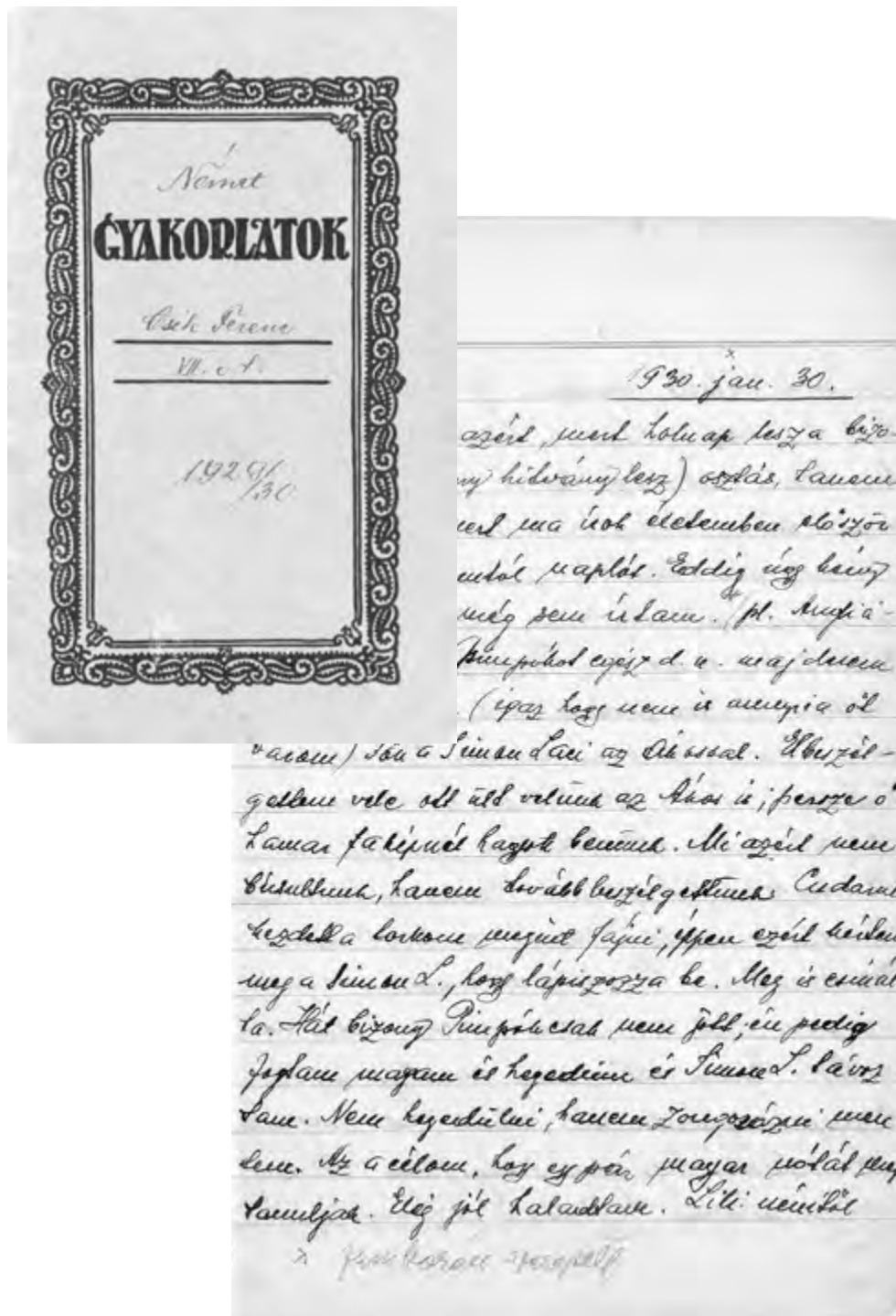
Cudarul kezdett a torkom megint fájni, éppen ezért kértem meg Simon L., hogy lápisozza be. Meg is csinálta. Hát bizony Pimpók csak nem jött, én pedig fogtam magam és hegedűm, és Simon Lacival távoztam. Nem hegedülni, hanem zongorázni mentem. Az a célom, hogy egy pár magyar nótát megtanuljak. Elég jól haladtam. Lili nénitől őrsi összejövetelre mentem. Egy tagommal (már őrsi tag) találkoztam, ki tökéletesen elfelejtette, hogy létezik néha őrsi óra is. Így hát nyakon csípve őt is, ketten siettünk tova.

A gimnáziumnál csak ketten várakoztak rám. Vártam egy negyed órát, míg végre két másik fiú is beállított a terembe. Képzeltető, mennyire örültem a pontosságnak, mikor ehhez még hárman el sem jönnek. Az órát megtartottuk. Fél 7 órakor felsétáltam a zeneterembe, s most azután ott töltöttem másfél órát. Mindenfélét játszottunk. Nekem egy Tannhäuser-indulót is adott Klempa úr megtanulni. Eljött haza.

Itt meglepetésemre narancs és cukor várt már rám (persze Geni nénitől). Tegnap volt ugyanis a névnapom, de tegnap megfeledkeztek rólam, én meg csak nem szólok. Még jó ideig fenn voltam, majd pihenni hajtottam le fáradt fejemet.

1930. január 31.

Nagy napra ébredtem ma. Január 31. Azt hiszem, ezt könnyű megérteni. Ma lesz a bizonyítvány-kiosztás. Hosszú nadrágot húztam fel (gondoltam, erre a napra kiöltözöm). Nagy urasan mentem az iskolába, csak a füzet a kezemben (meg egy logartábla a zsebemben). Ti. nem volt más, csak számtandolgozat-javítás. (Volt is rá szükség.) Négy keményseprővel találkoztam (na, ez biztosan

jó nap lesz). Engem nem nagyon búsított a dolgozat, mert nem írtam, bezzeg mások. A tanár úr szerint még ilyen pocsék dolgozatokat nem látott (csak jött volna be tavaly, latin dolgozatra). Kilenc órára csengetnek. Mindenki felveszi a kabátját és megy moziba, gondolva: majd két óra múlva jön az igazi mozi.

Csakugyan 11 órakor már látja az ember az utcán a sok diákot, egyik szomorú, a másik olyan pofát vág, mintha citromba harapott volna, a harmadik majd az égig ugrik, a negyediknek az a mániája, hogy nem sokat törődve a magáéval, minden diákot megvár a kapuban, s megkérdezi az eredményt. Persze örül, ha nálánál rosszabb is van.

Ott áll Karcsay is, olyan pofát vág, hogy sokért nem adtam volna, ha le tudom egy fényképezőgéppel kapni, és a Bucinak megmutatni, azonban egy jó hasonlat is megteszi. Úgy nézett ki, mint egy „cerkóf” kecske, mikor nem a legjobb kedve van, s amellet tudja, hogy *Valaki* nézi, s mutatni akarja az urat.

A Valaki én voltam, azt hiszem, magam sem tudom, miért írtam nagy kezdetűvel. Bizonyára nem azért, mert sokra tartottam magam. (1931. febr. 2.)

A bizonyítványomban két 3-as is becsúszott, de hát már elhatároztam, hogy majd év végére jobb lesz. Az Ákoséban öt 3-as van, csak most a többiekre vagyok kíváncsi. A Bucié biztosan jeles. Sokáig vártam, hogy majd Buciék mennek sétálni, azonban nem jöttek, én pedig le akartam menni sétálni, de jöttek a fiúk hatan. Bejöttem velük. Csöndre intettem őket, mert nagyanyám a harmadik szobában aludt, azonban ha ennyien el kezdenek ordítani bizony hamar felzavarják. De hát így sem volt azért halálos csönd. Aztán elmentem velük sétálni.

Majd mikor eszembe jutott, hogy a Buci nem jöhet haza, jöttem uzsonnázni. Azután Lili nénihez mentem. Ott először a bizonyítványról, majd Fülöp Miciről beszélgettünk. Hát bizony én is részben az ő véleményén vagyok. A Fülöp Micit nem tartom valami korrekt lánynak.

**Ma már más a véleményem szegényről, nem azért egyáltalán, mert szerelmes volnék bele, hanem ellenkezőleg, nagyon jó lánynak tartom. Akkor azt hiszem, kissé elfogultan ítéltam. (1931. febr. 2.)*

Azután zongoráztam; ma már két kézzel játszottam a nótát (Nagy a fejem). Megkínáltak egy kis teával is, nagy szabadkozás után egy fél csészével el is fogadtam. Háromnegyed 7 óra előtt eljöttem, azonban nem találkoztam a Bucival, már innen-onnan másfél hete. Hét órakor haza jöttem.

1930. február 1.

Ma már korán reggel felkeltem, azt gondoltam, hogy a Buci is fog menni 8 h-kor misére. Nem volt ott. Én pedig áldoztam. Hazajöttem mise után reggelizni, itthon is maradtam. Az Ákost valami hatan meglátogatták (persze egyszerre). Hegedültem nekik, általában véve egész jó kedvem volt. Csak az az egy búsított, hogy a Bucival innen-onnan másfél hete nem találkoztam. Fél 12 órakor kikísértem nagymamát az állomásra, ti. utazott haza. Azután elmentem egyet sétálni, gondolva talán találkozom Velük. De nem találkoztam.

Nagy búsán jöttem a laktanyától hazafelé (mert arra szoktak sétálni). Közben a Keszthelyivel találkoztam, két 3-as volt, nem nagyon örült neki. Még itthon találtam Dalfit (a látogatók egyikét), elkértem tőle a magánolvasmányát. Vele együtt elmentem érte. Haza jöttem már várt rám Kulcsár (egy kosztos fiú, persze nem fizetett semmit, nem akartam azt a szót használni, hogy *kosztos*, azért fejezem ki ilyen hosszan magam. Szegény fiú az örsömben van.) Vele együtt megebédeltem (nem ültethettem máshová szegényt, mint az asztalunkhoz, hiszen az örsömben van. Ez megmagyaráz mindent.) Bezzeg, ha egy szutykos alak lett volna...

Aztán el kellett mennem egy helyre (nem szívesen mentem), a fiát Jakab tanár úr instruálni ajánlotta. Majd hazajöttem magánolvasmányt írni, azonban alig ülök le, jön a Takó (Tivadar) és jelenti, hogy itt és itt találkozott Bucival (persze a mamájával is stb.). Én persze azonnal felkaptam a kabátomat és (jöttem) mentem a móló felé. Azonban a Buci csak nem jött. Én azért csak sétáltam, Már hazafelé tartottam, mikor jöttek. Csatlakoztam hozzájuk. Megkérdezték, hogy milyen a bizonyítványom. Mire a választ megadtam, már láthatóvá vált a Balaton, de csak a víz, a jég még nem. Mikor azonban odaértünk, láttuk, hogy a part mellett van egy kis jég is, persze csak a madarakat tartotta volna meg.

A Bucival a mólón „külön rendeletre” (szerinte) be kellett csuknia a kabát nyakát is, hogy meg ne fázzon. Hideg szél fújt, s magam is féltettem, hogy megfázik. Azután elmentünk a Sóhaj-alé felé, majd ki a szabad fürdőnek. Sokat nevetgélünk, s ugráltunk. Úgy vettem észre, hogy a kis Plumika (a Buci húga, másképpen Luluka) pityereg, én legalább úgy láttam, azt hiszem az oka az volt, hogy nem volt hely mellettem. Kimentünk egészen a tisztí kabinokig (jó messze volt), ott még volt is egy kis jég, tele madarakkal. Közben a vonat is jött, a Pimpók tett alája egy pár kétfillérest (persze Öcsi adta). Azután hazafelé tartottunk, a Pimpókon sokat nevtünk.

A Buci csatlósa lettem, a retiküljét én vittem. Apródja is voltam eleinte, de ő rájött, hogy a „kis” apród nagyobb, mint az úr. Így hát fegyverhordozó lettem. Már az állomást is elhagytuk, mikor meglátjuk, hogy Kulcsár Iván úr (osztálytársam) kíséri a távolban (nem is olyan messze) Kandikó Ilust (hát hősszerelmes, akárcsak...). A Buci nem akart találkozni velük, és ezért hátra maradt. Mi is vártunk. Végül is tovább indultunk. Séta közben a néni meghívott pingpongozni, ha ráérek. Én nagyon szívesen mentem. A Balaton utcánál elváltunk a „nőktől”, mert ők beteg nagybátyjukat látogatták meg, mi pedig addig is, míg ők megérkeznek (sétálni mentünk) pingpongoztunk. Mikor ezt a játékot már meguntuk, krinolinoztunk, s végül kötelet húztunk. Ez úgy látszik, hogy egy kicsit nagyobb zajjal járt, mint a többi játék, mert beszólt a szobába az Öcsi édesapja, kit ő „Pipnek” hívott. Erre egy kissé csendesebbek lettünk. A Pimpók pedig leült a harisnyáját igazítani, de alig kezdett bele, mikor a lányok megérkeztek.

Én egy gyors mozdulattal Pimpók előtt termettem, és eltakartam nagy nevetés között. Buci nem tudta elgondolni, hogy mi történt, és min nevetek annyira. Kérte, hogy mondjam meg, mert nem is tudja, hogy min nevet, de azért őrá is ráragadt a nevetés. Ilyen kis idillek után leültünk uzsonnázni. Uzsonna közben is sokat nevettünk, de már nem tudom, hogy min. De igen, egy eszembe jut. Uzsonna vége felé a Buci nem tudta magát elhatározni, hogy egyen-e narancsot. Én azt ajánlottam, hogy bátran ehet, mert talán csak nem fog meghízni tőle, ti. mindig attól fél, hogy a 45 kilójából (borzasztó súly!) 65, vagy talán több lesz. Én persze mindig vígasztalom.

Az uzsonna befejezése után játszottunk. Valami papírost kellett meghúzni, s ahol megállítottuk, ott kellett olvasni az írást. Voltam én minden: víg pacsirta, érzékeny hegedűművész, szerelmes (ha más nem is igaz, legalább ez az egy). Csak egyre haragudtam: *sok-ideálú*, mert ez csakugyan nem igaz (nekem csak egy ideálom van, *B.*), de legalább egy vígasztalt, neki is ez jött ki, pedig tudom, neki is csak egy ideálja van. Nem is merte nekem megmondani, de hát én azért tudtam, persze úgy tettem, mintha mit sem tudnék, azonban ő is mikor nekem kijött ez a csacsóság, megmondta.

Nem sokára én is eljöttem, mert Pimpók az hamar ott hagyott bennünket. Az úton még egyszer visszagondoltam az egész du.-ra, és örömmel konstatáltam, hogy nagyszerű nap volt. Magam sem hittem, hogy így sikerül. Eleget is írtam róla.

1930. február 2.

Ma is gyóntam, mert megbeszéltük az Öcsivel, persze a Bucival is. Tegnap ugyan gyóntam, de mégsem voltam biztos, hogy nincs-e bűnöm. Hála Isten, nem volt semmi bűnöm, és nem is lett volna szükséges a gyónás. Mise után Öcsi meghívott pingpongozni délutánra. A délelőtt minden különösebb esemény nélkül zajlott le.

Ebéd után megmostam a fejemet, mert már nagyon zsíros volt. Amikor fésültem már a száraz hajamat, kinézek az ablakon, hát kit látok ott elmenni, Lénárdékat, de egy negyed óra múlva már visszafelé jöttek. Én sem vártam sokáig, mert negyed 4 óra volt. S el kellett volna már mennem. Magammal vittem a Bucinak megígért dalokat is. Csak az Öcsi volt otthon, mint azt már előre tudtam. Még nem voltak ott a többiek, hét én pingpongoztam egyedül addig vele. Azonban nem soká Karcsay úr is beállított és utána a Szerdahelyi (nyitraszerdahelyi Szerdahelyi Ferenc, ti. nagyon büszke a nemességére), nagyon szomorú volt (meghiszem azt, mert megbukott algebrából). Telt-múlt az idő, végre megérkeztek a leányok is. Bucival, Plumikával még egyet pingpongoztam, azután uzsonnáztunk. Az uzsonna most is kedélyes társalgások között folyt le.

Egyszer a Buci a tányéromba tett egy süteményt, hogy melyikünk fog előbb végezni vele, én persze nagyon hamar végeztem vele, mert egyszerre bedobtam a számba. Ő úgy tett, mintha neheztelne rám (esze ágában sem volt). Kvézi pedig fogadott egy díszsebkendőben az Öcsivel, hogy megeszi az asztalon levő összes süteményt és sonkát (jó sok volt). Sokat nevettünk.

Míg ő még evett, addig mi játszottunk úgy, mint tegnap, de most új papírossal, ezen persze már nem volt rajta a „sok-ideálú” (hál’ Isten), azonban az rajta volt, hogy „szerelmes”. Ki is húztam másodiknak. A Buci megnézte, s nevetett hangosan, nem mondta meg, hogy mi van rajta, csak megsúgta a Pluminak, Öcsinek és édesanyjának. Azután nem sokára ő jött, én fogtam a tekercset. Húz. Megnézem. Megmutatom. Ő is nevet, és én is, azután pedig befutott az anyjához, és elárulta, hogy mit húzott. Ez pedig háromszor ismétlődött. Mind a ketten boldogan mosolyogtunk. A Buci oda is súgta nekem: „úgy látszik nagyon...”. Nem sokára 7 óra lett, és haza mentünk. Igaz is a Kvézi közben nagy nehezen megevett mindent.

1930. február 3.

Ma már 6 órakor tanultam a történelmet, hogy jól feleljek, azonban a Janzsó tanár úr megint abból kérdezett, amiből nem készülhettem, mert beteg voltam. Nagyon bántott a dolog és megvallom, hogy könnyeztem, de nem a négyesért, hanem, hogy annyit tanulok, és mégsem tudok felelni (máskor bele se nézek, és mégis jelesre felelek). Különben egész nap ronda idő volt, esett az eső, semmi különösebb nem történt. Voltam Lili néniéknél, s zongoráztam, egész jól ment. Ali is jött később és hegedült, Lili néni pedig kísért a zongorán. Este hazajöttem tanulni, mert még latinon kívül mást nem is tanultam.

1930. február 4.

Ma délelőtt folyamán nem történt semmi különösebb. A Nógrády tanár úr elfelejtette, hogy tegnap az Ákos hiányzott, de ez még alapjában véve nem is lett volna baj, hanem szentül azt hitte, hogy ott volt. Én pedig rajzóra előtt hazasétáltam a festékeimért. Délután egészségtan volt, utána hazajöttem. Alig kezdtem el hegedülni, már jöttek is értem, az Öcsi meg a Pimpók. Én pedig elmentem velük sétálni. Nemsokára kinn a mólón utolértük Buciékat is. Persze az ő kabátjának a gallérja nyitva volt. Mikor visszafelé jöttünk, megpillantottunk néhány jégdarabkát a part menti iszapban.

Visszagondoltunk azokra a szép napokra, amikor még „bógnizni” lehetett. Most azonban ilyen verőfényes időben hogy lehessen a korcsolyázásra gondolni? Most már én is lemondok erről az élvezetről. A parkban végig mentünk a főúton, onnan a vasút felé vezető úton ki az állomás felé. Nagy vízben állt a rét és mindenütt nagy sár volt. A halásztanya felé vezető út mellett megálltunk, és Buci kívánságára egy jót pihentünk. Nagyokat nevettünk közben. Azután hazafelé tartottunk. A Pimpóval felkísérték Gizi nénihez, nehogy megint összeszidja (kapott úgy is eleget a négy 3-ért), én pedig haza jöttem, mert 5-6 óráig instruálnom kellett. Borzasztó egy buta pofa volt, egy óra kellett, míg Pitagorasz-tételét a fejébe vertem, és attól tartok, hogy hazudok, alighanem más volt feladva. Ilyen örömök után, tekintettel arra, hogy kedd van (ilyenkor Buci a zongoraóráról megy haza) elmentem sétálni. Buci a mamájával és Lulukával a szokott időben meg is jelent a láthatáron. Azután nemsokára hazajöttem.

1930. február 11.

Már régen nem írtam naplót, de hiszen nem is csoda, egy hetedikessel ez könnyen megtörténik. Tehát most fogom összefoglalni az elmúlt hét eseményeit.

Azt hiszem csütörtökön (sétáltam) voltam Lénárdéknál, az Öcsit meglátogatni (most már határozottan emlékszem rá). A Pimpók hívott, én azonban azt mondtam, nem érek rá. Azonban alig lehetett ott a Pimpók öt perce, mikor én beállítottam. Képzeltető Pimpók meglepetése, mert mindenre számított, csak arra nem, hogy én legyek a kopogtató. De nem sokáig lehettem ott, mert egyéb dolgom is volt. Az Öcsi már több napja náthás volt, s otthon maradt. Azt mondta, hogy másnap, azaz pénteken fog jönni iskolába, azonban nem jött.

Péntek este találkoztam a Bucival. Nem, pénteken ítéletidő volt. Fújt a szél, az eső esett.

Szombaton sem jött az Öcsi iskolába, mert nagyon hideg volt. Nem is történt így hát semmi különös. Vasárnap délelőtt is elmúlt minden különösebb nélkül. Ebéd után az ebédlő ablakához ültem történelmet tanulni, hogy jobban lássam, ki jön az utcán, s mi történik ott kinn. Nemsokára láttam Lénárdékat elmenni. Buci be is nézett, azt hiszem látott is. Én úgy tettem, mintha mi sem történt volna. A történelmet végigolvastam (persze egy szót sem jegyeztem meg belőle, az eszem egészen máshol járt).

Mikor a leckét elvégeztem (2-3 perc múlva) felvettem a kabátomat, és elmentem utánuk. Amikor a mólóhoz értem, akkor mehetek az első és második fahíd között. Most azonban egy másik esemény gördült elibém akadálynak. Tivadar és Eszes jöttek a mólóról. Megálltam és beszélgettem velük jó hosszú ideig. Ez alatt ők vissza is jöttek a mólóról. Mikor már úgy gondoltam, hogy jó lesz a móló felé tartani, elkészöntem a fiúktól és indultam vissza.

Azonban ők jobbra letértek az útról. Hu, most mit csináljak? – gondoltam magamban, utánuk nem megyek, az olyan feltűnő, mikor az előbb a móló felé tartottam, s most eltérek az előbbi iránytól. Lesz, ami lesz. Már mérgeződtem is magamban. Hogy lehetsz ilyen számár! – mondtam magamnak. Megálltam a móló előtt és néztem a vizet és a szemközti parton jövő vonatot, de én bizony sem a vizet, sem a vonatot nem láttam úgy, hogy eszembe belerögződött volna.

Egy idő múlva megfordultam, gondoltam, most majd utánuk megyek. El is indultam. Hallottam, amint a sorompót eresztették. Hu, ez jó lesz – gondoltam magamban – a sorompónál kénytelenek megállni. Amint így gondolkodtam és a másik sorompó felé néztem, fél szemmel láttam, hogy az Öcsi és a többiek (kiknek vonásait már nem láttam elég tisztán) jönnek a Hullám mögötti ösvé-

nyen. Úgy tettem, mintha nem is láttam volna őket, mentem tovább; gondoltam majd biztos megfordulnak, és azt híve, hogy én őket nem vettem észre, elibém kerülnek (így meg még furcsának is tűnne fel a dolog). Éppen azért a lépteimet meglássítottam. Nem volt feltűnő, mert a cipőm egy kissé sáros lett, és azt letisztítottam a hóban. Úgy is lett, mint ahogyan gondoltam. Találkoztam velük, s immár együtt sétáltunk tovább.

Egy nagyszerű eset történt a Bucival meg a Plumival. A főhősnő a Plumi volt. Amint kiértünk a vasúthoz vezető útra, két árkon kellett átugrani. Mind a kettő be volt fagyva. A Buci pehelysúlyával csak átment, Lénárd néni is átlépett, Öcsi és én könnyen átugrottuk, azonban nem így volt a kis Plumi. Néki még nem voltak oly hosszú lábai, hogy ezt az akadályt átlépje. Míg mi átugrottuk, addig ő Buci segítségévek igyekezett átjutni. Buci azonban nem volt ahhoz elég erős, hogy a Plumit, ki elég súlyos lehetett, megtartsa. Plumi lábai megcsúsztak és bizony hanyatt vágódott. Mikor Buci igyekezett őt felemelni, Buci is belelépett a vízbe (neki nem nagyon ártott, mert csizma volt rajta), Pluminak pedig a térde lett vizes.

Ilyen kis akadályok leküzdése után folytattuk utunkat. A régi vasúti töltésen, ahol Buci szerint magaslati levegő volt, hófúvásokat találtunk. Buci mindegyiket megpróbálta, hogy milyen még. Persze csizmáját minden ilyen kis próba után tisztítani kellett (belülről), mert csupa hó volt. Egyszer azután megjárta. Amint a régi befújások mélységét szemlélte, az egyik lábával belelépve egyensúlyát elvesztette, magát nem tudta tovább fél lábon tartani, és egészen jó térden felül belesüppedt. Gyorsan segítségére siettem, s kihúztam, azonban úgy látszik, még ekkor sem vesztette el kedvét az ilyen kalandokhoz.

Nem sokára visszafordultunk, s hazafelé mentünk. Egyszer csak látjuk ám a távolban Pimpók alakját feltűnni. Úgy is vágyódott utána az Öcsi, mert nem volt kit beugratni, vagy belelökni a hóba. Azonnal üdvözölték egymást egy barátságos öleléssel (el lehet képzelni); majdnem elestek mindketten. Sajnos azonban mindennek van vége, tehát ennek a sétának is egyszer csak vége szakadt.

Legközelebb, s egyszersmind legutóbb ma találkoztam velük. Egészségtan, illetőleg cserkészlet után a Balaton-parton találkoztam össze velük. Persze ez sem ment a legsimábban. Ti. a Sváby leány az anyjával együtt ugyancsak a Balaton-partra tartott, s elcsíptek (ö.m.f). No de nem baj. Ők is odamentek Lénárdékhoz, és hát velük én is. Ma egyébként semmi különösebb nem történt.

1930. február 12.

Iskolában meg voltam úgy, ahogy eddig. Du. ének után vártam, hogy majd csak jönnek erre felé Lénárdék. Nem jöttek, meguntam a várást, s lementem a Balaton-partra. Szerencsém volt. Ők már ott voltak.

Egy darabig ott álltunk, és néztük sóvár szemekkel a korcsolyázókat, azután pedig sétálni mentünk tovább. Kedélyesen beszélgettünk.

Mikor úgy 10 m-re lehettünk a mólótól, Buci figyelmeztetett, hogy nézzek hátra, mennyien vannak a jégen, mégsem szakad le.

– Nem szakad le – feleltem, – de ha maga rá menne a borzasztó súlyával, bizonyára leszakadna.

Buci csak mosolygott, s úgy tett, mintha haragudna. Azt pedig úgy is tudtam, ha akar, sem tud.

– Biztosan azon gondolkodik – mondtam, – hogy mit vágjon a fejemhez.

– Miért? Én a maga fejéhez szoktam vagdosni valamit? – kérdezte.

– Nem, de ilyen mondásért hátha megteszi.

A séta úgy fél ötig tartott, azután elváltunk. Ma zene is volt fél 7 órakor. Elég jól ment a dolog.

1930. február 13.

Tizenharmadika. Úgy gondolja mindenki, hogy szerencsétlen nap. Hát nézzük csak, s állapítsuk meg, csakugyan az-e? Az iskolában semmi olyan nem történt, ami arra mutatott volna, hogy szerencsétlen vagyok ma; sőt egy 2/3-os latin gyakorlatom volt. Ehhez járult még az is, hogy fél 12 órakor hazaengedtek, mert Jakab tanár úr beteg volt. Du. az egészségtan elmaradt.

A jég annyira befagyott, hogy korcsolyázni lehetett. Lejöttek Lénárdék is korcsolyázni.

Buci annyira haladt, hogy már angyalháza is tudott. Közben beszélgettünk. Buci többek között azt mondta, hogy a jövőre aligha fogunk együtt korcsolyázni. Már azt hittem, hogy elmegy Pestre, azonban nem ez volt az ok.

– Nem megyek el Pestre – mondta, – hanem maga nyolcadikos lesz.

– Igen, remélhetőleg. Maga pedig harmadikos. De ez nem akadályoz meg abban, hogy mi ne korcsolyázzunk jövőre.

De ő csak amellet az álláspontja mellett maradt:

– Csak nem gondolja, hogy jövőre, mikor nyolcadikos leszek, hogy talán faképnél hagyom?

Ő erre mosolygott, s látszott rajta, hogy megnyugodott, de azért nem sokára így szólt hozzám:

– De mi lesz két év múlva, akkor igazán nem korcsolyázhatunk?

– Dehogynem. A karácsonyi vakációban lehet eleget.

– De hát mi felmegyünk Pestre – mondta.

– Hát akkor én is fenn leszek Pesten, s majd csak azután jövök haza, mert a mi vakációnk sokkal tovább fog tartani.

Így beszélgettünk. Majd később más tárgyról is. Azonban megzavart a nyugodt korcsolyázásban az, hogy a korcsolyám leesett. Be kellett mennem a melegedőbe, mert ott hagytam a szíjamat.

Mikor kijöttem az Öcsivel, a Bucinak már akadt partnere, a Bozai fiú.

A Buci búsan nézett rám, s szemeiből kiolvashatta az ember ezt a mondatot: „Na, ma sem angyalizunk többet!”

S csakugyan így is volt, ezen kívül – talán már befelé indultunk – észrevettem, hogy Plumika sír. Azonnal oda mentünk hozzá, és megvigasztaltuk, persze úgy, hogy vele is korcsolyáztam. Buci tudta, hogy zeném lesz, ezért azután, hogy le ne késsem, elhoztak autóval.

1930. február 14.

Ezt a napot inkább lehet szerencsétlennek tartani, mint a tegnapi. Ma du.-ra elolvadt a jég, s így csak keveset sétáltam Lénárdékkal.

Ma persze péntek lévén fél 7 óra felé sétáltam a szokott helyen.

1930. február 15.

Mára ismét megfagyott a jég, azonban zene is volt, ének is volt, így hát nem voltam a jégen, pedig mint később megtudtam, Lénárdék ott voltak. Sőt, hogy én is elmenjek legalább háromig, elküldték az autót. Sajnos az autó nem talált itt, így csak az Ákos mehetett le vele. Zene után, mikor mentem lefelé sétálni, láttam, amint felfelé mentek az autóval.

1930. február 16.

Ma éjjel is fagyott, tehát hogy kihasználjam ezt az alkalmat, nem mentem el kongregációra, hanem korcsolyázni mentem le. Az Öcsinek megmondtam ezt. Alig, hogy lementem, már is megjöttek Lénárdék.

Volt tehát elég idő a korcsolyázásra. Bucinak, mint ahogyan ő mondta, mert nekem nem az volt a véleményem, nem ment a korcsolyázás eleinte, de később már nem csak angyaliztunk, hanem úgy bógiztunk, hogy ő előre, én pedig hátra.

Azonban a legnagyobb sajnálatomra, negyed 1 órára ott kellett a Janzsó úrnál lennem. Nagyon fontos beszélni valója volt velem, amely, mint előre bejelentette, kellemetlen rám nézve. Hát nagyon kellemetlen volt.

Ha engem valami megérdemelt dologért szidnak meg, belátom, hogy igazságos és a büntetést elszenvedem, de mikor igazságtalan dolgot fognak rám, az nagyon elkeserít. S most én így jártam. Valaki azt mondta, hogy én gőgös vagyok, én a fiúkkal felülről beszélek, hamar elintézek mindenkit. Ez már sok volt. Ezt nem bírta ki az én érzékeny lelkem. (mert ilyenkor nagyon is érzékeny). Sírtam. (Ha eszembe jut...) Én megmondtam Janzsó tanár úrnak, hogy ez nincs így.

Ő azt gondolta, hogy a hetedik osztállyal nem vagyok jó viszonyban. Én azonban hamar bebizonyítottam az ellenkezőjét, mert hála Isten, elég népszerűségnek örvendhetek. A Janzsó már maga is látta, hogy ezt a dolgot így nem tudja most elintézni, s ezért elhatározta, hogy máskor majd folytatjuk.

Du. sétáltam Lénárdékkal. Este hangversenyre mentünk. Mi is páholyban ültünk. A legszélső páholy volt a miénk. Lénárdék középen ültek.

Eleinte mérgelődtem hogy a jegyem kicseréltem, jobban mondván a Kisnek adtam, mert az éppen mögöttem ült volna, de mikor a Miki bácsi a diákokat a földszinten helyezte el, már örültem. Nagyon jól sikerült hangverseny volt.

1930. február 17.

Ma jöttem rá arra, hogy ki lehet az a férfiú, ki rám fogta (mert ezt már én annak is veszem), hogy gőgös vagyok stb. Először is Klempa az, a következőket mondhatta rólam: „az őrsben nincs harmónia, amióta megismerte Lénárdékat, azóta osztálytársaival nem nagyon érintkezik”. A fiúk persze ezt nem szeretik. A VI. György pedig ezt: „Nagyon felülről néz bennünket, a tánciskola óta gőgös.”

Nahát mondhatom, hogy teljességgel nincs igazuk, mert igazán tudnék egy pár esetet felsorolni, amely pont az ellenkezőjét bizonyítaná. Pl.: Vöröshöz majdnem, hogy én mentem bocsánatot kérni, pedig hát ő sértett meg stb.

Nem baj, még eljön az én időm is.

Most már kicsit másképp ítélem ezt meg. Hibás voltam annyiban, hogy az őröt elhanyagoltam. De hát a szerelem, az kutya!

Egyébként az egész butaság, amit mondott a Janzsó tanár úr. Rá' se hederíték már, hiszen szemmel láthatólag tévedett. (1931. február 2.)

1930. február 19.

Ma hittan óra előtt lehívott a Janzsó tanár úr a tanári szobába, s ott egy beszédet adott át, melyet nekem keddre kell megtanulnom, s Jobs dr. úr előtt elmondanom a névnapjára. Nem akarom ide írni erre vonatkozó megjegyzéseimet, ha esetleg emlékezetemben megmarad, úgy is jó lesz, ha nem, hát akkor úgy is jó!

Klempa tanár úr már egy pár nap óta megváltozott. Ennyit ezekről. Öcsi még beteg, Bucit már vasárnap óta nem látom. (Ostoba megfigyelés, különben igaz is lehet.)

1930. február 22.

Ez a hét majdnem a nélkül múlt el, hogy Bucit csak egyszer is láttam volna. Ma mikor zenéről hazajöttem, találkoztam vele.

Semmi különösebb nem történt.

1930. február 23.

Ma jour (zsúr) volt Lénárdéknál. Nagyon jól mulattunk. Szerdahelyi, Svábi, Ákos és jómagam érkezünk oda legelőször.

Már javában kedélyesen beszélgettünk, amikor Karcsay Sándor úr belépett. Egy kis idő múlva a Mici is, majd a Sváby Baba is megérkezett (ahogy a Zoló mondta: „Svabyék gyereke”).

Uzsonna után táncoltunk. A Plumi most is elég sokszor felkért, de most már azért hagyott a Bucival táncolni. Fél 9 órakor mentünk haza. Nagyon kedvesek voltak, s az autójukon szállítottak haza.

1930. február 25.

Ma mondtam el Jobs dr. úrnak azt a felköszöntőt, melyet Janzsó tanár úrtól kaptam. Még senki sem tudta, hogy én fogom felköszönteni. Csak akkor mondtam meg, mikor már bejött a doktor úr. Jól sikerült.

1930. február 28.–március 1-2.

Ezek a napokon voltak a diákkoncertek. Általában nagyon jól sikerültek. Lénárdék a szombati előadáson voltak ott (március 1.). Előtte való nap nem izgultam úgy, mint akkor. Talán azért, mert Buci is hallgatott. Lehet.

Különb en ezek a napok szárazabbak voltak, mint a többiek, bár ezeken is sétáltam velük. Nagyon sajnálom, hogy nem írtam akkor naplót, amikor a diákból volt.

Most vallom meg utóbb, hogy nem mulattam rajta, sőt egész másnap estig féltékeny voltam Buci ugyanis nem velem táncolt a legtöbbet. Na, de most látom, hogy milyen csacsi voltam akkor. * (1931. február 2.)

1930. július 1.

Hosszú szünet után ma ismét kezembe veszem a naplót, s írok, de hogy mit, azt magam sem tudom még. Keresgélés közben bukkantam rá, s boldog meglepéssel olvastam át. Mindjárt hozzá is akarom fűzni megjegyzéseimet a február 11-én kelt naplómhoz. Akkor még nem tudtam ezt, erről csak később értesültem.

Amikor engem Sváby Babával látott meg a Buci, szegény leány azt gondolta, hogy én faképnél hagytam őt, s most a Sváby leánynak csapom a szelet, de amint hallom, hamar meggyőződött az ellenkezőjéről.

Ma lettem hivatalosan is nyolcadikos. Na, most már az az egy év hamar elmegy, de majd a többi...

1930. július 27.

Ismét egy szünet a naplóírásban, bár el voltam tökélve, hogy most már rendszeresen fogok naplót vezetni, de erre időm soh'se volt. Talán most már lesz, de most mit fogok én abba írni?

Július 3-án táborba indultunk. Eleinte még csak valahogyan voltam, de már később nem a legjobban. Egyszer mikor rá sem gondoltam, akkor eljöttek Lénárdék meglátogatni bennünket. Amikor odajöttek, s már messziről láttam őket, hirtelen nem tudtam, hogy álom-e vagy valóság. Legnagyobb boldogságomra valóság volt.

A táborból hazajöttem.

Az idő múlik. S nemsokára – három nap múlva – mennek Zellamsee-be. Talán alkalmam nyílik őket ott meglátogatni. Most látom csak, hogy én mennyire szeretem ezt a leányt, valósággal imádom őt. Lehet is. Milyen változást csinált ő az én életemben, a kamaszkorból egyszerre kizökkentem. Most látom mindent, hogy ma Marcel atyával beszéltem, s neki azt mondtam, hogy nincs semmi nehézségem. Mindent tisztán látok. Nincs egyelőre rejtély s nehézség előttem.

Ma 4 órakor elmentem Buciékhoz. Jól elszórakoztunk, csak ne lett volna már megint Cöncivel az a kalamajka, már nem részemről, de én nem bírom az ilyet hallgatni, mikor valaki állandóan ilyen elégedetlen stb.

1930. augusztus 22.

Múlik az idő, innen-onnan egy hónapja nem írtam naplót. Ez alatt az idő alatt semmi különösebb nem történt, egy eseményen kívül. Megmagyarázódik ez azzal, hogy Buci nem volt itthon. Az egyetlen különös esemény az, hogy augusztus 6-án írtam Bucinak az első levelet, és augusztus 11-én kaptam tőle az első. Nagyon éreztem a hiányát, de nem a leány, hanem Buci hiányzott. Más ilyenkor pótolja a veszteséget, én azonban ezt a veszteséget nem pótolhatom, mert nincs kivel pótoljam, s nem is keresek.

Tegnap jöttek meg, ma már el is mentek Pestre, az az egy vígasztal, hogy majd meglátogathatom Őket. Minduntalan úgy is Feri bácsi levelét várom. Feri bácsi velem most annyi jót tett, hogy nem tudom neki azt meghálálni úgy sem, ha mindent megteszek is neki.

1930. október 10.

Két hónap elmúltával ismét előttem a naplóm. Régen írtam már bele. Azt sem írtam meg, hát egyáltalán voltam-e Pesten? Hogyne, felmentem Édes Anyámmal, és ott voltam kb. 5 napig, nagyszerűen mulattam. Már nem a kávéházakban, vagy a kabaréban, hanem Lénárdékkal mentem sokfelé.

Velük láttam a „Zwei Herzen in dreiviertel Takt”-ot is. Nagyon kedves darab volt, csak az volt az egy baj, hogy nem ülhettem Buci mellett.

Hogy azután mi történt, az nem érdekes. Napok múlnak, napok folynak, és mi tanulunk. Eleinte teniszeztünk, most azonban sajnos csak vasárnapokon, esetleg szombaton láthatom és beszélgethetek Bucival.

Igyekszem, tanulok, mert csak jó érettségi vizsgálat után remélhetem azt, hogy orvosi fakultásra kerüljek...

1931. február 2.

Hosszú-hosszú idő múltán kezembe veszem ismét kis naplóm, hogy megörökítem kedves emlékeimet.

Jaj de sokat elhagytam pedig magam mögött múlni anélkül, hogy megörökítettem volna papíron, de csak papíron, mert a szívemben élnek, és élni fognak mindig. Sokszor jó is a nagy érzékenység, de igen sokszor rossz. Lehet, hogy nagyon csúnyán ráfizetek. De hát mit csináljak? Na, de hát leírom röviden az elmúlt hónapok élményeit.

A napok kellemesen és kedvesen múltak el, mint máskor is, ha Bucival csak rövid időre is találkozhattam. A nélkül azonban vajmi keserves, unalmas napjaim voltak. Hiába, mint mondtam az előbb is, én egy nagyon érző fiú vagyok. Tudom már előre, hogy Bucit soha, de soha nem tudnám felejtani.

Ő lehet, hogy engem könnyen elfelejt, nekem azonban emléke, ha más nem is, élni fog szívemben örökre. Ha más hallaná, talán kinevetne, mikor azt mondom, hogy legjobban tudom magam Vajda Jánoshoz hasonlítani. De nem úgy értve, mint költő (az egyáltalán nem vagyok), és mint pesszimista, hanem mint egy mélyen érző ember, akinek egész életében lelkében égtek emlékei.

Most veszem csak észre, hogy ismét másfelé kalandozom.

Karácsonykor fönn voltam Pesten. Persze minden nap ott voltam. Magam sem tudom sokszor nem voltam-e terhükre, ha másnak nem is, a Néninek legalább is. Nem baj, talán majd lesz alkalmam elégtételt adnom egyszer.

Szilveszterkor Plumival pertut ittunk. Azóta nagyon bizalmas. De hiszen még kisleány. Bucival is sok-sok szép órát töltöttünk együtt. A beszélgetések alatt mindenről szó került: a múltról, a jelenről, s még mit ne mondjak, tán másnak nevetséges is, én azonban örömmel és bizonyos megilletődöttséggel beszéltem még a jövőről is.

Pluminak feltűnt, hogy Buci kezét megfogtam, ha beszélgettünk egymással. Nem tudom, lehet, hogy az volt a legnagyobb örömem, mint hogy ha valaki szeret egy másikat, miért ne fogja meg annak a kezét.

Azért most veszem észre, hogy sok butát összeírtam. Nem is illik ilyen magamfajta fiúhoz már, de gondolataim annyira csapongnak, hogy bátran rap-szódiónak nevezhetném, ha versbe írtam volna.

* * *

Első szerelme Budapestre költözött szüleivel, s nem sokkal azután fiatalon meghalt. Édesapám lelkében ez a gyász bizonyára mély nyomot hagyott...

Pesten és Keszthelyen, az egyetemi évek alatt

1931-ben az érettségi vizsga után kerültek Ákossal együtt Budapestre. Ákos, a bátyja joghallgató lett. Édesanyjuk a mindennapjaikat figyelemmel kísérte és egyengette jövőjüket. Ha csak ideje engedte, meglátogatta őket, ilyenkor a Márvány utcában Jauszékánál lakott. Náluk mindig szívesen látott vendég volt, hiszen anyai ágon unokatestvérek voltak Jausz Jenővel. Marcsa néni csodálattal vették körül rendkívüli eleganciája miatt és tisztelték egyenességért. Éva, – a lányuk – pedig viszonzásul a nyarakat töltötte Keszthelyen. Gyurkával jártak többnyire úszni, lovagolni és táncolni.

Beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetemre orvostanhallgatónak és az Üllői úti kollégiumban lakott. Tanulmányait kitűnő eredménnyel kellett végeznie az ingyenes ellátás megszerzése érdekében. Reggelente két óra úszással indult a napja, az uszodai barátságokon túl egyébre nem is igen szánhatott időt. Valósággal minden percét a tanulás vagy a sportolás töltötte ki. Hétvégeken és szünidőkre rendszerint hazautazott Keszthelyre, ahol édesanyja és a régi pajtások, barátok várták.

Ilyenkor már családi körben is pezsgőbb lett az élet. Tavasztól késő őszi megannyi virág virított az ablakokban és Jolán néni ügyelt arra, hogy a kilincsek ragyogjanak, a vázákban rózsá illatozzon, valamivel mindig meghitté tette az otthont. A hallban lévő ebédlőasztalon frissen sült kuglóf, Marcsa néni a specialitásával várta a hazai ízekre éhes fiúkat.

A szomszédból váratlanul betoppanó asszony pillanatra zavarba is jött, és szabódni kezdett:

– Marcsám nem akarok zavarni, biztosan vendégeket vársz! – mentegetőzött, s már igyekezett is kifelé.

– Ne bolondozz, csak a fiúk jönnek, nekik teríték. – válaszolta.

Az asztalon sorakozó étel-ital, bizony nem a megszokott hétköznapi menüiség volt, talán ez tűnhetett vendégvárásnak! Egy kosárban óriási halom kifli, vaj, sajt, méz, és minden egyéb, hasonlóan a svédasztalhoz. Természetesen frissen szedett gyümölcs a kertből.

Sportolók, nem csipegetni ülnek asztalhoz! – magyarázta és sorolta, mi minden fogy ilyenkor. Ebédre a kedvenc paprikás csirke galuskával és a lehető könnyű rétes következik, mert „szükség van a kondícióra, ép testben - ép lélek!” – mondta. A szeretetet is bőkezűen mérte, igazi gondoskodó édesanya volt.

Este azután a fiúk mindhárman, Eger Zsigával és Eszes Lacival együtt csapatba verődve kísértáltak a mólóra. Édesapám romantikus lelkét egy titkon remélt találkozás vonzotta, esetleg csak az öböl látványa, a Balaton csábította a part felé? Akárhogy is volt, első útja biztosan arra vezetett, mégpedig a gimnáziumi társaság felé, a Yacht Klubba. A legények mesélnivalója ilyenkor véget nem ért. Ferkó rendszerint a többiekkel szembefordulva, hátrafelé ment, amíg egy fának,

vagy oszlopnak nem koppant! Akkor aztán volt nagy nevetés, s cukkolták, hogy „kemény fejű vagy”.

Ferkó Keszthelyen, édesanyjával

Az egyetemi évek

1931-ben beiratkozott az egyetemi sportklubba, a BEAC-ba. Dr. Bárány István, az egykori olimpiai ezüstérmes gyorsúszó lett az edzője, akit tisztelt nagyon és később, mint csapatkapitányra is hallgatott. Ennek ellenére nem alakult ki közöttük az a hipnotikus kapcsolat, amely edző és tanítványa viszonylatában nélkülözhetetlen.

1932-ben átigazolt Vértesy Józsefhez, aki néha a vízipólócsapatba is beállította, s gyorsúszót nevelt belőle. Úszókarrierje ettől kezdve ívelt felfelé, és elkezdődtek számára a versenyzéssel járó utazások. Édesanyjának az utazások alkalmával levélben számolt be az eseményekről, ha csak kevés ideje maradt az írásra, lapot küldött.

Attól kezdve pedig, hogy Gyurka testvére is egyetemista lett, együtt jártak természetesen edzésekre és versenyezni. Első sikeres szereplésükről, a Sípos Márton-émlékversenyen nyújtott kiemelkedő teljesítményükről a Keszthelyi Hírlap 1932. július 31-i számában számolt be.

1932-ben, amikor édesapám a Los Angeles-i olimpia híreit testvéreivel együtt leste, egyszer csak megszólalt: „A legközelebbi olimpiára valahogy el kellene menni!” Senki sem hitte, hogy úgy lesz – tán még ő sem –, ez akkor fantazmagóriának tűnt. Az is volt, egy álom. De hogy komolyan gondolta, már 1934-ben látható volt, hiszen Párizsban a Grand Prix-t megnyerte. Győzelmének elismerésül maga Lebrun köztársasági elnök nyújtotta át a nagydíjat, egy hatalmas kobaltkék Sèvres-i vázát kapott és kék-piros selyemszalagot, valódi ezüst bojtjal „Grand Prix de Paris 1934” felirattal.

Ezt követte Budapesten az 1935-ben megrendezett Főiskolai Világbajnokság, amelyről a Pesti Hírlap így tudósít: „A várakozásnak megfelelően kitűnő indítás után Csik Ferenc azonnal élre került, s főiskolai világrekorddal biztosan győzött.”

Majd a Magyar Úszószövetség meghívta Budapestre az újdonsült 100 méteres gyorsúszás világcsúcstartóját, az amerikai Ficket és a német Fischert és a Császár uszodában 1935. május 30-án megrendezték a híres „hármass versenyt”. Ez alkalommal is Csik Ferenc győzött, pedig ekkor a világon ez a két úszó számított csak igazán veszélyes ellenfélnek.

A *Magyarság* napilap 1935. december 14-én megjelent számának Sport rovatából idézek: „Csik Ferenc és Lengyel Árpád megjavította a 200 méteres gyorsúszás magyar rekordját. Csik ideje 2 perc 14.4 mp, amit még nem

is régen, senki sem hitt volna, Bárány István neve pénteken végleg lekerült a magyar rekordlistáról.”

1935-ben az úszásban elért eredményeiért Kormányzói Dicsérő Elismerést (Signum Laudis), Magyar Koronás aranyérmet kapott.

Az 1936. év az olimpia jegyében zajlott és az álomból valóság lett. Olimpiai győzelme után Berlinből, mint „a világ legboldogabb embere” jött haza. Az úszóstadion rajtkövéből a 7-es számot emlékként elhozta magával, az olimpiai tölgyet és a német rendezőség külön ajándékát, egy cseresznyefa politúrozott asztalkát, színes intarzia berakással: „Berlin 1936” és az olimpiai öt karikával.

Fogadtatása itthon szünni nem akaró ünnepléssel járt. A sport területén szerzett érdemeinek elismeréseként a kormányzó által alapított Toldi Miklós Érdemérem arany fokozatával tüntették ki és 1936. decemberében, mint az esztendő legjobb sportolója a Nemzeti Sport Karácsonyi Nagydíját kapta elismerésként. Ezt a gyönyörű ezüst domborművet bekereteztettem – eredetileg fekete márványlapra volt felerősítve – és úgy őrzöm, mint az egyik legkedvesebb emléktárgyam.

Kaposváron és Keszthelyen a köszöntéseken édesanyjával együtt vettek részt. A népszerűség jellemét nem érintette meg, továbbra is ugyanaz a szerény és csendes Csik Ferkó maradt. Úszótársai mesélték, hogy az uszodában őt észre sem lehetett venni, s ha valaki nem ismerte, meglepődött, hogy ő volna a bajnok.

Tanulmányaiból még hiányzott az utolsó éve, e miatt professzora azt mondta, habár nagyon örül győzelmének, gratulálni mégis csak a vizsgái után fog. Így is történt. A Pázmány Péter Tudomány Egyetem orvosi karán megvédte diplomáját és 1937. év november 27-én avatták doktorrá. Majd Berlinbe utazott a kötelező 4 hónap szakmai gyakorlatra, amely remek lehetőség volt az orvosi szaknyelv elsajátításán kívül a szakirodalom tanulmányozására, és hogy erre a tudásra szert tett, bizonyítja a hagyatékában felelhető, német nyelven, saját kézírású szakdolgozata.

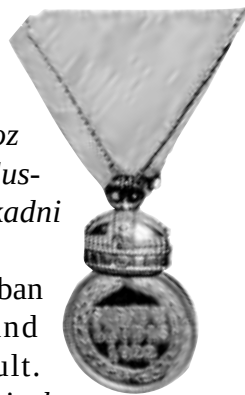
1938-tól a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem II. sz. Belklinikáján – a VIII. kerület Szentkirályi utca 46. szám alatt – díjtalan gyakornokként dolgozott és ezzel párhuzamosan a MÁV Betegbiztosítónál kezdő fizetéssel járó állást vállalt. A klinikai gyakornok feladata a betegellátáson és a szakvizsgára felkészülésen túl, a tudományos kutatás és publikálás volt, valamint az oktatásban való részvétel, előadások megtartása. A tanársegédi kinevezést ezek teljesítéséhez kötötték.

Sokan nem értették, hogyan is érhetette be ennyivel, szemben a felajánlott bemutató úszásokért járó igen magas honoráriummal. Nem szegődött el profi úszónak, mert azt részint nem tartotta etikusnak, másrészt a profi sportolás tanulmányai folytatását tették volna lehetetlenné és ő orvosnak készült.

Tartalmat adhat a fiatalember ambíciójának, de élet-célt semmiképp sem jelenthet. Mindannyiunk szebbnél szebb életpályán magasztos feladataink megoldásához erőt, kitartást meríthetünk a sportból, de kényelemből, lustaságból, esetleg mulandó dicsőségek kedvéért elsikkadni nem szabad – mondta.

Oskar Just festménye

1938-ban a Párizsban megrendezett Grand Prix-n még elindult. Csik Ferenc győzelmeinek számát nem is lehet felsorolni, vendégszerepelt Afrikától Stockholmig, úgyszólván mindenütt. A legnagyobb jelentőségű győzelme július 31-én Párizsban a hagyományos Grand Prix verseny volt, ahol 59,9 mp alatt nyerte a 100 méteres nagydíjat és maga Lebrun köztársasági elnök nyújtotta át neki a hatalmas serleget. – A Pesti Hírlap így számolt be az 1938. évi naptárában.

1939-ben visszavonult a versenysporttól, de a sport közelében maradt. Ez év áprilisától a Magyar Úszószövetségben megválasztották úszókapitánynak, a magyar úszóválogatott edzője lett. Ugyanakkor Lengvári Ákos, – testvére – az Úszó Szövetség ügyvezető igazgatója volt. Pluhár Istvánnal együtt pedig felélesztették a Képes Sport hetilapot, amelynek az első, ünnepi száma 1939. május 31-én jelent meg. Az újság főszerkesztőjeként a sport terén szerzett tapasztalatait kívánta kamatoztatni és a következő nemzedék számára átadni.

Illusztrációnak szántan adom közre édesanyjához írott levelét, – mely ebből az eseményekkel teli időszakból való –, s hogy érzékeltessem, mennyire kevés ideje maradt a privát dolgaira. Az orvosi rendelés beindítása ugyancsak halaszthatatlan volt, sőt úszó versenyeken is kellett még indulnia.

Illusztrációnak szántan adom közre édesanyjához írott levelét, – mely ebből az eseményekkel teli időszakból való –, s hogy érzékeltessem, mennyire kevés ideje maradt a privát dolgaira. Az orvosi rendelés beindítása ugyancsak halaszthatatlan volt, sőt úszó versenyeken is kellett még indulnia.

Keszthelyen bemutató úszáson, 1937.

Orvosi diploma

Mindezek alapján hozott döntése, – hogy visszavonul a versenysporttól – valóban megalapozott volt. Hivatását éppolyan komolyan vette, mint mindent az életben, célkitűzéseiben teljességre törekvő férfi volt.

Kedves Édesanyám!

Nem is tudom már az idejét, mikor írtam, azonban úgy el vagyok foglalva, hogy tényleg nem jutok hozzá. Most éppen inspekciózom a klinikán és így már dolog híján, kihasználom az alkalmat. A lakásügyről nem írok, mert azt Ákos intézi, és én nem is igen vagyok tisztában a dolgokkal.

Augusztusban szabadságra megyek, de haza csak legfeljebb a hónap végén tudok menni, akkor is csak úgy, hogy a főiskolai játékokra nem megyek el, mert inkább nyaralok egy hetet otthon, mint Bécsben gürcöljek. 3-án indulunk Párizsba és onnan Lisszabonba. Remélem, hogy szép utunk lesz, és megéri a strapát Lisszabon. 18-ára jövünk vissza, közvetlen utána vannak a magyar bajnokságok, és azután hazamegyek, tehát 21-én.

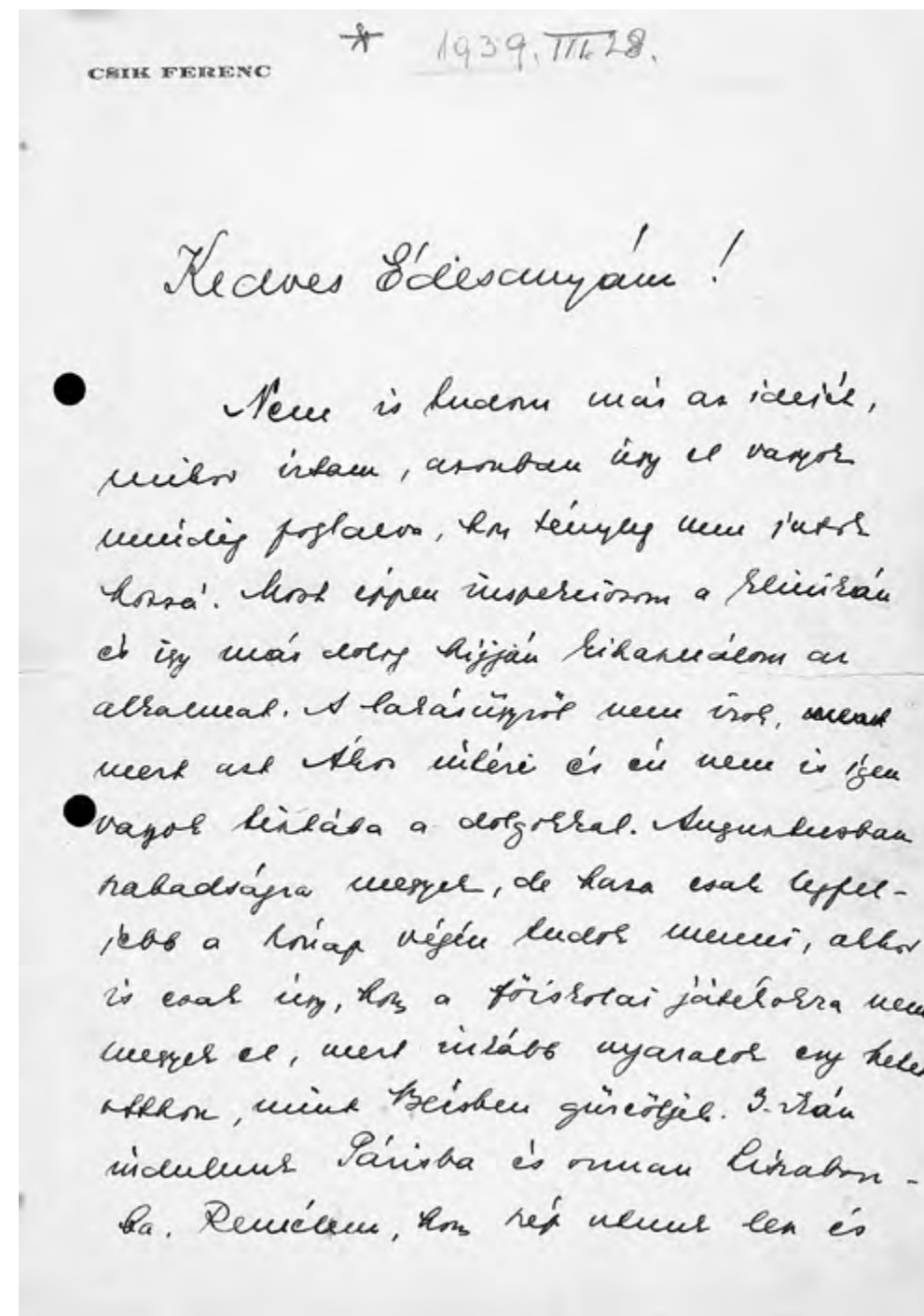
A lakásrendezésben és hurcolkodásban ezek szerint nem tudok részt venni, de gondolhatja Édesanyám, nem vagyok oda e miatt. Azért mielőtt elutazom, Jolán néniel fogok tárgyalni a rendelőt illetőleg, mert ha nem is csinállok most kimondott rendelőt, egy-egy beteget azért fel fogok rendelni kezelésre.

Újságot nem tudok írni. Laci bácsi a Felvidéken van Jozsó bácsival. Feri bácsival tegnapelőtt vacsoráztunk együtt, a vacsora végén az Ernő bácsi-féle ügy került szóba, és én inkább hallgattam. Gyurka elég bután próbálta meggyőzni őt. A végén avval búcsúztunk, hogy őt sohse értik meg, és nem adunk igazat neki. Egyébként a „gyomorbaja” ellenére is jól néz ki.

Mindenkit sokszor csókol szerető fia:

1939. március 28.

Ferkó

Fordulópont a magánéletében

Egy véletlen fordulatot hozott életében. 1939. február 1-jén a Magyar Atlétikai Club bálján megismerte Philippovich Feodorát, akinek gyönyörű zöld szeme és mosolya, légies, elegáns megjelenése rabul ejtette. Feda tánc közben egyre csak azon gondolkodott, honnan ismerheti ezt a kedves fiatalembert? Mert ismerős volt számára, az egészen bizonyos! Kiderült, hogy ünnepelt úszóbajnok az ő lovagja. Ferkó pedig ugyancsak csodálkozhatott, hogy Feda egy bankigazgató leánya. Az ismeretségből hamarosan forrón izzó szerelem lett, majd szinte startfejessel leánykérés és eljegyzés következett.

Philippovich Viktor, a leendő após és Ferkó kifejezetten szimpatizáltak egymással. Ennek a jó baráti kapcsolatnak hasonló indíttatásuk, kvalitásuk volt az alapja. Philippovich Viktor Bánátból való, Pancsován született. Hallatlan tehetséges, intelligens és nagy tudású ember volt. Budapesten banktisztviselőként kezdte a pályát, minden protekció nélkül. Szakmai hozzáértése – nyelvtudásával párosulva – juttatták őt el a bársonyszékig. A Nemzeti Bank igazgatóhelyettese és a Tőzsde elnöke lett. Kifinomult ízléssel és műgyűjtő szemmel válogatta össze a villája berendezését. Nem sznobságból tette, hanem ízlésvilágából fakadó igényessége vezette. Őt megközelítő nyelvtudással valóban nem sokan dicsekedhettek: magyar, szerb, német az anyanyelve, angol, francia, olasz és latin a tanult nyelvek.

E két európai úr, Philippovich Viktor, a nagyapám és édesapám modor, illetve emberi tartás tekintetében azonos nyelvet beszéltek.

Kedves Édesanyám!

Az elmúlt tíz nap alatt olyan sok minden történt, hogy szinte nem is tudom, hogy hol kezdjem.

Ákos már vitte haza a hírt, hogy nősülni akarok, de semmi közelebbit mondani – amint hallom – nem tudott. Hát az alatt a hat nap alatt, ami péntek óta telt el, már vőlegény is lettem, bár a hivatalos eljegyzés csak jövő szombaton, 11-én lesz.

Csütörtökön, ma egy hete beszéltem Laci bácsival. Elmondtam, hogy Fedával kölcsönösen szeretjük egymást, és hát egyedül az én klinikai karrierem, jobban mondva a fizetésem kevés volta az egyetlen akadály a házasságnak. Így azután 2-3 éves terminusban egyeztünk meg. Persze ez a hosszú terminus éppúgy, mint nekünk, Laci bácsinak sem tetszett, és azt mondta, hogy majd leendő apósommal megtárgyalja, miképpen lehet megrövidíteni ezt. Ezek után már szinte magától jött minden.

Pénteken megkértem Feda kezét. Ez sem volt olyan, amit elhallgatni érdemes. Még jóformán be sem csuktam az ajtót, már ki is rukkoltam a dologgal úgy, hogy Viktor bácsi meg is jegyezte, hogy szinte startfejessel csináltam, na de így a legjobb.

Hétfőn Laci bácsi kijött velem, azóta hiszen már meg is írta a megbeszélés eredményét. Az eljegyzés ezek szerint jövő szombaton, az esküvő pedig június végén, de remélem, előbb meglesz.

Az eseményeket dióhéjban elmondtam. Most pár szót írok a leendő apósomról és anyósomról. Egy szóval: drága emberek. Laci bácsi is nagyon jól érezte magát köztük és épp olyan boldog, mint ők, ill. mint mi, Fedával. Meg vagyok győződve róla, hogy Édesanyám is épp ilyen boldog lesz.

Látja Édesanyám, itt is kiteszek magamért, a házasságba is elsőnek úszom be (inkább, mint evezek). Most pedig tegnap megállapítottuk Fedával: együtt úszunk a boldogságban. Feda sokszor csókolja Édesanyámat, és ígéri, hogy nem lopja el a fiát.

Sokszor csókolom, és kezét csókolom Édesanyámnak, szerető fia:

1939. XI. 2.

Ferkó

Az eljegyzést a Jávor utcai Philippovich-villában tartották szűkebb családi körben. Édesanyám tűzpiros bársony nagyestélyiben, ékszer helyett fehér virág díszítette ruháját. Lélegzetelállító jelenség volt, gesztenyebarna hajához kitűnő ízléssel megválasztott öltözékében. S az a gyengédséggel teli mozdulat, amellyel édesapa átkarolta őt, beszédesebb volt minden szónál. Bizony nehéz volt eldönteni, hogy édesanya fülbevalója vagy a szemükből sugárzó boldogság csillogóbb-e? Az eljegyzési csokorból egy szál rózsát gravírozattak, hogy az emlékül örökre megmaradjon.

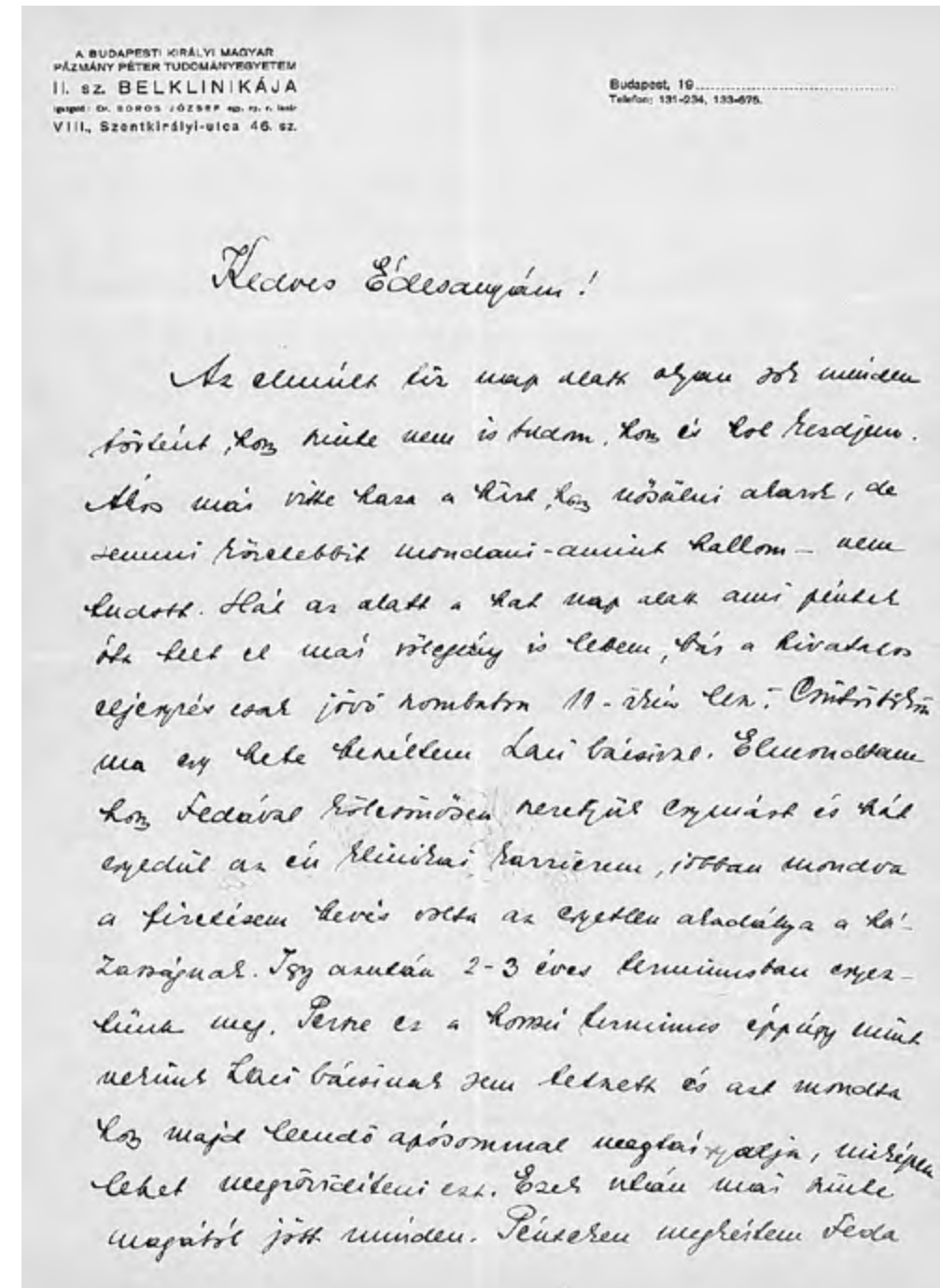
1940. február 3-án ólmos eső esett, alig lehetett kilépni az utcára. Az Egyetem téri templomban készülődtek már az esküvői ceremóniára, rengeteg volt a meghívott vendég, visszamondani a rossz idő miatt sem lehetett!

A család apraja-nagyja díszmagyarba öltözött, ahogyan azt Csik Jolán illendőnek tartotta, még Philippovich Viktor is horvát kinézete ellenére, a leánya kedvéért „fejet hajtott” és az esküvőn magyaros ruhában jelent meg. Nagy pompával celebrált mise keretei között mondták ki a boldogító igent.

Az újságok egy esküvőjükről megjelent fotóval adták hírül: Dr. Csik Ferenc és Philippovich Feodóra házasságot kötöttek.

Feda eljegyzett menyasszony, 26 éves

Az esküvő után

Nászútra Gyöngyösre utaztak, ahol végre kettesben lehettek. Nagy hó esett. A téli táj gyönyörűségét, amit édesanyám lánykorábban az édesapjával ízlelgetett, most az ifjú férje mellett élvezhette csak igazán! Csodálta szerelmét, könnyed síelési stílusa láttán ámult, és büszke volt rá. A sportot csak távolról szemlélte, érezte, hogy itt ő csak lelkes drukker lehet.

Édesanyám szerette volna látni, hogyan úszik édesapám, így kérésére elindult egy versenyen. Szokatlan volt még édesapa számára a jeggyűrű, el is felejtette levenni. Amint a vízben észrevette, hogy nincs már a kezén, azonnal lebukott azt keresni. Reménytelen dolog volt, hiába is próbálkozott, ám az úszómester e miatt külön leengedte a vizet. Előkerültek a medence alján különféle kallódó holmik, – gyűrűk ugyancsak szép számmal – de a „Feda” jelzésűt nem találták meg. Édesanyám gyűrűjébe „Ferkó” volt bevésvé, amelyet talizmánként viselt azóta, soha nem vette le a kezéről.

Otthonukat a Kisfaludy közben, egy igazán szép és nagy lakásban rendezték be. 1940. december 9-én megszületett az első gyermekük, a kis Ferke, és egyszeribe még nagyobb boldogság költözött be hozzájuk. Édesanyám különös élvezettel és ragyogó arccal mesélt arról a süllyesztett fürdőkádáról, amelyben Ferkét, már csecsemőként első perctől úszni tanította apánk.

Mindjárt egy kislányt is akart, már hogy ne szeretett volna, amikor náluk otthon három fiú volt. Azóta élt benne a vágy egy kislány testvér vagy gyerek után. Rögtön persze azt is kijelentette, hogy legalább hat gyerek kell!

1944 januárjában végre megszületett egy kislány, – vagyis én – Katinak kereszteltek el. Édesapa örömeiben folyton a feje fölé dobált, nem tudott betelni velem! Mindig az ölébe ültetett, s nagyon szerette azt, hogy folyton izgó-mozgó, csupa-élet, szöszi kislány voltam. Ferke – a bátyám – édesapa csendességét és kezűgyességét örökölte, előbb rajzolt, mint beszélt. Remekül megértették egymást, mint a felnőtt férfiak fúrtak-faragtak és építettek vitorlás hajót. Miután elkészültek vele, a strandon vízre is bocsátották.

A keszthelyi strandon a kedvenc hely, a szomorúfűzfák alatti pad volt, ahol gyakran üldögéltek először hármasan, majd négyesen! A szigetstrandon a kabinos, Major bácsi mindig a 13-as számú kabinnal várta őt, ez volt a fenntartott helye édesapámnak.

Télen a fiúk síeltek, persze édesanya haja égnek állt, amikor Ferke a nyakában ült, s úgy siklottak le a lejtőn. Az hozzátartozik az igazsághoz, hogy édesanyám sohasem volt igazi sportlady, – de ahogy minden középosztály-

beli úrilánynak illett – édesapjával együtt síeltek telente Ausztriában, jobban mondva leginkább csak „csúszkált” és lazán sétált. Elismerésre méltó anyai hőstett volt tőle ellenben, hogy nem korlátozta a fiúkat, sőt utóbb még élvezettel nézte is őket.

Édesapám a II. számú Belklinikán dolgozott és előfordult, hogy beteghez hívták éjszaka. Éppen ezért fontos volt számára a lakás közelsége, szerencsére a Kisfaludy közben laktunk. Belgyógyászati magánrendelését, majd a

szakvizsgáit követően sportorvosi és kardiológiai szakrendelést a lakásban kialakított rendelőben, a Kisfaludy köz 2. I. emelet 3-ban folytatta. Akik a rendelőjében jártak, alapos és lelkiismeretes orvosnak ismerték meg. Édesanyám azt is mesélte, hogy nagyon ügyes keze volt, remekül adott be injekciót és a betegek szerették.

1943-ban a Testnevelési Főiskola első éves hallgatóinak anatómiát oktatott, és az Orvosi Közlemények felelős kiadója volt. A szaklap 1944./4. számában jelent meg „A szív működés újraindításának elektrocardiogrammja.” – címmel kutatási témájáról szóló cikke. A cím felett ez olvasható: „A budapesti II. belgyógyászati klinika (igazgató: Boros József ny. r. tanár) és a gyöngyösi Alapítványi Közkórház (igazgató: Wiltner Sándor főorvos) közleménye”. A cikk végén olvasható „Irodalom”-ban felsorolt hivatkozások valamennyi cikke német nyelvű, még az első helyen közölt Boros professzor úr cikke is, miután a társszerző német. Ebből arra lehet következtetni, hogy a Berlinben töltött 4 hónap szakmai gyakorlatot tudatosan, már a jövőjére gondolva választotta.

Csik Ferenc orvosi köpenyben Ferkével

Tanársegédi kinevezését 1944. október 1-jén vette kézhez.

Tudományos és orvosi munkássága elismeréséül „*Pro patria scientia et sanitate*” (A hazaért, a tudományért és az egészségért) plakettet kapott, amely Rodin: A gondolkodó című szobrát ábrázoló dombormű.

Kati

Ferkével együtt fabrikáltak

Dr. Nádori László, az egykori egyetemi hallgató, így emlékszik vissza dr. Csik Ferenc első anatómia órájára:

A magyar Királyi Testnevelési Főiskolára, az 1943/44-as tanévre rekord létszámú hallgató iratkozott be, ötven fiú és ötven leány. Első ízben fordult elő, hogy a férfiaknak nem kellett előzetesen kétéves katonai szolgálatot teljesíteni. A százfős évfolyamra nem állt rendelkezésre megfelelő előadóterem. Egyetlen helyen, a díszteremben lehetett volna ugyan anatómia órát tartani, de mert a díszterem szolgált egyben kápolnaként is, a Főiskola vezetői nehezen engedélyezték, hogy ezt a termet ilyen profán célra, előadások megtartására használják. Megtudtuk, hogy Csik tanár úr határozottan kiállt a hallgatók érdekeiért a díszterem megszerzésekor.

A csontvázat elhelyeztük a dobogón, az előadóasztal mellett, a lányok piros sálát és sísapkát szereztek, két síbottal, és felöltöztették a közel két méteres óriást. Szerettük volna tesztelni a tanár úr humorérzékét. Hegedűs Pista (56 novemberében, a Szófia utcával szembeni 6-os villamos megállójában halálos lövés érte), még a padlóig érő terítő mögé is be akart bújni a tréfa kedvéért. Kiválóan tudta utánozni a mezei pockot, de erről a produkcióról most sikerült lebeszélünk.

Szerettem az orvosi tárgyakat, nagy várakozás volt bennem az anatómia iránt. Beszereztem előre a Kiss Ferenc – Szentágothai János: Anatómia tankönyvét is. Ennek később nagy hasznát vettem.

Szeptember közepén, egy hétfő reggel izgatottan vártuk fiatal tanárunkat. Az udvarra néző folyosóablakok mellé állva vártuk őt. Öles léptekkel, kalap nélkül, lobogó raglán kabátban fordult be az udvari bejáraton. Az Alkotás utcáról erősen lejtett lefelé az út. Az Alkotás utcai bejárat kaputól a főépület bejáratáig mintegy hatvan méteren tudtuk őt szemmel követni. Mire felért az első emeletre, már mindenki a helyén ült.

Kopogott, benyitott. Meglephette a százfős terem sári csendje. Még az ajtóban észrevette a csinos csontváz síbajnokot. Vártuk a hatást. Meglepetést, rosszállást. Nyugodt léptekkel ment fel a tanári asztalhoz. Megnézte a néma sízőt. Semmi reakció. Letette bőr orvosi táskáját, a csontváz mellé támasztotta esernyőjét, székre tette, duplán behajtogatva zöldes keki raglánját, és felénk fordult:

„Jó napot kívánok, hölgyek és urak! Csik Ferenc doktor vagyok. A sors úgy hozta, hogy anatómiát kell tanítanom Önöknek. Talán azért, mert orvosként ismernem kell a tantárgyat. Talán. Nem hiszem, hogy azért, mert volt egy

utóvizsgám anatómiából. Inkább azért kaptam a megtisztelő feladatot, mert olimpiai bajnok vagyok.”

Döbönt csendben hallgattuk bemutatkozását. Közvetlensége lefegyverzett bennünket. Elszállt az ugratás esélye. Ezzel a fiatalemberrel nem tudtunk mit kezdeni. Észre sem veszi a csontvázat.

„Őszintén szólva váratlanul kaptam a felkérést, amit nem illett visszautasítani. Tudom, hogy az anatómia nagy terjedelmű tananyag. Megkísérlem az önök számára lényeges ismeretekre szorítani a tananyagot, egyúttal segítséget kérek az évfolyamtól. Jó lenne, ha egy önként jelentkező hallgató vállalná előadásom jegyzetelését, és a Kis-Szentágothai ábrákkal is kiegészítené. A jegyzet árát, az évfolyam bevonásával a jegyzetíró hallgató, esetleg társak állapítsák meg. Van jelentkező?”

Csend, morgás, sugdolózás, néhány név is elhangzik, kar azonban nem lendül magasba.

„Hölgyek, urak! Ne hagyjanak cserben! Megnéztem az anyakönyvet, több jeles érettségiző van Önök között. Sőt van egy kitüntetéssel végzett hallgató is az évfolyamban. Ki az?”

Nagyot dobbant a szívem, félszegen felálltam.

„Hát akkor meg is vagyunk. Kollega úr egyedül készíti el a jegyzetet, vagy jelentkezik-e társszerző?”

Síri csend.

– Kollega úr, van anatómia tankönyve?

– Igen, uram, a nyáron beszereztem.

– Minő csodás egybeesés! Kitüntetéssel érettségizik és készül az anatómiai jegyzet megírására. Ilyen csak a mesében van.

Ezután Csik tanár úr lendületes előadást tartott a láb és a kéz csontjairól. Miközben megjegyzés nélkül, műgonddal megszabadította a csontvázat a síöltözettől, a nyakcsigolyákon háromszorosan körbetekert sáltól. A sálát, sapkát a széktámlára helyezte, a síbotokat a dobogóra fektette, majd elkezdett demonstrálni. Másfél órán keresztül, jó tempóban, megállás nélkül. (Az anatómiát dupla órában adta le mindig a tanár úr.) Könyvvél a kezemben követtem a tanár urat, aki időnként jelezte, hol kell tovább lapoznom. Az óra befejezése előtt öt perccel kérdések, kérések, észrevételek következtek. (Csend a teremben.)

„Bejelentem, hogy a trimeszter végén egy alkalommal, egész napon át vizsgáztatok. Valószínű november közepén. A jegyzetet tanulják meg, a csontvázat hagyják békén. Vizionlátásra.”

Felvette raglóját, orvosi táskáját és szelíd, biztató mosollyal haladt el mellettünk. A folyosó ablakon át láttuk, hogy öles léptekkel megy fel a kapuhoz, és balra fordul a Csörsz utca felé. Összenéztünk. A társaság együtt maradt, megállapítottuk, ez a tanár bevasalja az anyagot, tanulni kell, még hozzá folyamatosan. Nagyon kell a jegyzet.

– Megbíztok bennem?

– Igen – válaszolták.

Ditrói Évára néztem. Ő is rám mosolygott. Az évfolyam szervező zseni tagjai percekben belül kitalálták, hogy a leadott anyagot szombat délutánra készítsem el és – „ha lennél szíves Laci – mondta Ditrói kollegina –, demonstrálással egybekötve ismertesd az önként jelentkezőknek”. Persze nem ingyen! Unger Misi bácsi pedellus, mindenestül kezelte a stencilgépet. Átgondoltuk, kalkuláltunk, osztottunk, szoroztunk.

A végső összeg példányonként így állt össze:

– a gépelést egy osztálytársnőnk vállalta, oldalanként	0 fillér
– festék, papír (50x70 oldal), munkadíj laponként	4 fillér
– a jegyzetíró szellemi erőfeszítése, jegyzet, papír, ceruza és a Kiss-Szentágothai könyv amortizációja oldalanként	6 fillér
– sürgősségi pótlék, a demonstrálás díja oldalanként	2 fillér
összesen:	12 fillér

Vagyis kollegánként 12 fillérbe kerül oldalanként a jegyzet. Egy jogászcsaládból származó osztálytársunk bizalmasan azt tanácsoltat, hogy az összeg felét helyeztessem letétbe Czetz Manó gazdasági vezetőnél, mert azt sohasem lehet tudni. Elfogadtam a jó tanácsot azzal, hogy vasalja be helyette az előleget. Ismertem magamat. Ditrói Évától és barátnőjétől nem lett volna merszem kuncsorogni. Képesek lettek volna pénz helyett simogatni, amit sohse szerettem.

Csik tanár úrnak a következő óra előtt átadtam 12 oldalt, az első előadás anyagát. Valaki elkotyogta, hogy közös demonstráción törekedtünk a tananyagot vizuális módszer segítségével leemelni és megerősíteni.

– „Jó ötlet, legközelebb én is jelen leszek.”

Jó ötlet, de akkor én hiányozni fogok – gondoltam magamban.

Csik tanár úr szombaton délután megjelent, hozta fehér köpenyét és egy szétszedhető, színes koponyát, és vacsoraidőig demonstrált, kérdésre válaszolt, beszélgetett velünk. Úgy éreztük, ő is közénk tartozik.

A trimeszter végén még ő vizsgáztatott, majd a tavaszi harmadévben más tanárt kaptunk. Egyetlen tanárnál sem készültünk jobban. A bukás nála szégyennek számított.

Megdicsérte az évfolyamot, megkérdezte van-e adósom a jegyzet ügyben, majd öt pengőt – nagy kerek ezüstpénzt – nyomott a kezembe azzal, hogy ez tőle jár nekem, az elszalasztott szombati mozikért. Nem lehetett visszautasítani.

Kezet fogott mindenkivel, ellágyult mosollyal az arcán vonult ki a díszteremből. Mi pedig rohantunk az ablakhoz. Csik tanár úr a szokott tért ölelő lépésekkel, kissé előre hajolva sietett az Alkotás utca felé, a kapunál balra, a Csörsz utca felé fordult, majd eltűnt.

Azóta sem láttam, emlékeimben annál többször. Ma is őrzöm őt gesztusaim elemeként élesen, és látom őt tanárait láthatatlan tablóján. Példája végigkísérte, befolyásolta pályafutásomat.

Diplomám megszerzését követően sportmódszertani állást kínáltak fel az akkor alakult Sporthivatalban. Tudomány iránti vonzalmam megerősítéseként pedig az 1959-ben megalakult Testnevelési Tudományos Kutató Intézet munkatársa lettem. Igazgatóm, dr. Hepp Ferenc pedig dr. Csik Ferenc jó kollegája volt a Testnevelési Főiskolán.

A kör bezárult? Nem. Még egy adalék.

1932 júliusában nyerte meg Csik Ferenc a Sípos Márton-émlékversenyt. Hatvan évvel később, 1992 júliusában a Tolna Megyei Önkormányzat a megye sportjának támogatásában kifejtett tevékenységem elismeréseként, a megye kiváló sportemberére is emlékezve, Sípos Márton-díjjal tüntetett ki.

Keszthelyi strandon...

A háborús évek

A háború közbeszólt. 1944-ben előbb Ákos kapta meg a behívóját és besorozták frontszolgálatra. Édesapát októberben hívták be, és mint orvost a szolnoki csapatkórházhoz katonaoorvosi szolgálatra osztották be.

Itt említem meg, hogy Ákos soha többé nem tért vissza a harcterről, bár híre járt, hogy csak megsebesült. Nem egy somogyi még látta is, vagy látni vélte... Úgy, mint ahogy soha nem látta viszont szülőföldjét az a tiszteletre és megemlékezésre méltó több százezer magyar sem, akik elesetek a csatákban, vagy ülve-állva fagytak meg az orosz hómezőkön, és távol a hazájuktól, jelentelen sírban alusszák örök álmukat.

Ahogyan a front húzódott nyugat felé, úgy költözött a szolnoki csapatkórház is, először Budapestre, majd decemberben már Sopronba. Édesapa a családot biztonságba helyezte, mindhármunkat Budapestről először Keszthelyre költöztetett nagymamához, majd amikor a háború erőviszonyai már kirajzolódni látszottak, Ausztriába vitetett bennünket. Ígéretet tett arra, hogy amint lehetősége engedi, utánunk jön. Ekkor minden eshetőségre felkészülten írt búcsúlevelet Édesanyánknak, „Musinak”.

Dr. Lakatos István orvost ugyancsak Sopronba vezényelték. A naplójában megörökítette elindulását Budapestről, és megérkezését az állomáshelyére, majd az azt követő háborús napok eseményeit:

1944 októberének első napja vasárnap volt. A háború zaja néhol már a Tiszánál hangzott. Budapesten a Keleti pályaudvarra a huszonkét átélt súlyos légitámadás nyomait őrző utcákon vezetett az út. Az épületek tetején még némák voltak a gomba alakú légvédelmi szirénák, de bármely pillanatban felülvölthettek volna. A pályaudvar hatalmas csarnokában, a peronokon látszólag céltalan tömeg hömpölygött. Az indulásra váró vonatokba már csak az ablakokon át lehetett bejutni. A lépcsőkön is fűtőkben lógtak az emberek. A Sopronba induló vonaton is. A zsúfolt vonat nemsokára elindult. A szerelvények igyekeztek még a légiriadó előtt elhagyni a pályaudvarokat.

Amikor Győrbe érkeztünk, már senki sem tartotta számon a tetemes késést. Amikor a vonat elindult velem Sopron felé, még sokáig integettünk, annak a látványával búcsúztam el tulajdonképpen Budapesttől, az egyetemi évektől, életem felhőtlen szakaszától.

Amikor estefelé a vonat végre befutott Sopronba, a budapesti élmények után a nyugalom és biztonság vett körül. Az első örömek után, beszámoltunk egy-

másnak az elmúlt hónapok eseményeiről. Most már élıszóban mondták el kálváriájukat a partizánoktól veszélyeztetett Délvidéken át.

Szép meleg őszi volt. A város csendes, az utcák tiszták, a házak karbantartottak, az üzletekben a kiszolgálás halk és udvarias. Az őszi napfényben szebbnek tűnt ez a patinás város, amelynek jórészt németajkú lakossága inkább a házaiba húzódva igyekezett a háború megpróbáltatásait túlélni. A háború itt csak távoli fenyegetésnek tűnt. Ha megszólaltak a légvédelmi szirénák, az emberek állva maradtak az utcákon, vagy kijöttek a lakásaikból. A kötelek a Fertő tó felett gyülekeztek, és onnan indultak Bécs, vagy Wienerneustadt felé. A soproniakban fel sem merült egy városukat érintő bombázás lehetősége.

Édesapával

Látogatás Keszthelyen

1944. október 15-én szép, napsütéses őszi vasárnap virradt Sopronra, amikor csak dél felé kúszott néhány vándorfelhő az égre. Az utcán megsaporodtak az Árpád-sávós, nyilaskeresztes karszalagok, és egyre többen hordtak fekete-zöld szín összeállítású, csizmás egyenruhát. A katonaságot egyelőre érintetlenül hagyták a változások.

November 4-én, Budapesten felrobbantották a németek a Margit-hidat.

Közben esős, nyirkos őszi lett, de a légiriadókat még mindig nem vették komolyan a soproniak. 1944. december 6-án, Mikulás napján egyszerre csak vége szakadt a nyugalmasnak és biztonságosnak tűnő napoknak Sopronban is.

Ferke édesanyjával

Kati

A Deák téren a hadikórház I. számú épülete a Leánygimnázium volt, a II. számú épülete is a Deák téren volt, a Színház téri pedig a III. számot viselte. A könnyű sérültek kerültek ide, a szilánkot kapott sebesültek. Az ápolási munkát önkéntes vöröskeresztes nővérek látták el. A hivatásosak katonai rangot viseltek. A Petőfi elemi iskola szomszédságában lévő Fiúgimnáziumban a hadikórház belgyógyászati osztályát helyezték el.

Lassan dél lett, a légiriadó még tartott. Egyszer a megszokottnál alacsonyabban szálló gépek zaját lehetett hallani, sőt megszólaltak a légvédelmi ágyúk is. A város fölé ereszkedő kötelékek gépeiből csillogó tárgyak kezdtek hullani. A következő pillanatban már remegett az épület, kegyetlenül éles hangú csattanás hallatszott, és porfelhő szállt az ég felé. Sopron megkapta az első bombaszőnyeget. Ösztönösen rohant le mindenki a pincékbe. A bombázás hullámai egymást követték. A városban megszűnt a víz- és áramszolgáltatás. A közelben a gázvezeték is felszakította egy bomba. A város lakói első döbbenetükben kimenekültek a városból. A legtöbben némán, céltalanul sodródtak a tömegben. Érthető módon rengeteg volt a sérült.

Az 1944-es év végére erősen megfogyatkozott Sopronban a civil orvosok száma.

1945 márciusában már minden kórház megtelt, újabb sebesülteket nem tudtak fogadni. További középületeket rendeztek be, így került sor az Orsolyák

zárdájára is, amely táborig kórházzá alakult, és oda volt beosztva dr. Csik Ferenc is szolgálatra.

Ahogy közeledett a front, egyre nőtt a menekültek áradata. A Bécsbe vezető országúton szekerek, autók hosszú sora haladt hetekig a határ felé. A kórház a külvilágtól eléggé elkülönült.

Dr. Viczián Antal, egy másik soproni katonaoorvos erre az időszakra visszaemlékezve, könyvében így írta: Egyre több bombatámadás érte a várost. Már nem a frontról hozták a sebesülteket, hanem helyből, voltak köztük polgári személyek is. Március elején közölték, hogy a kórházunkat kitelepítik Németországba. Majdnem minden nap megszólaltak a szirénák. Máskor a pincébe zsúfolódtunk, s az apák vég nélkül morzsolgatták a rózsafűzért: Üdvözlégy Mária, malasztal teljes... Azt az idegesítő, szorongó tehetetlenséget nem lehet elfelejteni. Közben az apák monoton, vég nélküli imádsága... Sokkal kellemetlenebb volt, mint a Donnál, ahol lőttek, ágyúztak, de ott legalább a

Utolsó találkozás a mamával 1945-ben

Utolsó fénykép együtt

szabadban voltunk, nem patkány módjára nedves pincében bujkáltunk. Ezért kerestem inkább menedéket. Ha sebesültszállítmány érkezett, ami egyre gyakoribbá vált a front közeledtével, nem számított a légi veszély, a sérülteket el kellett látni. Ilyen alkalommal halt hősi halált Csik Ferenc olimpiai bajnokunk.

Március 28-án a kórházból már mindenki szerte-széledt és ki csak tehetett menekült nyugatra, „csapot-papot” hagyva. Édesapám egyedül maradt a kór-

házban, miután orvosi esküje kötötte. Állítólag a parancsnoka meg is fenyegette, ha elmegy, katonaszökevényként körözteti.

Másnap, március 29-én délből indult el a kórházból Jausz Fricihez – édesanyja egyik rokonához –, hogy a szokásos injekciót beadja. Már a házban volt, amikor a szirénák megszólaltak és mindenki rohant le a pincébe, Frici is. Hívták édesapát, de ő kifelé szaladt. Hihetetlennek tűnt, hogy végig az ostrom alatt rettegett attól, hogy a romok betemetik. Szinte menekült mindig ösztönösen kifelé, sohasem lefelé! Most sem a pincébe igyekezett, átdobta magát a kerítésen, még látták is a többiek.

Hallható volt a pincében a közeli becsapódás, azután ismét csend lett. Frici elindult megkeresni őt. A várfal mellett talált rá egy bokor tövében, mintha elaludt volna. A sors kegyes volt hozzá...

Édesanyával, nagymamával, Ferke és én egy közeli rokonnál Ausztriában vártunk édesapára. A soproni légítámadást követő reggelen nagymama a fia hangjára ébredt.

„Édesanyám, lefeküdtem!” – hallotta érthetően, Ferkó hangját.

Szaladt édesanyámhoz, elmesélni az ébredését. A két asszony egymásba kapaszkodva kérdezte: mit jelentsen ez?

„Ferkó meghalt” – válaszolta rögtön.

„Képtelenség, ilyen nem történhet meg!” – tiltakozott édesanyám.

Jött a postás, hozta a táviratot. Összezsomagoltunk. Azután dermesztő hidegben utaztunk haza a Dunán egy teherszállító tutajon velünk, a két apró gyerekkel.

Ferke ekkor négy éves volt, rendkívüli módon megviselte édesapja halála. Hosszú ideig a hangját sem lehetett hallani, búskomor lett. Édesanyánk tizenöt kilót fogyott napok alatt, és sárgaságot kapott. Gyógyszer nélkül, csodával határos módon maradt csak életben. A Mindenható megmentette és rendeződtek dolgaink.

Édesapát először Sopronban a légítámadás áldozataival együtt, ideiglenesen közös sírban temették el az egykori Patak utcában.

1947-ben Sopron városa értesítette édesanyát a közös sír rendezéséről, illetve férje hamvainak végleges elhelyezése felől kérdezték. Édesanya ebben a kérdésben az Olimpiai Bizottsághoz fordult, és közösen döntöttek úgy, hogy a hamvakat Keszthelyen helyezik örök nyugalomra.

Sopronban 1947. április 23-án exhumálták, majd a maradványokat dupla koporsóban a Szentháromság téren ravatalozták fel. A beszertelési szertartást édesanyám jelenlétében, dr. Büchner László pápai prelátus végezte, miközben

a Himnuszt játszották. Az Olimpiai Bizottság nevében dr. Szádeczky-Kardos Elemér egyetemi tanár mondott búcsúbeszédet. A város nevében Molnár József helyettes főpolgármester búcsúztatta el. A szertartás befejeztével a koporsót – a rengeteg koszorúval együtt – a soproni tűzoltóság autóján Keszthelyre szállította.

Keszthelyen a város által ajándékozott díszsírhelyen temették el április 26-án. A temetési szertartást az apátplébános tartotta. Hajós Alfréd, az újkori olimpia (1896) első magyar gyorsúszó bajnoka, a Magyar Úszó Szövetség és a magyar olimpikonok nevében meghatottan vett búcsút dr. Csik Ferencről, az úszótól és a bajtárstól.

Az élet mintha ismételné önmagát. Csik Ferenc, az édesapám egy éves volt, amikor édesapja az első világháborúban meghalt, én is csupán egy éves voltam, amikor Ferkével és törekeny édesanyánkkal hármasan maradtunk. Édesapa sem tért vissza a háborúból.

Édesanya csak jót tudott róla mesélni: *Végtelenül jó ember volt, jó apa, lelkiismeretes orvos, mindenben helyt tudott állni. A számára kiszabott 32 év alatt leélt annyit, amennyit mások legfeljebb csak egy hosszú-hosszú élet alatt. Hogy erre mind hogyan is futotta ideje? Azt tanítani kellene* – mondta, valahányszor a férjéről kérdezték.

Őt boldogságban telt esztendőnek és a viszontlátás reményének hirtelen vége szakadt. Édesanyának valahányszor szüksége lett volna a férje simogató kezére, biztató szavára, egy kis lelkiezőre, elővette édesapánk búcsúlevelét, és az arcáról csendben peregtek a könnyek. Gyermekai, a mi jelenlétünk volt az a láthatatlan szál, amely eltávozott férjéhez fűzte. Nem is ment többé férjhez, amit átélt, a szív és a lélek mélyén hozott döntését a racionalitás nem követheti.

1992-ig őrizhette édesanyánk a kettejük szövetségéből gyúlt szerelmet. Mindketten már e földi valóságtól távol, bennünk élnek tovább...

Búcsúlevele

Édes egyetlen Musikám!

Most, hogy a behívómat megkaptam és valószínűleg hadi szolgálatra bevonulok – anélkül, hogy a legkisebb pesszimizmus vagy kishitűség volna bennem –, ülök le írni Neked arra az esetre, ha mégis baj történne. Tudod, hogy mindig bizonyos optimista fanatizmussal tekintettem sorsom elé, és most is így nyugalommal, reménnyel nézek a jövő elé, de hát kétségtelen, nehéz időket élünk, és mindenre el kell készülnünk. Ismerve Téged, feleslegesen nem akarlak kétségbe ejteni, azért levélben hagyom hátra, amit búcsúzóul elmondanék, arra az esetre, ha erre nem volna többé módom.

Amit anyagi javakat, ingóértékeket hátrahagynék, avval természetesen szabadon rendelkezel, de hát ezek nem olyan nagy értékek, és eltekintve az orvosi gépektől (rtg., mikroszkóp), amelyeket legjobb, ha hamarosan eladsz, jó volna, ha addig, amíg Anyám, ill. Apádék segítenek, megtartanád birtokodban. Sokkal nagyobb értéket képvisel a két édes gyerek, Ferke és Kati, akikre építhetsz. Tudom, hogy sok gondot jelentenek, és nagy terhet rónak gyenge vállaidra, de a szülői szeretet megerősít, és Édesanyám és jó Szüleid melletted fognak állni, és ott leszek én is mögötted, mint ahogy Édesapánk is mindig velünk volt, halálában is. Mindig, különösen a nehéz időkben gondold arra, hogy ezek az édes Pockok – a mi értékeink – úgy gyarapodnak, fejlődnek, amilyen szívvel-lélekkel, gondnal, verejtékkal neveled őket. Tudom, hogy szeretetben nem fognak hiányt szenvedni, és ha kell az apai szigort is pótolod, csak egyre kérlek, bármilyen gondjaid vannak, ne légy ideges és sohase érezzék, hogy terhes ez Neked. Édesanyám állítom példaként eléd, hogy minden akadályon át lehet küzdeni magunkat, ha van akaraterő – küzdeni tudás a kitűzött célért.

Édes Musikám! Bármennyire is szeretnék élni, köztetek maradni és élvezni azt a melegséget, szeretetet, amit Tőletek és a Családtól kaptam, mégis nyugodtan nézek az elmúlás elébe is. Megnyugtat az a tudat, hogy kötelességemet itt is teljesítem, és biztosra veszem, hogy minden jóra fordulván, visszajövök.

Búcsúzóul köszönök Neked mindent-mindent. Tudom, hogy annak könnyebb, aki eltávozott, viszont Te találj vigaszt Ferkénkben és Katikánkban, akiket Veled és Édesanyámmal és az egész Családdal együtt nehéz szívvel hagyok itt.

Számtalanszor csókol síron túl is szerető

X. 6.

Ferkód

Édes, egyetlen Musikám !

Most hogy a behívómat megkaptam és valószínűleg hadi szolgálatra elvonulok; a nélkül, hogy a legkisebb pesszimizmus vagy kishitűség volna bennem - ülök le írni Neked arra az esetre, ha mégis baj történne. Tudod, hogy mindig bizonyos optimista fanatizmussal tekintettem a sorsom elé és most is így nyugalommal, reménnyel nézek a jövő elé, de hát kétségtelen, nehéz időket élünk és mindenre el kell készülnünk. Ismerve Téged feleslegesen nem akarlak kétségbe ejteni, azért levélben hagyom hátra, amit búcsúzóul elmondanék, arra az esetre, ha erre nem volna többé módom.

Amit anyagi javakat ingóértékeket hátrahagynék avval természetesen szabadon rendelkezél, de hát ezek nem olyan nagy értékek és, eltekintve az orvosi gépektől (rtg. és mikroszkóp), amelyeket legjobb ha hamarosan eladsz, jó volna, ha addig amíg Anyámpól, Apádék segítenek, megtartanád birtokodban. Sokkal nagyobb értéket képvisel a két édes gyerek, Ferke és

1950 halottak napi felvétel a keszthelyi sírról.

*A mai kor ideálja még a tudósok között is az,
aki a test és lélek harmóniájában él,
és talán nem is túlzok,
ha egyszerűen azt mondom,
hogy az ideál közöttük is a sportember.
Csik Ferenc*

A SPORTEMBER

Gyere Ferkó...gyere,...Ferkó most bele, most bele...! hallgatva Pluhár István biztatását és a riporter aggodalmát a berlini olimpia 100 méteres döntőjének közvetítésében és nézve a megkopott filmet, ma is elérezékenyülök a világraszóló győzelem láttán. Egy világ csodálkozott és alig tudott megszólalni a meglepetéstől!

A Testnevelési Egyetemen mi hivatásunkból és munkánkból fakadóan nap-nap után találkozunk élő és egykori legendáinkkal, akiket példaképnek állítunk. Szerencsések vagyunk, van miből meríteni, Hajós Alfréd-től Kovács Ágnes-ig, csak úgy sokasodnak a nevek!

Csik Ferenc külön említést is érdemel, – nem csak a könyv megjelenése okán – ő volt az első „klasszikus” úszó olimpiai bajnokunk. Berlinben már 50 méteres medencében, szinte a mai lebonyolítási formában (előfutam-középfutam-döntő) rendezték a versenyt és az indulók száma alapján illik rá ez a jelző.

Vértessy Józseffel – edzőjével – a felkészülés módszerében is újítottak. Szakértők szerint Vértessy rakta le az úszósport korszerű edzés módszertani alapjait a szakaszos edzésmódszer és a téli-edzések bevezetésével, az intenzitás növelésével. Az olimpiai döntő utolsó 20 métere bizonyította, hogy Csiket ez tette képessé arra, hogy megnyerje a versenyt.

Ennek a győzelemnek a tanulságából merítettek az edzők, fejlesztették tovább módszereiket és érték el sikereiket. Az edzői siker nélkülözhetetlen partnere a versenyző, aki tehetségét, szorgalmát adja Mestere kezébe. Csik Ferenc ideális alanya volt ennek az alkotómunkának. Példaképe lehet a mai kor versenyzőinek és fiataljainak, hiszen mint ember is kiváló volt.

Az elmúlt néhány évtizedben akár filmen, akár élőben Székely Éva, Hargitay András, Darnyi Tamás, Cseh László, Gyurta Dániel és a többiek úszását nézve, minden rezdülésükben ott láttam a nagy elődök mozdulatait, az olimpiai győztesek végső hajrájában és a verseny utáni boldog ellazulásban látom Csik Ferencet is.

Ez a magyar úszósport öröksége.

Dr. Tóth Ákos
Testnevelési Egyetem, Úszás és Vízisportok Tanszéke

Pályafutása

Édesapám úszópályafutásának kezdetét két szájról-szájra járó történettel kezdem. Egymásnak ugyan kissé ellentmondóak és egyiket sem nagymamától hallottam, mert ez a tény valamivel hitelesebbé tenné mindkettőt. Akárhogy is történt, egy biztos, akiről szól, az a víz szerelmese volt!

Az első történet szerint 1928. nyarán a legendás hírű keszthelyi Balaton-átúszó, dr. Ejury Lajos a 15 éves Ferkó úszását látva így jósolt: *„Ebből a gyerekből úszóbajnok lesz, meglátjátok!”*

A második történet szerint, közvetlenül az érettségi előtt álló fiatalember volt már, amikor 1930-ban a Magyar Úszó Szövetség Keszthelyen meghirdetett egy válogató úszást, a balatoni fiúkból új úszónemzedéket akartak nevelni. Ő is vízbe ugrott, hogy bemutassa tudását, ám kifulladt. Tíz méternél nagyobb távot nem tudott leúszni.

– „No, belőled sem lesz soha úszó!” – szoltak oda neki.

Ez szöveget ütött a fejébe és elhatározta, hogy majd ő megmutatja! Innen már Csik Ferenc karakteréről szól a történet. Naponta lejárt úszni, még ha esett is. Amikor az időjárás hidegebbre fordult, Hévízre ment át gyakorolni. Először stílust tanult, majd a tüdejét fejlesztette, és ezt kitartással folytatta. Csodálni való volt fanatikus szorgalma. Ösztökélni kezdte valami legbelül, egyre jobb eredmények elérésére. Hogy ezt egészséges becsvágynak hívják? Valószínű gyerekésszel még nem így fogalmazódott meg benne, de később biztosan!

Azt is mondták, hogy Csik Ferenc egy véletlennek köszönheti az egész pályafutását. Kaposváron talán másképpen alakult volna a sorsa? A Balaton mellett sem válik mindenkiből élsportoló, tehetség, rátermettség, erkölcsi hozzáállás, elszántság kell hozzá, és a szülői ház támogatása. A sporttól egészségesebb és erősebb lett, akarata acélosabbá vált, azon kívül különös örömet is jelentett számára, még talán ráértett arra is, hogy ez által teremthető meg a test és lélek harmóniája.

1930-ban jelentkezett a keszthelyi Törekvés Sportegyesülethez. Kitartással és hihetetlen kedvvel úszott, minden nap lejárt edzésre. Az egykori fedett uszodában nyerte első versenyét a Törekvés csapatának színeiben.

1931-ben Budapesten orvostanhallgatóként jelentkezett a BEAC Sportegyesületbe dr. Bárány István úszókapitánynál, az egykori kiváló úszó olimpikon-nál. Mestere irányításával mellúszóként kezdett versenyezni.

1932-ben átigazolt Vértesy Józsefhez, aki a mellúszás mellett a vízilabdacsapatában is engedte játszani és rövidesen gyorsúszót nevelt belőle. Felismerte képességeit és észrevette azt is, hogy tanítványa 75 méternél rendszerint kifulladt. Kiváló edzéstechnikájával a bekövetkező kifulladás idejét nemsokára sikerült meghosszabbítani, majd kiküszöbölni és ennek köszönhetően töretlenül fejlődött. Könnyed stílusa, remek vízfekvése és korát megelőző edzéstechnikája volt az igazi erőssége. Áttért a téli edzésekre, vagyis jóval többet úszott a társainál.

Valahányszor Vértesy Józsefet faggattam felőle, még a szokásosnál is szenvedélyesebbé vált a szava: „A Ferkó...a Ferkó..., óh, a Ferkó... – csak ennyit mondott mindig, s gesztikulált hozzá szélesen, felfelé irányuló mozdulatokkal. Hogy Ferkó volt a legjobb tanítvány, a tökéletes versenyző, a legtisztább ember... óh!” – egy egész szörnyű nekrológ volt abban a gesztusban.

Egyszer fekete gumiszalagot vett elő a táskájából. A Ferkóé volt az is, a lábát kötözte össze vele, amikor csak kézzel akart úszni. Vértesy húsz évig hordta magával, és leste, akad-e valaki, aki méltó a Ferkó gumi szalagjára. – írta Peterdi Pál a Népsportban, 1960. április 4-én megjelent cikkében. Ebből is látható, hogy Vértesy milyen nagyra értékelte őt. 1932-ben megközelítette a bűvös egy percet és elkezdődtek nagy sikerei. Ettől kezdve – hat éven keresztül – minden versenyen győzött és megtartotta az első helyét, egészen a visszavonulásáig. Versenyzői pályafutása alatt mindvégig a BEAC versenyzőjeként indult.

1932. július 31-én a Sipos Márton-émlékversenyen pályafutásának első, igazán említésre méltó eredményét úszta. Ugyanebben az évben megrendezett *Főiskolai Bajnokságon* a 100 méteres gyorsúszás győztese.

1933-ban Torinóban a Főiskolai Világbajnokságon a

100 méteres gyorsúszás ezüstérmese, és az 50 méteres gyorsúszás harmadik helyezettje.

1933-ban Jugoszláviában úszott először egy percen belül.

A magyar bajnokságon pedig a 100 méteres gyorsúszás bajnoka.

Ez jelentett fordulópontot a pályafutásában, céltudatos és kemény munkával kezdett készülni az olimpiára.

1934-ben Magdeburgban az **Európa-bajnokságon** két aranyérmet szerzett. Egyéniben a 100 méteres gyorsúszás bajnoka, 4x200 méteres gyorsváltó Csik, Maróthy, Gróf, Lengyel összeállításban nyert.

1934-ben Párizsban a Grand Prix-n a 100 méteres gyorsúszás győztese.
A 100 méteres és a 200 méteres gyorsúszás magyar bajnoka.
4x200 méteres gyorsváltó Jung, Zábrák, Lengyel, Csik összeállításban magyar bajnok.
Ebben az évben összesen ötvenöt versenyen indult és ebből harminckilencszer a 100 méteres gyorsúszásban.

1935-ben Budapesten a **Főiskolai Világbajnokságon** három aranyérmet szerzett.
100 méteres gyorsúszás főiskolai világbajnoka, főiskolai világrekordot úszott (59,4 mp).
4x200 méteres győztes gyorsváltó Szabados, Csik, Lengyel, Gróf összeállításban, 3x100 méteres győztes vegyes váltó Bitskey Árpád, Csik, Hild – főiskolai világbajnok.

A főiskolás világbajnok

A 4x200 méteres magyar bajnokságot nyert gyorsváltónak a tagja.
Egyéniben a 100 méteres és a 200 méteres gyorsúszás magyar bajnoka, 100 méteres és a 200 méteres mellúszás magyar bajnoka.
1935. augusztus 20-án az FTC versenyen **Európa-csúcsot** úszott (57,8 mp-t).
1935-ben a Várpalotán épült városi strand avatásán Európa-csúcsot döntöttek az (Abay-Nemes, Gróf, Lengyel, Csik) 4x200 méteres gyorsváltóval.

1936-ban magyar bajnokságot nyert a 4x200 méteres gyorsváltó, Lengyel, Székely, Kiss, Csik összeállításban.

A 100 méteres és a 200 méteres gyorsúszás, valamint a 100 méteres mellúszás magyar bajnoka.
Tagja a 100x200x100 méteres győztes vegyes váltónak is.

Az **1936-os berlini** olimpia pályafutásának csúcspontja:
100 méteres gyorsúszás olimpiai bajnoka és a 4x200 méteres gyorsváltó olimpiai bronzérmet nyert, Abay-Nemes, Gróf, Lengyel, Csik összeállításban.
1936. augusztus 22-én, a Budapesten megrendezett visszavágó versenyen is legyőzte a világhírű, japán ellenfeleit.

1937-ben Párizsban a **Főiskolai Világbajnokságon** négy aranyérmet szerzett:
100 méteres gyorsúszásban és a 200 méteres mellúszásban, 4x200 méteres Dienes, Csik, Lengyel, Gróf győztes gyorsváltóval, 3x100 méteres Lengyel, Doszpoly, Csik vegyes váltó főiskolai világbajnok.
A 100 méteres gyorsúszás magyar bajnoka, tagja a 100x200x100 méteres győztes vegyes váltónak, 4x200 méteres Dienes, Lengyel, Kiss, Csik gyorsváltó is magyar bajnokságot nyert.

1938-ban a 100 méteres gyorsúszás magyar bajnoka.
Párizsban a **Grand Prix-n** a 100 méteres gyorsúszás győztese.

1939-ben a BEAC csapata Végházi, Dienes, Lengyel, Csik összeállításban a 4x200 méteres gyorsváltó magyar bajnok, és tagja a győztes 4x100 méteres gyorsváltónak is.

A Sportuszodában

Eredményei összesítve:

Világcsúcsot úszott:

A 4x100 méteres gyorsváltóval háromszor (1937, 1937, 1938)

Európa csúcsot úszott:

100 méteres gyors egyszer (1935)

a 4x100 méteres gyorsváltóval háromszor (1937, 1937, 1938)

a 4x200 méteres gyorsváltóval kétszer (1935, 1936)

Felnőtt magyar bajnokságon elért eredményei összesítve

Egyéni versenyben győztes:

100 m gyors hatszor (1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938)

200 m gyors háromszor (1934, 1935, 1936)

100 m mell kétszer (1935, 1936)

200 m mell egyszer (1935)

300 m vegyes úszás (1937) – nem volt még pillangó úszás!

Váltóban szerzett győzelmek:

4x200 gyorsváltó ötször (1934, 1935, 1936, 1937, 1939)

4x100 gyorsváltó egyszer (1939)

100x200x100 vegyes váltóval (1936, 1937)

Eredményeinek összesítése:

Olimpián való szereplése 1 arany, 1 bronz

Világcsúcs 3 alkalommal

Főiskolai Világbajnokság 7 arany, 1 ezüst, 1 bronz

Európa-csúcs 6 alkalommal

Európa Bajnokság 2 arany

Országos Bajnokság 21 arany

Néhány adattár, – például a Bakó Jenő szerkesztette Úszósport almanach 1882-1990 – szerint 1937-ben a 100x200x100 méteres vegyes váltóban, és 1939-ben a 4x100 méteres gyorsváltóban győztes BEAC csapata nem érte el az előírt szintidőt, így nem tekinthető magyar bajnoknak. Ha ez igaz, Csik Ferenc magyar bajnoki aranyainak száma „csak” tizenkilenc.

1936 – az olimpia éve

Az olimpiára történő felkészüléshez szükség volt a megmérettetésre és a versenyzés technikájának elsajátítására. A felkészülés másik fontos részét a hazai vizeken folytatott kemény edzések képezték, amit az uszodahiány miatt Győrben és Várpalotán lehetett csak megoldani.

Verseny a Császárbán

Ezt követően elutazott Berlinbe, hogy lássa a japánok edzésmódszerét, és megszokja a világversenyeken való szereplést is. Tudta, csak a japánok sajátos stílusát elemezve és elsajátítva lehet velük szemben esélye. A küzdelemre komolyan felkészült. A második helyre tartotta magát esélyesnek, ehhez edzésének tempóját növelnie kellett. Karja megsérült, nagy aggodalommal figyelték javulását, s ma már tudjuk, gyógyultan sikerült az olimpián elindulnia.

A szövetségi kapitány, dr. Bárány István visszaemlékezéséből idézek: „A júliusi berlini tréningek alatt Arai és Yusa több ízben úsztak 57 mp-en belül, Taguchi pedig egészen közel járt ehhez az eredményhez. Csiket is elfogta a rekordláz és amikor Fischer megjavította az Európa rekordot, ő is rekord kíséreltet jelentett be. Szerencsére Csik rekord kísérelte nem sikerült, 57 mp-t ért el. Ettől kezdve pedig kissé csalódottan, de annál nagyobb szorgalommal dolgozott.”

Dr. Kelemen Kornéllal, a magyar olimpiai csapat vezetőjével 1936 júliusában

Berlin, 1936

Pierre de Coubertin az újkori olimpiák példaképének az antik görögség nagy nemzeti játékát tekintette. Valamikor a görög nép színe java négyévenként összegyűlt Olümpiában elfeledve a városállamok között dúló ellentéteket, harcokat.

A Nemzetközi Olimpiai Bizottság 1931-ben Barcelonában ítélte oda a játékok rendezési jogát Berlinnek, Németország fővárosának. A nácik hatalomra jutása miatt azonban kétségesse vált az olimpiai játékok berlini megrendezése. 1933. júniusában a bécsi közgyűlésen a németek érvényt akartak szerezni a korábbi döntésnek, ezért ígéretet tettek arra, hogy betartják az olimpiai szabályzatot.

Az olimpiai veteránok – akik a világversenyekkel együtt öregedtek meg, minden versenyről őriztek valami különösen szépét – azzal a meggyőződéssel érkeztek meg Berlinbe, hogy Los-Angelest túlszárnyalni nem lehet. Titokban arra gondoltak, hogy a németeknek valami nem fog sikerülni! Politikai feszültség volt a levegőben az olimpiai játékok idején. Az emberek érezték, hogy a háttérben Európában is nagy események vannak készülóban.

A stadion előtt kritikus szemmel álltak, aztán be kellett látniuk, hogy a németek kiválóan építkeztek, az óriási arénába elfért 115-120.000 ember. Berlin legyőzte Los-Angelest, megrendezte a legnagyobb olimpiát. Két évig dolgoztak külföldön a németek, hogy kibékítsék azokat, akiknek érzékenységet valami politikai akció megsértette. Berlinben egy hónapig féltő gonddal vigyáztak az odaérkezett külföldiek nyugalma. Építettek egy olimpiai falut, mely szanatóriumi békét biztosított a versenyzőknek, közel 300 holdon szebbnél-szebb épületekkel és pályákkal.

Felépítették a Deutschlandhallet a birkózó- és ökölvívóversenyek számára és kibővítették a grünaui regattapá-

lyát. Nem sajnálták a pénzt. Külön utakat építettek, a pályaudvarokat rendbe tették és a vasútvonalakat kibővítették. Az olimpiai versenyek történetében először használták a célkinematográfiai készüléket, amelynek különösen a rövidtávú versenyszámoknál volt jelentősége, a beérkezés sorrendjének megállapításában nyújtott segítséget. A berlini „Physikalisch Technische Reichsanstalt”, a Zeiss Ikon az Agfa cégekkel karöltve egy minden félreértést kiküszöbölő készüléket szerkesztett. Németország meg akarta mutatni az erejét a világnak.

A Berliner Illustrierte Zeitung különkiadása az olimpia 16 napjáról „Die 16 olympischen Tage” címmel hozta le tudósításait. Az első oldalon a bevonulást megörökítő kép, a Marathoni-kapu látható: „Das lang erwartete deutsche Olympia wird Wirklichkeit” – a régóta várt német olimpia valóság lett.

1936. augusztus 1-jén került sor az olimpiai játékok megnyitására. Az olimpiai láng a „Jöjj szent láng! Világolj, melegíts, és ne aludj ki soha!” – hívó szóra első ízben érkezett meg a játékok színhelyére, amit először a modern olimpiai játékok történetében Görögországból a peloponnészoszi hegyekről tizenegy nap alatt, több mint háromezer futár hozott az olimpia színhelyére. A lángot a Nap sugaraiból tükrökkel gyűjtötták meg nagy ünnepség keretében. Hét országon keresztül – Görögország, Bulgária, Jugoszlávia, Magyarország, Ausztria,

Csehszlovákia és Németország – emberek százezrei kísérték figyelemmel és aggodalommal a futárokat, hogy a láng ki ne aludjon.

A stadiont két oldalról az olimpiai és a német zászlók, legfelül pedig köröskörül a résztvevő 52 nemzet lobogója díszítette. A százezres tömeget befogadó nézőtér morajlott, harsonák hangja szólt, ágyúk dörögtek. A megnyitón a versenyekre benevezett nemzetek egymás után vonultak be. A magyar csapat fehér, bal oldalon a magyar címer díszítette ruhában, legelől Bácsalmási Péter a nemzeti színű lobogóval.

Megkondult a mintegy hetven méter magas toronyban az olimpiai harang – amelyre a következő felírat került: „Ich rufe die Jugend der Welt! – Hívom a világ ifjúságát!”

Majd galambok röppentek fel szerte a stadionból, s végül az olimpiai láng meggyújtásának pillanatai következtek. Ezután a „Führer”, Adolf Hitler megnyitotta az olimpiát.

A békét fenyegető körülmények ellenére nagyszerű küzdelmeket és kiváló sportolókat lehetett látni a XI. Olimpiai Játékokon, bár a versenyeken résztvevő lelkesen megnyilvánuló tömeg magasba lendülő karjainak látványához még ma sem lehet hozzászokni. A tornaversenyeket megelőző estén négyezer tornász és tornásznő bemutatója a százezres nézősereg előtt a német torna-művészet kiválóságát volt hivatva bizonyítani. Az esti fényárban úszó stadion képe egyenesen káprázatos volt.

Augusztus 16-án, – a zárónapon – a hatalmas eredményhirdető táblán báró Pierre de Coubertin mondása tűnt fel: „Möge die Olympische Flamme leuchten durch alle geschlechter zum Wohle. Einer immer höher strebenden, mutigeren und reineren Menschheit.” (Az olimpiai láng világítsa az idők végtelenségéig, ... az egyre magasabbra törekvő emberiség számára!)

Az olimpia berlini különkiadása – „Die 16 olympischen Tage” – utolsó oldalán az olimpia krónikája olvasható. Japán térképének közlésével a XII. Olimpiára hívja fel a figyelmet, hiszen 1940-ben Tokióban lett volna a következő. A kínai császárság alapításának 2600 éves jubileuma alkalmából került volna sor az olimpiai játékok megrendezésére. Mint köztudott, az 1940. évi olimpia a II. világháború miatt elmaradt a Londonnak ítélt 1944-essel együtt.

A berlini olimpia eseményeiről Lenie Riefenstahl, a kitűnő rendező két részes filmje, a mozgókamerával készített felvétel technikájával egészen új korszakot nyitott a filmezés területén. A sporteseményekkel egy időben művészeti olimpiára is sor került, szobrászat, építészet, festészet, grafika, költészet és zenei kategóriákban.

A berlini olimpiai versenyek eseménysorozatában igen előkelő szerep jutott az úszásnak. Amíg az első héten a látnivalók gerincét az atlétika képezte, addig a második héten az úszás állott az érdeklődés középpontjában. Nyolc napon keresztül mindig volt említésre méltó úszó eredmény. A losangelesi olimpia legnagyobb eseménye kétségkívül a japán úszók győzelme volt, ezért a berlini olimpia úszóversenyein hallatlan tekintély övezte a „sárga faj” képviselőit. Már hetekkel a versenyek előtt Berlinben dolgoztak, és szédületes tréning eredményeikkel bámulatba ejtették az érdeklődőket. A japánok mellett a magyar-német vízipóló küzdelemre, a holland nők szereplésére és az amerikai műugró iskola bemutatkozására kevesebb figyelmet szentelt a közönség.

Mindenki a japán úszókat akarta látni és mindenki a japán úszógépek fantasztikus eredményeire számított. Az olimpiai babér minden versenyszámban a legkiválóbb ember homlokát övezi. Azonban a közönség arra kíváncsi, ki fut, ki úszik leggyorsabban az egész világon, ezért a 100 m-es gyorsúszás küzdelmeit különleges várakozás előzte meg.

Az első hangos rádióközvetítés a „csoda dobozból”, Pluhár István felejthetetlen közvetítése Berlinből, a 100 méteres gyorsúszásról.

Csik Ferenc szereplése az olimpián

Pluhár István:

Úszás

Napsütéses, gyönyörű nap volt augusztus kilencedike, a berlini olimpia nagy vasárnapja. Az olimpia-stadionban az atlétika utolsó számain, a stafétákat, a marathonthatók indulását százezernél jóval több néző morajlása, lelkesedése kísérte. A marathonthatók negyvenkét kilométeres útjának vonalát embererdő szegélyezte. Hangszórók szórták a stadionváros roppant területére, széles útjaira a nagy futás történetét s szájról-szájra jártak a hírek, eredmények. A tenisz-stadionban a kosárlabdapályák mellett harsogott az ezrek szája s a Deutschlandhalle szőnyegein a birkózók lihegték a melegben.

A magyar szívek az úszó-stadion medencéje körül dobogtak. Amint az olimpia-stadion dübörgése áthullámozott három óra tájban, az úszó-stadionból, mint a visszhang, rivalgott vissza a zsúfolt nézőtér égre törő hangja. A húszezer helyen néhány ezer ráadás is szorongott.

A fúvós zenekar pattogó indulókat játszott. A zenészek fehér ruhája még vidámabbá tette a hangulatot s az ugrótorony tövében, a kis padon, a versenyzők egyik csoportja összefogódzva ringott, mozgott a zene ütemére.

– Lenkey! Lenkey! – hangzott innen is, onnan is.

Lenkey Magda a magyar hölgyúszó, megszokott mosolyával, kissé erőltetett nyugalommal bontakozott ki a melegítőből s bágyadt integetéssel viszonzta a kiáltásokat. A magyar leány népszerű tagja volt a nemzetközi úszótársadalomnak, ez volt az oka, hogy nevét nemcsak magyarosan kiáltozta a stadion népe.

A hölgyek százméteres gyorsúszásának első elődöntőjére sorakozott fel a nyolc hölgyúszó. A stadion négyszögletes, égnek futó tornyain pontosan három órát mutattak a mutatók.

Aztán a vízbe vágódott a nyolc test s másfél perc múlva már tudtuk, hogy a hölgyek gyorsúszásában a magyar színek nem jutottak döntőbe...

Még egy hölgy elődöntő. A rohanó idő ólomlábon jár. Százszor, meg százszor megnézzük újra az óránkat.

Még nincs 15 óra 20 perc. Újra, meg újra odalapozunk műsorunkban a következő lapra.

A 100 méteres döntő startjánál. Csik a 7. starthely előtt áll

100 metres free style.	100 metres nage libre.
	100-Meter-Freistil
15.20 Uhr	
	ENDLAUF
	Teilnahmeberechtigt:
	1. Arai, Japan
	2. Yusa, Japan
	3. Lindegren, USA
	4. Fick, USA
	5. Fischer, Deutschland
	6. Taguchi, Japan
	7. Csik, Ungarn

Hányszor megtárgyaltuk már a sors komizását, hogy Csiknek a hetedik pályát juttatta. A két japánt, aki hetek óta kitűnő időket úszik ebben a kristályosan csillogó vízben, még csak nem is láthatja majd úszás közben. S mellette a harmadik japán, aki ügyes taktikával fékezheti Csik iramát, magára vonhatja figyelmét...

– Magyar sors – fakad ki valaki –, mindig a legrosszabb körülmények közé jutni.

– Magyar sors – mondja más –, hogy a magyarnak mindig kétszer annyit kell tudni, harcolni, küzdeni, mint másnak, ha sikert akar elérni.

De megdördül a taps a nézőtér egyik szegletében. Vége az elmélkedésnek, nincs idő az ábrándozásra.

– Csik! Csik! Csik! – hangzik körös-körül.

Az egyik nézőtérszakasz lelkesedni igyekszik:

– Huj, huj, hajrá! Huj, huj, hajrá!

De furcsa a hang!? Mintha vergődne. Mintha nehezen jött volna ki a torkokból!?

Csik arrafelé néz. Mintha a hold sápadtsága ülne az arcán. Szinte érezni, hogy hideg az ajka. Talán remeg is. A mosolya bágyadt, alig van élet benne. Tagucsi a vízbe ugrik mellette, néhány métert úszik, kimászik az indulóhelyre. Fick a négyes kövön ül. Roppant mellkasa fujtatóként mozog. Mintha az uszoda minden levegőjét magába akarná szívni.

Csik a karját rázza. Masszörje megy oda hozzá, karját, lábát dörzsölgeti. A két japán, amott a medence túlsó szélénél, mozdulatlan nyugalommal áll. Két keleti szobor. Fekete hajuk alatt apró szemük egy messzi világ csodáit pislogja.

Gädeke, a nagyszerű német indító, az úszók mögött levő asztalra áll. A hét úszó mind őt figyelte félszemmel, mert egyszerre valamennyi kibontakozik a melegítőből. Gädeke éppen olyan sápadt, mint a hét úszó. Pisztolyát nézegeti, tekintetét jobbra, balra járatja. Halk füty hangzik, Donáth dr. feltartott jobb-karral jelt ad az indításra. Gädeke enyhe meghajlással fogadja az engedélyt, s halkan szól:

– Auf die Plätze!

A hét úszó a hét kőre lép s előrehajol, de félszemmel hátrakémszel az indító felé. A nézőtérén halálos csend, csak fent, a mikrofonok előtt pereg megállás nélkül húsz nyelv.

Parancsoló, rövid kiáltás, csattan a pisztoly, és a világ hét leggyorsabb úszója a csillogó vízbe loccsan.

Egyetlen, de végtelennek tűnő pillanat, amíg az ugrás után hét karpár motollája hullámot vet. S a hosszú pillanat végén már látjuk, hogy Csik nyurga teste szinte legmesszebb lendült a pompás elugrással s a magyar fiú az élen jár. A nézőtérén felszakad a kiáltás. De semmit sem érteni. Egyetlen szörnyű hangzavar az egész stadion, mintha valami leláncolt érzés ébredt volna szűz szabadságra.

A víz sistereg, a medence roppant hullámzással ring. S a túlsó szélén, a kettes pályán egy koromfekete fej hihetetlen gyorsasággal fúródik előre. A medence közepén már egy magasságban van Csik fejével... el is hagyja... s a másik japán fej is halálbiztosan fúródik utána...

– Csik, Csiiik, Csiiiik! – Most tör ki a magyar tábor száján a szó. Most szakad fel minden vágy, amely hajtani, segíteni, buzdítani, erősíteni szeretné a magyar fiút. Még sivít az „í” vijjogó hangja, még benne reszket egy nemzet remegő reménye, amikor Yusa keze a medence falát éri s pokoli lendülettel fordul a japán.

Repül a pillanat, repül a hét úszó. Elhal a magyar kiáltás.

– Minden hiába – szól a kishitűség.

És most, ott a medence közepénél, hetvenöt méter után, a magyar kar ereje megsokszorozódik, a magyar szív lelkesedése még lángolóbbá válik s a győzelem hite minden karcsapást erősebbé tesz.

A japán lankad? Nem, Csik erősít.

– Csik!...Csiiik!...Csiiiik!...

Összefolyó, szörnyű hangvihar kíséri a hét úszó utolsó húsz méterét. A német, az amerikai kiáltás belevegyül a magyar szóba s mikor az utolsó tíz méter öldöklő végküzdelmére indul a hét versenyző, mintha az egész nézőtér csak Csik nevét kiáltaná. A német Fischer, a két amerikai már nem szólhat bele többé a verseny sorsába, egyedül a magyar harcol a három japánnal.

– Feri!... Feri!... Gyere, gyere!... Még azt a pár csapást!

Nem is szánk, hanem a szívünk kiáltoz. Kavarog, zeng, zúg a nézőtér, mint ahogy lelkünkben az izgalom láza, szívünkben a győzelemért való gyötrődés kínja vergődik. Aztán egy végső, csattanó, nagy kiáltás. Csik keze a medence falára csapódik. De odatapad már a japáné is.

Dermedt csend. Minden szem zavartan jár össze-vissza, minden tekintet valami biztatót igent, valami biztos szót keres. Magyarok, hollandok, lengyelek, németek, amerikaiak, osztrákok, svédek és svájciak mind egymásra néznek, de senki sem meri kimondani, hogy Csik győzött. A versenybíróság összedugja fejét az időmérőkhöz. Remeg az órát tartó kéz, izgatottan suttognak a szájak.

Csik ott kapaszkodik a vaskorlátban. Csapzott haját simítja hátra. Fejét a vízbe mártja, ajkán valami elrántott, kimerülést jelző izgalom rángatózik...

S a versenybírósból hirtelen kiválik ifj. Horthy Miklós, Csikhez rohan, lehajlik hozzá s megcsókolja. Bárány István is odarohan, csaknem a vízbe esik, amint csókját a magyar fiú arcára nyomja. Fischer átúszik nagy ellenfeléhez s csókkal köszönti győzelmét.

A magyar tábor szívéből felszakad az öröm.

– Győzött! Győzött! Ő az első! Csik a győztes!

Kelemen Kornél dr. a diszpáholy korlátján ugrik át, úgy rohan a medence hídjára. Ifj. Horthy Miklós húzza ki a vízből a győztest, aztán ezer kar ölelése, a magyar vezetők csókja szárítja le Csik testéről a vizet.

A fényképészek rohamot indítanak a magyar csoport ellen, fent a nézőtérén pedig diadalmasan csattan fel a kiáltás:

– Huj, huj, hajrá! Huj, huj, hajrá!

A magyar kiáltás megtölti az úszó-stadiont. Minden száj azt harsogja s az ölelést, amit a magyar vezetők kezdtek el, az egész világ folytatni igyekszik.

A magyar kezét egész Európa, de az egész világ rázza, mert az olimpia egyik legnagyobb hőseit, az egyik legklasszikusabb szám győztesét a magyar

Csik, Yusa és Arai között állva, a stadion tomboló közönsége köszönti

Den Ouden, a holland úszónő gratulál a győzelemhez. A háttérben ifj. Horthy Miklós, az Úszószövetség elnöke

föld küldötte Berlinbe, a magyar nemzet állította az olimpiai stadion medencéjének szélére.

Csik győzelme az egész világ minden nemzetének elismerését váltotta ki s ez az elismerés tiszta szívvel hódolt a győzelmi árbocra kúszó magyar zászló előtt.

Az olimpiai 100 méteres gyors győztese

Formaruhában Csik Ferenc olimpiai bajnok, 1936. Berlin

Csik Ferenc győzelme azt jelentette, hogy Hajós Alfréd és Halmay Zoltán után ismét magyar a világ leggyorsabb úszója. Azok az eredmények azonban, amelyeket fiaink a többi versenyszámban értek, arról tanúskodnak, hogy a magyar úszás vezető helyen áll Európában. A férfiak 4x200 méteres stafétája Japán és az Egyesült Államok stafétája előtt hajolt csak meg, de minden más stafétát megelőzött s harmadik helyével az olimpiai bronzérmet nyerte el.

A hölgyek a négyszer százméteres stafétában állták meg derekasan a helyüket s a negyedik hely az adott körülmények között értékes sikert jelent.

A magyar vizek fiai, a magyar uszodák neveltjei a berlini olimpia hőisévé avatták a magyar úszást. A Duna és a Tisza nótás, ábrándozó népe, a hullámzó Balaton busongó vidéke olyan magyar ifjakat küldött a berlini úszó-stadion medencéjébe, akiknek tudása, rátermettsége és tehetsége méltán vette fel a versenyt a világ legjobbjaival. A magyar uszodákból, amelyek a nagy magyar nincstelenségben is egyre nagyobb számmal hirdetik a magyar teremtmő erőt, új meg új nemzedék indul el a jövő útján, hogy Csik Feri diadalának fényét a magyar színek számára megőrizze.

Az út hosszú és nehéz. A győzelem öröme csak kitartó, önfeláldozó készülődés, odaadó lelkesedés és a csüggedni nem tudó akarat eredménye lehet.

Csik szorgalma, kitartása, vasakarata legyen a magyar ifjúság példaképe, hogy az új olimpiákon új magyar sikerek születhessenek! – (Pluhár István)

Az úszóválogatott tagjaival

Az olimpiai faluban

A győzelem után egy újságíró megkérdezte Csik Ferencet, hogy hogyan is sikerült győznie? „Az utolsó métereken csak önmagammal törődtem. Csak arra figyeltem, hogy a kartempóm tökéletes legyen.” – válaszolta.

Testvére szerint szorgalmának, abszolút higgadtságának és pontos számításának köszönhetette a győzelmét. Ha valaki egy fantasztikus küzdelem hajrájában erre képes, az nagy versenyző.

Az úszás eredményei:

Férfi számok

100 m-es gyorsúszás
(45 induló, 7 előfutam, 2 elődöntő)

1. előfutam: 1. Fick, USA, 57,6 mp	2. Csik, Magyarország, 58,3 mp
4. előfutam: 1. Arai, Japán, 57,7 mp	3. Gróf, Magyarország, 1:01,3 mp

- elődöntő: 1. Tagucsi, Japán, 57,9 mp 2. Csik, Magyarország, 58,1 mp

Döntő

1. Csik, Magyarország, 57,6 mp
2. Yusa, Japán, 57,9 mp
3. Arai, Japán, 58 mp
4. Tagucsi, Japán, 58,1 mp
5. Fischer, Németország, 59,3 mp
6. Fick, USA, 59,6 mp

Augusztus 9-én délután 3 órára két versenyszám került egyszerre sorra. A női magasugrás és a férfi 100 méteres gyorsúszás döntője, Csák Ibolya és Csik Ferenc. Ekkor két aranyérem – világraszóló szenzáció – született, s ezután már „Csik–Csák”-ként emlegették őket. Hogyan is történt?

Csák Ibolya, az 1936. évi női magasugrás olimpiai bajnoka, – ahogy visszaemlékezik – szinte „libabőrös” lett a felejthetetlen élménytől és így mesélte:

„Kezdődött a női magasugrás éppen, – úgy fél négy felé – amikor hozták az örömhírt, hogy Csik Ferkó legyőzte a japánokat. Ez kifejezetten ösztönzőleg hatott rám, sőt annyira megnyugodtam, mintha nem is tudtam volna, hol vagyok! Egészen nyugodtan mentem neki az ugrásnak és sikerült! Annyira megörültem ennek, hogy mint egy kislány, el kezdtem ugrálni. Büszkeséggel tölt el ma is, hogy a nemzetek közötti versenyben harmadikok lettünk.”

Az 1936-os olimpián a rúdugrás 6. helyezettjének írása

Zsuffka Viktor:

Emlékezés Csik Ferencre – és a legszebb versenyre, melyet valaha láttam

Most, hogy az egykor oly világhírű magyar futball, az Orth Gyurikból, Sárosi Gyurkákból és Puskás Öcsikből álló verhetetlen magyar futballisták utódai ma már csak gyenge szibarita vázként szerepelnek a nemzetközi mérkőzéseken, bizony nem kis nosztalgiával gondolok vissza a régi magyar sportsikerekre, és arra a győzelemre, amelyet az 1936-os olimpián a legklasszikusabb úszásban, a 100 méteres gyorsúszásban Csik Ferencnek köszönhattunk.

Mintha ma történt volna, úgy belém rögződött, s olyan élen él ez a világverseny az emlékezetemben, amikor a döntő úszásra felállt a világ hét leghíresebb és leggyorsabb úszója. Három japán, két amerikai, egy német és egy magyar sorakoztak fel egymás mellett, de a sors iróniája folytán a legrosszabb pályát, a hetes számút, éppen a magyar Csik Ferenc kapta.

Egy nappal a döntő előtt kijelentette, hogy nagy-szerűen érzi magát és jó kabalájában bíz, s hogy látta, a japán edző milyen erős tréninggel kínozza a japán úszókat. Ő a döntő előtt 48 óráig még a víz közelébe sem megy, mert így „éhezteti ki” magát az úszásra.

Tudósítások és ünneplések

Óriási szenzáció volt, hogy Amerika, Németország mögött a nemzetek közötti versenyben Magyarország a harmadik helyet szerezte meg, és a magyar sportolók összesen tíz aranyéremmel tértek haza. A sajtó hasábjain megjelent cikk címei mind Európa győzelmi mámoráról tudósítanak. Néhányat kiemelek az 1936. augusztus 10-én jelentek közül:

A Nemzeti Sport hatalmas betűkkel adta hírül: *CSIK-CSÁK két fenomenális eredmény, a Reggel napilapban Három új magyar világ bajnokság* címmel

Lőrincz Márton győzelméről, – a harmadik magyar olimpiai aranyéremről – a légsúlyú birkózásról tudósít, és *Halálos erőfeszítéssel győz a fehér úszócsoda a sárga úszórém ellen* címmel Csik Ferencről lehet olvasni.

A Nemzeti Sport 1936. augusztus 11-i számában a *Kiküldött riporterünk eredeti felvételei Csik és Csák győzelméről* cím alatt egy hatalmas kép jelent meg, amelyen a 7-es rajtkő mellett óriási embergyűrűben Fick látható, amint az amerikai sportoló gratulál Csiknek, mellettük pedig a Magyar Úszósövetség elnöke áll.

Székely Éva könyvéből idézek:

„1936 nyarán, a berlini olimpia idején, Csillaghegyen nyaraltunk. Szinte trópusi hőség volt. A strandon a megafonban harsogott Pluhár István közvetítése a 100 méteres gyorsúszás döntőjéről. Még most is hallom: Csík, Csík, Csík!

Aztán az eredményhirdetés, és néma csend az emberekkel zsúfolt strandon. Sok ezer ember meghatottan, könnyekkel a szemében hallgatja egyik fia tiszteletére felcsendülő nemzeti himnuszának hangjait.

Ott és akkor határoztam el: én is olimpiai bajnok akarok lenni, én is ilyen dicsőséget akarok szerezni igazságtalanul megcsonkított hazámnak.”

Augusztus 19-én érkezett meg a különvonat az olimpiai csapattal.

A Mai Nap azt írta: „Mámoros tömeg ünnepelte Hegyeshalomnál a hazaérkezett olimpiai győzteseinket”.

Útközben Győrben megállt a vonat. Itt zászlóval és virággal volt feldíszítve minden, tolongás, ember-ember hátán és „autogramm-esős” ünneplés fogadta a csapatot.

Komárom a következő állomás. Egy percet állt a vonat, de a tömeg itt is sűrű. Virág repült az ablakokba, követelték a győzteseket, a kormányzó személyesen küldött távirata ide érkezett: „Míg személyesen megtehetem, kérem, köszönetemet tolmácsolni azoknak, akik győzedelmeskedtek, nagy örömünkre és büszkeségünkre.”

A hazaérkezés: az ünneplő emberek valósággal megrohanták, összecsókolták és a vállukra emelték...

Az itthoni fogadtatás 1936. augusztus 18-án, Budapesten

Az Esti Újság tudósítása *ITTHON VANNAK* címmel Berlintől Budapestig kíséri végig a magyar olimpikonok diadalútját. Budapest zászlódíszben várta a magyar fiúkat. A Keleti pályaudvarra érkezett az olimpikonokat hozó különvonat. Már nyolc órakor ellepte a nép a Baross teret, a Rákóczi utat, a Nagykörut, és türelmesen várakozott az Andrássy úton végig, a Hősök terén és

a Millenniumi emlékoszlop körül. A dicsőséges atléták hozzátartozói, a versenyzők klubjainak a vezetői is jelen voltak. A Nemzeti Torna Egylet tornászai Csák Ibolyát akarták üdvözölni. Megérkezett a Magyar Úszószövetség elnöke és Muzsa Gyula az Olimpiai Bizottság elnöke, Szendy Kálmán Budapest polgármestere és Hóman Bálint kultuszminiszter.

Már elmúlt tíz óra, amikor a különvonat befutott a pályaudvarra. Az olimpikonok katonás rendben jöttek, elől zenekarral. A menetet dr. Kelemen Kornél, a magyar olimpiai csapat vezetője nyitotta meg, mellette Csik Ferenc lépkedett kezében a babérkoszorúval övezett olimpiai zászlóval, azután az olimpiai bajnokok következtek, a helyezették és végül a versenyzők.

A Hősök terén folytatódott az ünnepség.

Csik Ferenc még Berlinben megígérte a japánoknak sportszerűségből, hogy lehetőséget ad a visszavágóra. 1936. augusztus 22-én rendezték meg a Császár-uszodában a japán-magyar vízipóló mérkőzést és a „visszavágó” - úszóversenyt. A közönség nagy izgalommal várta az eseményeket, ő pedig nyugodtan nézett az újabb küzdelem elé.

Dr. Nádori László visszaemlékezése:

Visszavágó verseny a Császár uszodában

Az 1935/36-os tanév után immár másodikos gimnazistaként nagy öröm ért. A Nemzeti Torna Egylet művezetője, Péter Dénes tanár úr néhány jó tanuló, jó úszó fiút kiválasztott nyári munkára. A lágymányosi Duna-öböl uszodájában kaptunk feladatot – öltözőtakarítás, jegyszedés, ivóvíz-kiszolgálás, bevásárlás stb., és fizetségül ebédet, ingyen úszáslehetőséget. Az igazi jutalom az augusztus 22-i úszóversenyre szóló belépőjegy volt.

Pluhár Pista bácsi már az olimpia idején megismertette velünk a magyar úszók büszkeségét. Azt a döntő közvetítése alapján tudtam, hogy az olimpia legnagyobb meglepetését a 23 éves egyetemi hallgató, Csik Ferenc szerezte. A nézők, a szakértők ugyanis a japán Yusa, vagy Arai győzelmét várták előzetesen. Pluhár is őket tartotta esélyesnek. A forduló után jött a meglepetés. Csik erősíteni tudott és győzött, egyértelműen, elismerten, valamennyi célbírónál.

Mi hárman, „úszómesterek”, nagy izgalommal vártuk a visszavágót. A Duna felőli oldalon, a legfelső lépcsőn kaptunk helyet, pontosan a fordulóval egy vonalban. Tele volt a kormányzó páholya, a nézőtéri páholyok, ülőhelyek, állóhelyek. Szerencse, hogy korán értünk a stadionhoz.

A közönség morajlott. Mindenki a nagy visszavágót várta.

Kipihente-e magát Ferkó? (Ugye milyen kedvesen hangzik a Ferencből átváltozott Ferkó?) Van-e lámpaláza? (Persze, hogy van. Ma már tudom, szükség van enyhe izgalomra.)

Semmi nem érdekelt, csak ez a visszavágó. Németh Lajos osztálytársam, dunapentelei barátom hozott magával házi kolbászt, meg kenyeret. Előző heti sütet, finom vastag héjjal. Így gyomrunk nem korgott, de a szívünk gyorsabban kezdett verni, amikor a 100 méteres gyorsúszás résztvevői kivonultak.

A rajtra emlékszem, még ma is, hogy együtt fordultak, a többi nem volt erőm nézni.

A Duna felé fordultam. Hatalmas, morajló hangzónra fordultam vissza.

Csik mosolyogva integetett. Lajos csak annyit mondott: „Ökör, nem tudod, miről maradtál le!”

Boldog voltam és ma is előttem van magasra emelt karja, kedves mosolya. Az uszodában óriási lelkesedéssel ünnepelték őt.

Korabeli plakát az 1936. augusztus 22-i japán–magyar úszó- és vízipóló-mérkőzésről

Keszthely városa 1936. augusztus 25-én fogadta

1936. augusztus 25-én Keszthely fogadja

A girlandok alatt Csik Ferenc Keszthely ünneplő közönsége előtt

Az egész várost és az állomásépületet ünneplőbe öltöztették, mindenütt virágfüzerek, szőnyegek az ablakokban. Balatonszentgyörgyön feldíszített vonattal várták, amellyel Keszthelyre vitték őt.

Négy hintón hozták a családtagokat, Budapest polgármesterét és dr. Gárdonyi Lajos városbíró urat az állomásról az ünnepség színhelyére, számolt be az eseményekről a Keszthelyi Hírlap. Dr. Gárdonyi Lajos így kezdte üdvözlő beszédét:

Most egy kisebb szívdobbanás hangzik feléd, a Balatonnak és fővárosának szívdobbanása. Az igazi örömet, a legbensőbb érzelmet és a legszebb köszöntést azonban mára tartogattuk, amikor csak a miénk vagy...

Családod közel másfél évtizede e város lakója beolvadt Keszthely közösségébe. Téged nem ez a föld szült, de ez a nevelőanyád... A magyar történelem és irodalom arra tanított meg, hogy Keszthely a magyar kultúrában számottevő helyet foglalt el, főképpen a keszthelyi Helikon révén. ...A Te neved, Csik Ferenc, olimpiai győzelmed révén bekerült ezen díszes névsorba. Téged már életedben azok közé sorolunk, akik hírnevet szereztek e városnak...

...De a te dicsőséged sugara rávilágít egy asszonyra is, egy édesanyára, akinek a fia vagy.

Az üdvözlőbeszéd végén viharos és szűnni nem akaró ünneplés robbant ki, majd a város ajándékát adta át dr. Gárdonyi Lajos, a sötétszürke márványtáb-

lára erősített ezüst levelekből álló koszorút, s annak közepében ezüst lapon „Keszthely városa hálával, büszkeséggel” – olvasható.

Csik Ferenc megköszönte ezután a fényes fogadtatást: *Hálás vagyok Keszthelynek a múltért, és a jelenért és azon leszek, hogy ezután is dicsőséget szerezzek az országnak és Keszthelynek* – mondta meghatódva. Végül a levante zenekar eljátszotta a Himnuszt, az ünnepség ezzel ért véget. Este a Kossuth Lajos utcában, a házuk előtti szerenáddal fejeződött be ez a felejthetetlenül szép nap.

Kaposvár ünnepe

1936. szeptember 8-án a Hősök ligetében dr. Kaposvári György polgármester fogadta a város nevében, mint arról a Somogyi Hírlap tudósít. Nagy éljenzés és zúgó taps közepette érkezett meg édesanyjával együtt a szobrának avatására. Magával hozta a Berlinben kapott, cserepes tölgyfacsemetét, hogy itt ültesse el.

Kedves Barátom – szölt a polgármester úr Csik Ferenchez –, *vésd szívedbe azt, hogy e város lakossága boldog volt, hogy győztél, de még boldogabb volt, mikor megtudta, hogy a Te szereteted arra ösztönzött, hogy itt ültess el az olimpiai tölgyet. És kívánom, hogy a jó Isten sokáig éltesse szeretett édesanyád nagy boldogságára.*

Beszédét bevégezve a polgármester egy hatalmas ezüst serleget nyújtott át Csik Ferencnek, a közönség pedig tombolva ünnepelte.

Alig tudok szóhoz jutni, hogy megköszönjem szülővárosomnak ezt a nagy szeretetet és a meleg szavakat, amellyel Polgármester úr öméltósága elhalmozott. Ez több, mint amennyit megérdemeltem, azon leszek, hogy többet, sokat adjak még hazámnak – e szavakkal viszonzta a fogadtatást.

A szobor Lányi Dezső keze munkája, a város és a művész így kívánták az áldozatos felkészülést és az országnak szerzett hírnevet viszonzni. A fővárosi támadást az elsietett emlékmű miatt a szobrászművész megválaszolta: „*Van még szobrászművész, aki elkészíti mások szobrát is*”. Az a gondolat vezette a mellszobor

Lányi Dezső mellszobra a város híres szülöttéről

elkészítésénél, hogy aki a magyarság sportbeli dicsőségét biztosította hazájának, azt megilleti a tervezett képmás.

Lányi Dezső így kezdte cikkét:

Miután én Kaposvár híres szülöttének, Rippl-Rónai neves festőnek kútemléket készítek, s annak leleplezése a kaposvári ünnepi napokra esik, azt egybe óhajtottam kapcsolni Csik Ferenc szoborképmásának leleplezésével. Kaposvár városához intézett levelemben kértem és hangsúlyoztam, hogy a szobrot olyan helyre helyezzék, ahol a sportoló ifjúság sűrűn megfordul, és így ez a kitűnő olimpikon mintaképül szolgáljon a fiatalságnak. Mint a lapokból értesülünk, a város ezt a szobrot az épülő úszócsarnok bejáratánál akarja elhelyezni. Ennél szakszerűbben, stílszerűbben nem is lehetett volna a szobrot felállítani.

Készséggel elismerem, hogy igen sok emberről nem készítettek szobrot, aki azt megérdemelte volna! Van elég kitűnő magyar szobrász, csak legyen, aki megrendelje, és megfizesse. Ez azonban nem jelenti azt, hogy Kaposvár városa az én hazafias lelkesedésemet ne támassza alá azzal, hogy ajánlatomat elfogadja, és a szobrot szakszerűen elhelyezze.

Ma tudtam meg Csiktől, hogy a németek minden ország egy olimpikonjának képmását elkészítették, Csik is ült modellt, őróla is készült egy portré. Nurminak is készült szobra. Akkor hát a mi saját olimpikonjainknak ne készítsünk emléket? Ami Csik szobrának felállítását illeti, neki ártalmára nem lehet, az ifjúságnak pedig csak hasznára válik – közölte 1936. augusztus 27-én a Somogyi Újság Lányi Dezső szobrászművész idézett gondolatait.

A szobor az idő szorítása miatt először gipszből készült, bronzsínűre befestve. 1936. október 20-án az újságban már az olvasható, hogy néhány napra levették a mellszobrot a talapzatról, hogy műkőből kiöntsék, és azután ismét visszakerül a helyére.

A háború zűrzavara megtépázta a szobrot is, de a kő mégis ellenállt, túlélte a vérvivatart. A szoborra és a mellette terebélyesedő tölgyfára büszkén tekintettek az arra sétáló kaposváriak.

A tíz tölgyfa története

Tíz facsemetét szereztek olimpiai bajnokaink Berlinben – írja 1944. január 17-én a Nemzeti Sport. – Egy elpusztult közülük, mégis tíz lombosodó tölgy hirdeti az 1936-os dicső napok emlékét.

Tíz aranyérmes hoztak haza olimpiai bajnokaink. Kijutott nekik ünneplésből, éltetésből elég. Az egyiknek szobrot állítottak, a másiknak nevét márványba vésték, a harmadikról utcát neveztek el. Azután a bajnokok visszatértek a mindennapi életükbe, a koszorúk elhervadtak, a „goldenék” üveg alá kerültek, és más kötötte le az emberek érdeklődését. Maradt azonban valami, ami tovább élt, tovább fejlődött: tíz tölgycsemete, amit az aranyérem mellé kaptak a győztesek. Tíz idegenből származó, az utazástól megviselt tölgycsemete, amit azután szerető kezek elültettek magyar földbe, és öntöztek új életre.

Mi lett velük? Hová is kerültek?

Öt fát Budapesten ültettek el. A Testnevelési Főiskolán, a sport és jövő tanárainak otthonában díszleg buzdító példaként a szabadfogású birkózásban olimpiai bajnokságot nyert Kárpáti tölgyfája. Most körülbelül két és fél méter magas igen dús lombú.

Húvösvölgyön az ún. „magyar szentföldön” találjuk a másikat, Zombori a légsúlyú birkózó fáját. Az eszményi fakörnyezetben élő ifjú tölgy már szoros barátságot kötött a magyar fákkal, és igyekszik bizonygatni, utoléri azokat.

Még egy tölgyfa került a budai hegyvidékre: a vízilabdacsapaté. Elég megviselte a sok átültetés, ennek a tölgyfának ugyanis kalandos története van. Az első évben az úszószövetség helyiségében várta meg a régi cserépben a tavaszt. Hamarosan kizöldült és gyönyörű hajtásokat növesztett, úgyhogy a szövetség vezetői elérkezettnek látták az időt arra, hogy kiültessék a Nemzeti Sportuszoda elé. A neki nem való gyepten rosszul érezte magát, fejlődése megakadt, amikor a svábhegyi kertészetbe került „gyógykezelésre”. Azóta ott élvezi a hegyi levegőt.

Elek Ilona fája is a kertészetben növekszik, és a szakszerű gondozásnak köszönhetően igazi díszfa lett. A vívóbajnoknő a tavasz beálltával át akarja vinni a saját maga által kiválasztott helyre.

Csák Ibolya fája elpusztult. Az olimpiai bajnokságot nyert atlétanő a Nemzeti Torna Egyesületnek ajándékozta, és a csemete a tornacsarnokba került. Egy ideig ott is tartották, majd visszajuttatták Csák Ibolyának. Ekkor a fát elültette szülei kertjében, de úgy látszik, nagyon megsínylette a Szentkirály utcai tartózkodást, a levelei száradni kezdtek, és hamarosan elpusztult.

A Dunántúlra csak egy fa került, Kaposvárra. Saját kezűleg ültette Csik Ferkó azt el, fényes ünnepség keretében szülővárosában. A nevezetes esemény, amelyen az egész város megjelent, a versenyzőink hazatérése után megrendezett úszóverseny keretében folyt le. Érdekes, hogy a fa meghaladja a három métert – Csik Feri fája nőtt a legnagyobbra – és sokkal ritkább ágazatú, mint a hazai tölgyeink. Az ágak azonban tele vannak szürkés levéllel, úgyhogy a tölgy, mint díszfa is megállja a helyét.

Négy fa került az Alföldre. Mintha versenyzőink is részt akartak volna venni a nem régi mozgalomban, az Alföld befásításában. Szentesen becézgeti a Tisza felől fújó magyar szél az egyik messziről ide került fát, Lőrincz, a görög-római birkózásban bajnokságot nyert légsúlyú versenyző tölgyét.

A legérdekesebb Harangi fája, abból kettő lett. Harangi először szülőfalujának, Nyírabornak ajándékozta a fácskát. Le is utazott, hogy elültesse, de úgy látszik Hajdúsámson is pályázott a tölgyfára, mert az a község, ahol gyermekéveit töltötte, utcát nevezett el róla. Két község versengett az ökölvívó bajnokért és a tölgyfáért, titkon mind a kettő azt remélte, hogy ő kapja a tölgyfát. Harangi nehéz kérdés előtt állt, mígnem kiderült, hogy ikercsemetét kapott, ketté lehetett választani. Így aztán mindkét községnek jutott csemete.

A magyar kard szerezte tölgyfát Kabos Endre is szülőfalujának ajándékozta, így került Berettyóújfalura. A gyeppel, virágokkal ékesített Fő téren áll a fejlődő fácska.

A kardcsapat tölgye Miskolcra került, a Népliget bokrai között nyújtja büszke fejét egyre magasabbra.

Tíz fa gyökereit fogadta magába a magyar föld, tíz fa növekszik, gyarapodik, lombosodik, zöldell biztatón.

Az olimpiai tölgyfacsemete, amelyet édesapám Kaposváron az egykori Hősök ligetében a szobra mellé ültetett, a háború alatt kipusztult. Egyszer csak a régi gyökereiből, egy új hajtás ismét életre kelt és ezt 1966-ban Adorján József a kaposvári úszókkal ünnepélyes keretek között körbe kerítette. Ezután a tölgy szépen terebélyesedve hatalmasra nőtt...

Az olimpia után

A Magyar Cserkészben 1936. október 1-jén megjelent Csik Ferenc: „Az út, mely az olimpiai bajnoksághoz vezet” című cikke:

A győzelem mámoros pillanatai közben ért hozzám a „Magyar Cserkész” felszólítása, hogy számoljak be berlini élményeimről, illetőleg adjak számot arról, hogy minő lelki és fizikai eszközök voltak szükségesek ahhoz, hogy a 100 méteres gyorsúszásban a győzelmet hazánk számára megszerezsem. Szívesen teszek eleget ennek a felszólításnak egyrészt azért, mert engem a magyar cserkészethez a hála és szeretet szoros szálai fűznek, melyek a múltban gyökereznek, s melyek folytán örülök, ha a magyar cserkészetnek egy kívánságát teljesíthetem. De szívesen teszem ezt még azért is, mert lehiggadva az izgalmak után a köz szempontjából érdemesnek látszik a cserkész ifjúság előtt újból és újból rámutatni bizonyos szellemi és erkölcsi tényezőkre, melyek tekintet nélkül a személyre, mindig a sportolóra, a sportoló ifjúság lelki szeme előtt kell, hogy legyen. Ezek nélkül nincs komoly eredmény, de ezek birtokában igenis még sok-sok dicsőséget lehet szerezni hazánknak.

Midőn a berlini úszó-stadionban a 100 méteres döntő után lihegve és fáradtan kijöttem a vízből, az újságírók megrohantak és azt kérdezték: hogyan csináltam ezt? Akkor fáradtan, száraz torokkal, bármennyire is felvillanyozott az öröm, nem volt kedvem nekik elmesélni, hogy a 100 méteres úszás nem is volt olyan nehéz dolog, hiszen voltaképpen nem volt más, mint 57,6 másodpercig tartó megfeszített izom és idegmunka, de amit előtte kellett csinálnom, az volt a dolog nehezebbik része.

A bajnokság csak hosszú évek szorgos munkájának az eredménye volt, s bizonyítvány arról, hogy ki készült el pontosabban és rendszeresebben. Ne gondolja senki, hogy általában a kimagasló sportteljesítmény csak különös adottság vagy éppen szerencse dolga. Kétségtelen, hogy gyakran jut szerepe a körülmények kedvező alakulásának, a különös tehetségnek is, azonban a nagy sportteljesítmény sokkal inkább hasonlítható a vizsgálóhoz, melyen mégis csak azok szoktak általában a legjobban és legmegbízhatóbban megállni a helyüket, akik jól felkészülnek, akik évek során minden nap elvégzik a maguk munkáját, akik tehát nem hevenyészve, hanem alapos ismeretek birtokában állnak a vizsga elé.

A sportteljesítményhez három dolog szükséges: adottság, lelki adottság és szakszerű vezetés mellett folytatott céltudatos munka. Testi adottság alatt azt értem, hogy egészséges fizikuma van az illetőnek. Kétségtelen, hogy egyes

sportok különböző testalkatú embereknek jobban megfelelnek. Így az evezéshez magas testalkat, hosszú karok, lábak, bizonyos testsúly előnyösebb. Futáshoz hosszú lábak, könnyű felsőtest, birkózáshoz, bokszoláshoz erős felsőtest, tornához, lovagláshoz stb. alacsony termet, úszáshoz nagyobb testfelület, aránylag kicsiny testsúly, nagy kezek, lábak előnyösebbek. Mindenesetre azonban a fő kellék az, hogy a szervezet kifogástalanul egészséges legyen. Amit a túlzott sportolás ellen szoktak emelni, mint amely ártalmas az egészségre, abban leli magyarázatát, hogy gyakran nem egészséges, lappangó betegségben szenvedő fiatal egyének nagy ambíciótól fűtve erőszakolják a sportolást, ami természetesen súlyos következményekkel jár.

Második feltétel a lelki adottság. Ez alatt szellemi és főként az erkölcsi momentumokat kell érteni. A versenyzéshez, a küzdelemhez, az ellenfél legyőzéséhez és egyáltalán a kiképzéshez kellenek szellemi képességek is. Aki ezeknek nincs birtokában, feltétlenül alul marad. Még sokkal fontosabb azonban ennél az erkölcsi kellék: kitartás, következetesség, köteleességtudás, fegyelmezettség, aszkéta életmód, a legszigorúbb tartózkodás mindennemű kilengéstől, szűzi életmód, alkohol és nikotin tilalom, tehát a legerkölcösebb élet, mind-mind erkölcsi kellék, mely nélkül nincs nagy eredmény. És éppen ebben rejlik a verseny-sportnak óriási nevelő hatása, mert a fiatalságot ésszerű életmódhoz és igazi keresztény férfiúi erényekhez szoktatja.

Olyan erények ezek, melyeket a cserkészlet igyekszik belenevelni a fiatalságba. Nem frázis tehát, ha azt mondom, hogy csak igazi jó cserkész lehet nagy sportember. Vagy talán úgy fogalmazhatnám meg ezt a tételt, hogyha valaki nem is volt cserkész, a cserkészek erénye birtokában kell lennie.

Magam tapasztaltam egész versenyzői karrierem alatt, hogy a legkisebb eltérés a szigorú életmódtól, már meghozta a maga következményét, a bármily kicsiny, de érezhető forma hanyatlást.

Utazás, sok verseny, a „strapa” mint ahogy szokták mondani, inkább edzi az embert. A fent említett kilengések azonban azért veszedelmesek, mert ha nem is jelentkeznek mindig súlyos terhelésként a szervezetre, különböző irányban éreztetik gyengítő hatásukat, mert aki egy vonalon enged az előírásos szigorúságból, az más vonalon is engedékennyé válik, más szóval, meginog az erkölcsi alapja.

Harmadik feltétel: szakszerű vezetés mellett folytatott céltudatos munka. Ebben benne rejlik a stílus fokozatos csiszolása, a munka teljesítmények fokozatos emelése, az egyéni hibáknak kiküszöbölésére irányuló tevékenység, az állóképesség és a sebesség harmonikus munkabeosztásban való fokozása.

Az alapelv ebben az, hogy 1) ellenőrzés nélkül nem lehet fejlődni, 2) a munkát fokozatosan kell emelni, 3) minden edzés alkalmával frissnek kell lenni, tökéletesen kipihenve az előző edzés fáradalmait.

Ha azt kérdezné valaki, hogy fontosság szerint hogyan lehetne csoportosítani az említett feltételeket, úgy azt kell válaszolnom, hogy a versenyző szempontjából első helyre okvetlenül az erkölcsi feltételeket tenném; második helyre a szellemi képzettséget, és csak harmadik helyre a fizikai adottságokat, mert ezen lehet legtöbbet javítani. De egész bizonyos, hogy erkölcsi alap a legfontosabb kellék.

Íme, elmondottam, melyik az az út, melyen az olimpiai bajnoksághoz el lehet jutni. Ennek az útnak a kezdete a cserkész táborokban van és szilárd meggyőződése, hogy csak ezért tudtam elérni olimpiai győzelmemet, mert ehhez az úthoz igyekeztem magamat tartani.

Örülök, hogy ezen útmutatást adhattam cserkész bajtársaimnak! Rajta, fiúk, igyekezzetek utánam csinálni, és sose felejtsetek, ha a cserkész híven teljesítette kötelességét, Isten segítségével mindig „jó munkát végez”.

A december 19-én Szekszárdon megrendezett olimpiai esten A sport az egészség és nemzetnevelés szolgálatában címmel előadást tartott:

A modern sport történetében, mely az újkori olimpiai játékok megrendezésével vette kezdetét, három korszakot lehet megkülönböztetni.

Az első az úttörő korszaka, melyben egyes rajongók sokszor a társadalom, vagy a szülői felsőbbség elítélő kritikája ellenére és legtöbbször saját érvénysülésük kárára foglalkoztak a testneveléssel és rakták le a különböző sportágak alapjait. Ez a korszak a világháború előtt ért véget.

A második korszak már a világháború utáni időkre esik és csúcspontját a berlini olimpiai játékokban érte el. A kifejlődés korszakának nevezhetnék ezt, melyben a kultúra képviselői és a nemzetnevelés apostolai kivívták a sport számára azt az elismerést, melyet méltán megérdemel, és azt a szórakozások síkjáról az életszükséglet magaslatára emelték.

Ezzel átléptünk a harmadik korszakba, a szociális nemzetállamok korszakába, amikor a sport a nemzetnevelés elengedhetetlen eszközévé válik. A sport államfeladattá lesz.

A szociális nemzetállam a maximumot követeli az egyéntől mint a közösség tagjától és azt erejének teljes megfeszítésére készíti, hogy a nemzetek versengésében a maga közössége számára minél jobb feltételeket és minél nagyobb eredményt biztosítson.

A nemzet ereje, ellenálló képessége és nagysága egyenes arányban van a nemzettagok számával és minőségbeli kiválóságukkal. Az egyén tartozik azzal, hogy szellemi és fizikai képességeit a maguk teljességében rendelkezésre bocsássa. Ehhez harmonikus életmód és lehetőleg hosszú életen át takarékosan felhasznált energiák latba vetése szükséges.

Az egyénnek tehát, ha sokáig és sokat akar a közösség részére nyújtani, egészségesen, okosan kell élnie: a mindennapi munka, küzdelem mellett szükség van szabadidőre, szórakoztató testmozgásra, vagyis a sportra.

A dolgozó embernek a sport felüdülést, szórakozást nyújt a mindennapi munkájában és erőt ad a nap-nap utáni küzdelemhez. A fejlődő fiatal szervezetnek ennél sokkal többet jelent. Messzemenő kihatással van az ifjúság testi és lelki tulajdonságainak, adottságainak kialakításában és óriási tartalékokkal szolgál az élet küzdelmeiben.

Amikor sportról beszélünk a szórakoztató testmozgást és a versenysportot el kell választanunk egymástól. A versenyzés nem szükségszerű velejárója a sportolásnak, csak az emberi természet hozta magával, hogy egymással összemérjük erőnket, ügyességünket: versengünk. Ez ugyanannyira benne van az igazi férfi vérében, hogyha még nem is akar versenyezni, önkéntelenül valamiben összehasonlítást tesz a másikkal. Előadásom keretében természetesen a versenysporttal akarok foglalkozni és bemutatni, mint áll az az egészség és az ifjúság nevelésének szolgálatában.

Sokan csak a gladiátorok küzdelmét látják a sportban és idegölő küzdelem hiányában nem is érdekli őket a verseny. Ők persze nem tudják, mi rejlik egy küzdelmes verseny mögött. Nem is gondolnak arra, hogy a versenysport-hoz nemcsak testi adottságok, hanem olyan lelki és szellemi tulajdonságok is kellenek, melyek hiányában a versenyző elsikkad, vagy legfeljebb nagy testi ügyessége mellett is csak közepes szinten mozog.

Minden férfi, de már az ifjú lelkében is benne kell élnie a váagnak, hogy kitűnjék az átlagból, s pajtásai fölé emelkedjék. Ez a vágy az ambíció, amely mindannyinkat fűt, hajt előre. A különböző korokban más és más tölti ki az ambíciót. Az ifjúság ambíciójának – a tanulás mellett – a sport adjon tartalmat. A versenyzés levezeti a duzzadó fiatalság, sokszor helytelen irányban kiborbanó fölöslegét, energiáit, és amellet olyan morális, nevelő hatással van rájuk, amit csak a vele foglalkozók tudnak értékelni.

Hosszú és küzdelmes út vezet ahhoz, hogy valaki a nagy konkurenciában megállja a helyét. A versenyzést komoly előkészület, kemény edzés előzi meg, ez pedig lélekerőt követel. Akik megjárták ezt az utat, azok tudják csak, hogy

hányan kidőltek mellettük, nem mintha fizikailag lettek volna gyengébbek, de hiányzott belőlük a szorgalom, a lelkiismeretesség, a céltudatosság és a kitartás. Miután pedig senkiből sem lesz egyszerre verhetetlen bajnok, sokszor sorozatos kudarcokat, vereségeket kell elszenvednie a legtöbbnek. Ezek a vereségek rendszerint fordulópontot jelentenek a versenyző életében, amelyen vagy túljut, vagy elbukik. Az esetleges kudarcok nyomán támadó lelki válságokon környezete segítheti át a versenyzőt. A vérbeli sportembert rendszeren maga a vereség sarkallja újabb nekilendülésre, fokozott munkára, hogy a csorbát kiköszörülje éppen úgy, mint ahogy a győzelem önbizalommal tölti el a további sikerek felé hajtja.

A sport bajtársiasságra, lovagiasságra is nevel. Megtanulja már a gyermekember: mit jelent bajtársainkkal együtt, vállvetve egy közös célért küzdeni. Saját bőrén tapasztalja, hogy összetartásban az erő. Az „én” különösen a csapatsportoknál háttérbe szorul – nem jelentve azt, hogy nem értékelnék a kiválóbb eredményeit –, de a jelszó: „egymásért”. A sport tehát belénk oltja a közösség érzését. Sehol annyi önzetlen ember, mint a sportemberek között, mert a szó nemesebb értelmében vett sportoló nem vár ellenszolgálatot érdemeiért. Jutalma az elismerés és a megbecsülés, mint minden önzetlen munkának bére. Azon kívül az az erkölcsi tőke, amely egy életen át kamatozik.

A sport nem mesterség, amit megfizethetünk, mint ahogy egy mesterembert munkájáért megfizetnek. Ezért a sport hivatásszerű űzése éppen azt rabolja el tőle, ami maradandó, ami nemzeti értékke avatta, és erről a magaslatról szállítja arra a nívóra, melyre a cirkuszi akrobaták is állnak. Bámuljuk, csodáljuk őket, megtapsoljuk bravúrjaikat, de érezzük, hogy hiányzik belőlük valami tartalom, az erkölcsi érték. Az egész csak egy mutatvány, mely szép a maga valójában egy pillanatra, de azután vége. A professzionistának a sport lenne a „hivatása”, de vajon lehet-e a sport hivatás? Tartalmat – mint mondtam – adhat a fiatalember ambíciójának, de életcélt semmiképp sem jelenthet. Mindannyiunk szebbnél szebb életpályán magasztos feladataink megoldásához erőt, kitartást meríthetünk a sportból, de kényelemből, lustaságból, esetleg mulandó dicsőségek kedvéért elsikkadni nem szabad.

A professzionisták, nem különben az álamatőrök ugyanis legtöbbször elvesznek, mint alkotóelem a közösség számára. Eddig egyetlen embert láttam közöttük és az Sárosi Gyurka, akinek volt annyi judiciuma, hogy ne tévessze szem elől az élet valódi célját s produktív, valóban hasznos polgárává váljon a köznek, és példájára a magyar sportolóknak. Ő azonban – ha a körülmények nem kényszerítették volna, mert hiszen kiváló futballista nálunk csak hivatásos

játékos lehet –, meg vagyok róla győződve, nem is lett volna profi. És ha mégis, akkor is azt mondom, ezerszer inkább legyen valaki nyíltan és őszintén az, mint a külszínben amatőr, de lényegében csak pénzre menő és csak megfelelő ellenszolgáltatás mellett dolgozó álamatőr.

Akinél a lelkesedés hiányzik és hírnév, dicsőség, győzelem, a magyar színek diadala mit sem számít, csak ha megfizetik. Mert ilyenek is vannak. Az ifjúság pedig igen fogékony és kellő ítélettel nem rendelkezik. Jár clubról-clubra, a szerint mit ígérnek neki. Így rombolható le az a magasztos ideál, amit mindannyiunknak a sportban keresni, és megtalálni kell.

Ne higgyék, hogy én ellene volnék a sportolók támogatásának, sőt hangsúlyozom, hogy a tehetségeseket fel kell karolnunk, de nem pénzelnünk! Adjunk lehetőséget a sportolásra, segítsük őket, ha otthon rossz viszonyok között élnek. Persze ne úgy, hogy míg mi őket tejben-vajban fürösztjük, otthon testvérei tovább éhezzenek.

Mint az ifjúság nevelésében minden téren, úgy itt is roppant nagy körültekintéssel és következetességgel kell irányítanunk. És ebben az irányításban szülőknak, tanároknak és sportoktatóknak egyformán ki kell venniük a részüket és ugyanazon az erkölcsi alapon kell állniuk.

A felsorolt lelki tulajdonságok és erkölcsi tényezők – mint a versenyzés egyik alapvető faktorai – mellett, feltétlen szükség van szellemi adottságokra. Az edzés nem különben a versenyzés alatt. Az edzés szellemi irányítását még csak kezébe veheti az edző is, de nem kétséges, hogy még a legtükrösebb tréner sem tud úgy alkalmazkodni előírásaival a pillanatnyi kondícióhoz, mint maga a versenyző. Tehát óriási előnyben van az, aki maga is tisztában van az edzés élettanával, elveivel, lehetőségeivel, és a maga számára a legmegfelelőbb munkabeosztással tudja előkészíteni magát a versenyekre. A versenyben a sportoló mindenképpen magára van utalva. Taktikai megbeszélések igen segíthetnek, de ha a versenyzőből hiányzik az adódó új helyzeteknek gyors felismerése és a leleményesség, akkor a haditanács sokszor többet árt, mint használ. A rutint az ember a saját kárából, saját tapasztalataiból szerzi meg.

A versenysport kétségkívül önállóságra nevel s önbizalmat ad. Itt nincs protekció (legalábbis az abszolút mértékkel meghatározott eredményeknél). Ebbe nem lehet beleszületni. Itt mindenki annyit ér, amennyit becsületesen a saját erejével, szorgalmával kiharcolt magának. Így megismeri a fiatalság, a munka értékét, és megtanulja megbecsülni a verejtékes munka eredményét. Rájön arra, hogy rendszeres, dolgozó élettel biztosabban jut előre, mintha sorsát a jó szerencsére bízta.

A versenysport felébreszti és élteti a harcos szellemet, hozzá szoktat a küzdelemhez, hogy azután az életbe kikerült fiatalember ne álljon gyámoltalanul, tehetetlenül, hanem találja fel könnyen magát és önbizalommal, vállalkozó szellemével vágjon neki új utaknak is. De kétségkívül nagy morális szellemi értékei mellett a versenysporttól még ma is irtóznak egyesek, mondván, ártalmas az egészségre. Az ilyen kijelentések azonban minden komoly alapot nélkülöznek. Ma már annyi eredményt mutatott fel a sport és oly sok szaktekintély száll síkra mellette, hogy csak elvétve hallunk egy-egy vérszegény ellenérvet, de ezek is kénytelenek mindig deferálni.

Még mielőtt a versenyzésnek a szervezetre gyakorolt mérhetetlen előnyeiről beszélnék, előbb meg akarom cáfolni az összes szóba jöhető ellenvetéseket, melyek szerint a sport káros lenne az egészségre. A legnyomósabb ilyen érv szerint a sport, mint minden túlhajtott testmozgás, a szív ártalmára van. Itt elsősorban is tisztázni kell, hogy hol az a határ, ahol már a sport túlhajtásáról beszélhetünk, és melyik az az állapot, melyet már kórosnak foghatunk fel a szív részéről.

A versenyzés és edzés magában és szükségszerűen nem jelenti a túlhajtást, helyesebben, megfelelő felkészültség mellett (systematikus tréning) az okos versenyzés soha nem lehet káros. Azt, hogy azután egyes felügyelet nélkül hagyott, meggondolatlan gyerek túlfűtött ambíciójában tönkreteszi magát, nem a sport rovására írható, valamint az sem, ha orvosi vizsgálat és ellenőrzés nélkül adnak az edző keze alá nem tökéletesen egészséges versenyzőket.

A másik, amit le kell szegezniünk, hogy a sportszív nem beteg szív. Az nem más, mint fokozott munkában megerősödött, megizmosodott szív, a fokozottan igénybevett kar, vagy más izmainkhoz hasonlóan.

Kárhoztatják még a sportot, annak különösen egyes ágait, hogy a balesetek, rándulások, törések miatt az atléták nyomorékká válhatnak. Kétségkívül előfordulhat baleset még a legártatlanabb sport, az úszás közben is. De a sérülés veszélye nem olyan nagy, hogy emiatt gyermekeinket eltiltsuk a sporttól. Persze a szeleburdi ifjúságot óvatosságra inteni helyénvaló. Nem kell azonban gyávákat nevelni belőlük.

A megfázástól való félelem csak egészen laikusokat tarthatja vissza a sporttól, azoknak pedig, mint orvos mondhatom nyugodt lelkiismerettel cáfolatul, hogyha könnyen meghűlnek, menjenek sportolni, majd megedződnek.

Már most rátérek azokra az előnyökre, amit a sport a vele foglalkozók egészségére jelent. A fejlődő szervezet sejteiben mérhetetlen potenciális energia van felhalmozva a velünk született adottságok végtelen sorában. Hatása alatt ezek

kifejlődhetnek a maguk egészében. Külső körülmények hatása alatt azonban, ahogy ezek a maguk egészében kifejlődhetnek, éppen úgy a külső behatások el is nyomhatják őket s közülük vagy egyik, vagy másik rejtve marad. Tehát részint az öröklött tulajdonságaink, másrészt azonban a környezet határozza meg a mi testi és lelki megjelenésünket. Az a fiatalember, aki csak szellemi dolgokkal foglalkozik, testileg visszamarad a fejlődésben azután gyenge izomzatú, kis munkabírású ember válik belőle. Serdülőkorban a sporthiány pótolhatatlan veszteségeket jelent a későbbi időkre.

Csik Ferenc nevelő apjával, dr. Csik Lászlóval.

A sport nemcsak az izomzatot fejleszti, mint azt sokan – egyedül az érzékelhetőségénél fogva gondolják –, hanem minden egyes sejtfunkciónkra előnyös hatással van: növeli a szív és vérpálya teljesítőképességét, a tüdő kapacitását és minden szerv anyagcseréjét fokozza, a szervezetet olyan racionális munkára állítja be, ami által ez kisebb energiaelhasználás mellett maximális munkateljesítményt képes nyújtani. Más szóval, nagy a munkaeffektus kis megterhelés mellett. Nem kell tehát úgy féltetni a sportolót, hogy tönkreteszi az egészségét, sőt éppen a sport az egészség útja. Mert hiszen az egészséget 3 tényező határozza meg:

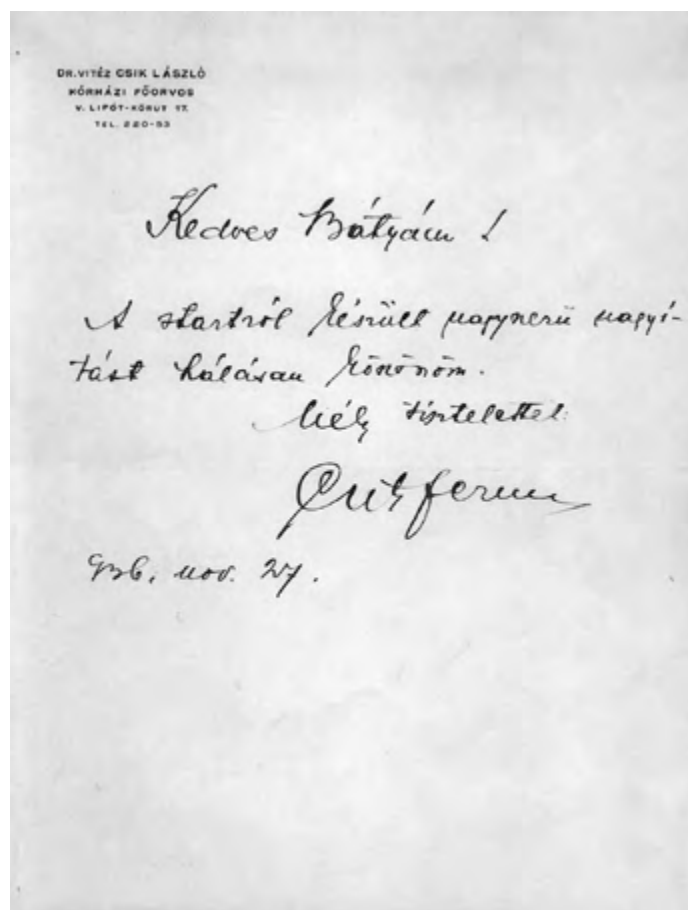
1. maximális teljesítőképesség,
2. maximális ellenálló képesség, végül
3. maximális kondíció, mely alatt teljes testi és lelki kiegyensúlyozottságot értünk.

Ezek a tényezők pedig legfőképpen a sportolók tulajdonai, melyek birtokában a szervezet tökéletesen működik, és kifogástalanul fejlődik.

Nem a rekordok elérése a fő cél – bár ez sem nélkülözhető a sport és a nemzeti propaganda szempontjából, hanem a tömegsport megszervezése, nehogy egyetlen épkezláb ember is maradjon, aki nem sportol.

Egyetemes és tervszerű nevelésre van szükség. Miután pedig éppen az ifjúságot irányító és nevelő generáció a legrészvétlenebb, még mindig ezzel az óriási horderejű kérdéssel szemben itt kell a dolgot megfogni, és itt kell a sport nemzeti jelentőségét megértetni. A magyar ifjúság szellemi vezetői vagyunk hivatottak arra, hogy a fiatalságnak irányt szabjunk.

Előadásomat azzal a gondolattal zárom, amit az országos ifjúsági vezetőnk is zászlajára írt: a nemzet jövője a jövő nemzedéke. Egészséges ifjúsággal miénk a jövő.

Belgiumi látogatás

1937-ben Belgiumban tett látogatásáról Csik, ahogy Belgiumban látják című cikkében Oskar von Godssenhoven a következőket írta:

Nem minden nap és nem minden évben van Belgiumnak alkalmja valószínű gyorsúszó világbajnokot látnia. 1924-ben Weismüllert láttuk, most Csik, a berlini győztes fog Antwerpenben úszni.

Csik pontosan ellenkezője Weismüllernek. Az amerikai nagygyerek, állandóan nevető, viccelő, tréfakedvelő. A magyar nyugodt, komoly, majdnem szigorú. Csendes beszédű, feltűnést kerülő. Csendben, szinte észrevétlenül érkezik a rajthoz, úszik, győz és utána épp oly észrevétlenül távozik. De ismerni kell Csiket, ezt a kedves atlétát és művelt úriembert, aki egy héttel ezelőtt kitüntetéssel tette le orvosdok-

tori vizsgáit. Ezzel bebizonyította, hogy a tanulás és a sport nagyon jól megfér egymás mellett...

Megmaradt szerénynek, amikor megtudta, hogy az antwerpeni rendezőségnek milyen nehéz a helyzete, ő volt az első, aki a III. osztályú utazást elfogadta. Meg kellett ezt írni, mert nem hiszem, hogy van még egy nemzetközi „nagy csillag”, aki ezt megtenné.

Csik nem időse úszó, hanem nagyszerű küzdő. Olyan úszó, aki minden versenyt komolyan veszi. Nem kívánok mást, mint azt, minden belga úszónak legyen Csik a példaképe.

1938 – az Eucharisztikus Kongresszus

1938. május 27-én, Budapesten került sor a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus úgynevezett szakosztályi ülésére, Szent István király jubileumi évében. A magyar ifjúság gyűlését a városligeti ünnepi csarnokban rendezték meg *Az eucharisztia és az ifjúság* címmel. A díszemelvénnyen Szmrecsányi Lajos egri érsek és az ifjúság vezetői foglaltak helyet, körülötte pedig a zászlóvivők álltak fel.

Dr. Csik Ferencet nagy taps fogadta és huj-huj-hajrá kiáltások között ment fel az emelvényre, és magyaros szabású, fekete ruhát viselt. „*Az erősek kenyere*” címmel tartotta meg előadását. (Az apai nagymamámnak köszönhetem, hogy Keszthelyen megőrzött néhány nyomtatott és megsárgult oldalt a kongresszusról kiadott tudósításból.) Idézem Édesapám előadásának néhány mondatát:

A férfi lelkében olthatatlanul él a vágy, hogy kitűnjön, kiváljon az átlagból, embertársai fölé magasodjék, s valami nagyot, szépet, maradandót és értékest teremtsen. A mai férfi három viszonylatban keresi a tökéletességet. A testi kultúra, a hivatás és a nemzeti társadalom szolgálatának viszonylatában.

Elvitathatatlan, hogy a nemes értelemben vett sport erős testet ad egész életre és az ifjúság számára nagyszerű nevelő eszköz. Elvitathatatlan az is, hogy a nagy teljesítmények, a kimagasló eredmények eléréséhez nem is annyira testi, mint inkább különös erkölcsi kellékek szükségesek. Tiszta élet, mértékletesség, az élvezetekről való teljes lemondás, józanság, szívós kitartás, áldozatkészség, a testi és szellemi energiák teljes összpontosítása elengedhetetlen előfeltétele minden nagy sporteredménynek. Ugyanez áll a hivatásra. Sőt a mának, a kornak rettentő válságából kivezető utat is egyedül a krisztusi igazságnak, a krisztusi elveknek érvényesülésében kell látnunk.

Az eucharisztikus élet, azoknak az erkölcsi képességeknek kifejlesztését és ápolását követeli tőlünk, amelyek nélkül nincs eredmény és alkotás semmi téren, és nincs normális, produktív férfi élet sem.

1939 – visszavonul a versenysporttól

Édesapám orvosi hivatásának akart élni és amikor eljött annak az ideje, családot alapítani, vagyis jövőt építeni. Ekkor már nem tudott kizárólag a versenyzésre összpontosítani, úszópályafutását befejezte és a sport közelében maradván mondott búcsút, az utánpótlás neveléssel foglalkozott.

Visszavonulását követően ezekről a kérdésekről így beszélt:

Amikor a rádió mint sportembert felkért előadás megtartására, ki akartam térni előle. Úgy gondoltam, hogy az első hely ebben az esetben a fiatalokat, az aktív versenyzőket illeti. Hogy most mégis a mikrofon előtt állok, az azért van, mert eszembe jutott, hogy van a kiérdemesült versenyzőnek is valami, amit a kiöregedett tud nyújtani a fiataloknak. És általában a magyar sport nagy-érdemű közönségének, a sportszurkolóknak, a kedves szülőknek, akik hivatva vannak a jövő generációját felnevelni.

Ha most hat év távlatából visszatekintek versenyző múltamra, egészen más szemmel nézem azt a hat élményekben és tapasztalatokban gazdag évet, amely alatt medikus koromban verseny karrierem lezajlott. Még mielőtt tovább mennék, hangsúlyozni szeretném – nem magamról beszélni, mert többnyire viszással hat –, hanem most a távlatból megszürt józan kritikával elmondom mindazt, amit a sportnak köszönhetek.

Nem hallgatom el azt sem, ami sajnos nem írható előnyére. Le kell azonban mindjárt szögezmem, hogy nem a sport maga, hanem a közönség – részben indokolt, részben alaptalan – sajnálatos előítélete az oka annak, hogy van mit a sport hátrányára is írni. Ezért pedig azokat a versenyzőket terheli a felelősség, akik tág lelkiismerettel és nem nagy kötelességtudással megbízhatatlanok voltak.

A közvélemény ellenben nehezen viselte, hogy a babérgyűjtésben megál-lás következett be. 1940-ben a Képes Sportban dr. Csik Ferenc: *Mi az oka az úszósport hanyatlásának?* című cikkében így ír:

Lengyel Árpád, Gróf Ödön és Csik Ferenc, e nevek lassan visszavonulnak, mert életkörülményeik elvonják őket a teljes fizikai és szellemi odaadást igénylő edzéstől... Eredményeik ötévi céltudatos munkának és fokozatosan fejlesztett erős edzések folyamánya. Ez a három egyén egymást buzdította, tanította és vitte előre az egyéni tréning útján. A rendszer lényegében megfelelt a sportban Amerika által kezdeményezett erős edzések rendszerének, amit Magyarországon a legtöbb sportágban azelőtt alig kultiváltak. Edzésükben semmiféle központi

irányító befolyása az úszókapitánynak vagy másnak nem volt, ők, úgyszólván magukat edzették. Nem lehet beszélni az úszósport hanyatlásáról, csak arról, hogy az élgárda helyébe nem nőtt fel az utánpótlás. Szükség van az élgárda kiképző- és edzőrendszerének kiépítésére.

A későbbiek során az *Úszósportunk 1943. évi hősei* című cikk arról tudósít, hogy Végházy Richárd, a magyar úszósport szív-embere idén a vegyes úszóbajnokságon megnyerte a versenyt, sőt Csik Ferenc dr. csúcseredményét is megjavította. ...Nem volna teljes a beszámolónk, ha a gyorsúszókról szólva nem emlékeznénk meg Eleméri Rezsőről, a MAC népszerű Rudijáról.

Csik Ferkó visszavonulásába annak idején azért nyugodtak bele a magyar úszósport vezetői, mert biztosra vették, hogy egy év múlva az eddigi idők legtehetségesebb és legnagyobb tudású ifjúsági gyorsúszója, Eleméri eléri eredményeit, sőt talán túl is szárnyalja azokat.

Befejezésül az 1936. berlini olimpiához fűződő, Rajcsányi László tollából ismert kedves történetet mesélem el édesapámmal kapcsolatosan. 1952-ben, amikor Rajcsányi Helsinkiben az olimpián japán úszóvezetőkkel találkozott, az egyik japán szeretettel érdeklődött Csik után, majd részvétellel vették tudomásul, hogy a berlini győztes már nem él. Rajcsányi ekkor az őszülő hajú, sovány japántól Arai felől érdeklődött. „Elesett” – mondta röviden. És Yusa?- érdeklődött Rajcsányi tovább. A japán mosolygott: „én vagyok Yusa!” – válaszolta. Majd elmesélte azt is, hogy a háború után járt Budapesten, emlékezve arra az augusztusi visszavágó versenyre, amikor Csik az olimpia után kiállt ellenük a magyar fővárosban. A sportszerűséget nem szégyellve beismerte, hogy akkor is megverte őket, és ezzel bebizonyította, a győzelme nem volt véletlen, semmiképp sem volt „kicsúszott” teljesítmény!

A Magyar Úszószövetség kapitánya

1939. április 9-én a Magyarország című újságban megjelent a Magyar Úszószövetség közgyűléséről a tudósítás: *(Nincs már sok idő Helsinkig)*, mely szerint az addigi úszókapitányt, dr. Bárány Istvánt az elnökség tagjává választották és Csik Ferenc lett az új úszókapitány.

Az új úszókapitány nagy szeretettel és még nagyobb lelkesedéssel fogott hozzá a munkához, mégpedig azonnal. Vidékről és Budapestről is nagyon sok tehetséges fiatal fiú volt a keze alatt.

– Lesz-e Csik Ferencnek utódja? – tesszük fel az úszókapitánynak a legfogósabb kérdést.

– Azt hiszem, hogy igen – válaszolta.

Az úszó újdíjának leírása.

Illusztráció az úszóoktatáshoz. Dr. Csik Ferenc skiccei

– És ötvenhét másodpercen felül, vagy pedig azon belül?

– Én arra törekszem, hogy ötvenhét másodpercen belül.

Aztán bocsánatot kérve elszetett az úszóihoz – olvasható az újságban.

A Képes Sport ekként tudósít: Az úszókapitány egy héttel ezelőtt azt ajánlotta a csemetéknek, hogy tanuljanak a fókától. Lehetett a régi úszónagyságoknak bármilyen titka, igazán nagy eredményeket csak az tudott elérni, aki szerette a vizet, szeretett a vízben lebzselni, s akár szorgalmas gyakorlás alakjában, akár játékosan mozgott a vízben.

Nos hát, ifjú úszócsemeték, tessék fejest ugrani a vízbe, és ott hancúrozni órákon keresztül, és ezzel megszerezni a bölcsék kövét, amely ebben az esetben az igazi úszástudást jelenti.

Édesapám az úszás elsajátítására vonatkozó tudnivalókat így foglalta össze:

A gyorsúszás leírása

Az úszó lassan fekszik a vízben, úgy, hogy a feje és a vállai a vízszint fölé kerülnek, deréktól lefelé pedig fokozatosan alámerül. A karok és a lábak egymástól nagyjából független mozgást végeznek.

A kartempó nagyjából olyan előre körzéshez hasonlít, ahol a két kar állása között éppen 180° a különbség. A tempó tehát váltott karú, vagyis míg az egyik kar a vízbe merülve húz, a másik a víz felett előre lendül.

A húzás úgy történik, hogy lefelé fordított tenyérrel a kart fejünk előtt kinyújtjuk, és innen a vizet a hasunk alá húzzuk, ez után már könyökben kissé behajlított karral toljuk a vizet tovább hátra úgy, hogy a kéz kb. a tompor mellett kerül a vízszint fölé. A mozdulat innen előrelendítés lazán tartott könyök mellett a vízszint felett úgy, hogy a kar a haladás irányába kerüljön.

A lábtempó térdben nyújtva, befelé tartott lábfej mellett, csípőből történik, a vízszintre merőleges síkban. A kiinduló állás éppen egy lépésnyi távolság a két lábfej között, és innen a vízszinten lévővel lefelé préselünk, a víz alatt lévővel pedig feldobjuk a vizet, ugyanabban az időben. Tehát míg az egyik láb lefelé, a másik ugyanakkor felfelé mozog.

A mozgás a láb- és kartempónál egyaránt folyamatos. Az egymástól eltérő két mozdulat között összefüggés ennyiben van, hogy egy kartempóra (teljes körzés) hat lábtempó jut.

A légvétél, a fej oldalra fordításával történik úgy, mintha a húzó kart akar-nánk nézni attól a pillanattól kezdve, mikor már a has alá kerül, és kiemeljük a vízből. Innen fejünkkel követjük az előre lendülő kar útját.

A gyorsúszás stílusa

Az úszó a vízben hason menedékesen fekszik; a fej és a vállak a vízszint fölé vannak; az arc a szemöldökig, a test a deréktól kezdve lefelé fokozatosan annyira merül a vízbe, hogy a bokák kb. 15 cm-re jutnak a vízszint alá.

A két kar és a láb egymástól független mozgást végez. A kartempó váltott karú és általában olyan előre körzéshez hasonlít, amelynél a két kar között 180° a különbség. Vagyis, míg az egyik kar a vízbe merülve húz, addig a másik a víz felett előre lendül. A körzésnek és az erő kifejtésnek a vállból kell történnie.

Ha a kartempót részeire bontjuk, megkülönböztethetjük:

1. a vízfogást,
2. az áthúzást,
3. a szabadítást és
4. az előrelendítést.

A vízfogás: karunkat fejünk előtt a vízszinten puhán kinyújtjuk és a vállból történő körző mozgással úgy merítjük a vízbe, hogy először a homorú lapát alakúra formált, lefelé, a víz felé fordított tenyerünk ujjhegye, azután a tenyér, majd az alkar és végül a felkar kerüljön a vízbe.

Az áthúzás alatt a karnak azt a vízfogás után minden megtörés nélküli folytatólagosan történő munkáját értjük, amelyet körzés közben a vízben végez. A vízre gyakorolt nyomással a körmozgás első felében testünket előre húzzuk, a második felében előre toljuk. A húzást nyújtott karral hasunk felé, a nyomást, a függőleges helyzetet túlhaladva, kissé behajlított karral végezzük, amikor is karunkkal a középvonalat fokozatosan elhagyva, a comb külső oldalát mintegy körülsimítva, érjük el a vízszínét.

A szabadítás a karnak a vízből való kiemelése. A kiemelés közben, mivel a kar könnyedén be van hajtva, a könyök, illetve a felkar hagyja el először a vizet, mégpedig kissé oldalt a kisujj irányában, mikor is a tenyerünket közvetlen a vízszint felett lefelé fordítjuk.

Az előrelendítés könnyedén hajlított laza karral, lefelé fordított tenyérrel, közvetlen a vízszint felett, azzal párhuzamos síkban történik.

Igen fontos, a jó eredményt befolyásoló stíluskövetelmény, hogy testünket a karmunka közben a vízben jobbra-balra el ne csavarjuk.

A lábtempót térdben nyújtott, lefeszített és befelé fordított lábfejjel a csípőből, a vízszintre merőleges síkban, ollózó mozgással végezzük. A kiinduló ollóállásban egy lépésnyi távolság van a két lábfej között.

A vízszinthez közel eső láb lefelé, az alsó láb felfelé nyomja vizet egy időben, váltakozva és folyamatosan. Arra kell törekednünk, hogy a lábakat a csípőből mozgassuk, és térdben mereven tartsuk, mert a víz ellenállása úgymint megtöri térdben a lábakat, és kígyózó mozgást von maga után.

A lábak munkája független a kartól. Az egymástól eltérő két mozdulat között összefüggés annyiban van, hogy egy teljes körű kartempóra kb. 3 ollózó lábtempó jut.

A lélegzetvétel a fejnek oldalra való fordításával történik, mintha a húzó kart akarnánk nézni attól a pillanattól kezdve, mikor az a has alá került és kiemeljük a vízből. Innen az előrelendülő kar útját a fejünkkel követve, a levegőt a víz alatt csucsorított szájon és orron keresztül kifújjuk.

A levegő beszívása a szájon keresztül történik. Szájunkat arra az oldalra, amelyre fejünket fordítjuk, erősen elhúzzuk. A lélegzést tehát állandóan mindig egy oldalra, minden jobb, vagy minden bal kar tempójára végezzük. Történet a levegővétel három tempónként is, akkor pedig felváltva, jobbra és balra fordítva a fejünket.

Az oldalúszás leírása

Mint a neve is mutatja, ennél az úszásnemnél az úszó oldalára fordulva fekszik el a vízen az oldalt, tetszés szerint választva. A fej és az egyik váll a víz fölé kerül, a test többi része pedig víz alá merül.

Az úszás maga a gyorsúszás és mellúszás keveréke. A kartempó egyik oldalon, amelyik a vízbe merült úgy történik, mint azt a mellúszásnál leírtuk, tehát végig víz alatt. A másik oldalon a szabályos gyorsúszó tempót kell végrehajtani. A húzás itt is, mint a gyorsúszásnál váltott karral történik.

A lábmunka a mellúszásával megegyező, eltérés csak annyiban van, hogy nem vízszintes, hanem a két vállat összekötő síkban végzendő. A lábat akkor húzzuk össze, amikor a víz felett lévő karral húzunk, és a kar előrelendítésekor, tehát a víz alatti kar húzásával egy időben rúgjuk ki. A légvétel a víz felett lévő váll oldalára fordított fejjel történik, mint azt a gyorsúszásnál leírtuk.

Az oldalúszás stílusa

Az oldalúszás a mell- és a gyorsúszás keveréke. A test tetszés szerint az egyik oldalán fekszik. A fej egyik fele és az egyik váll a vízszint felett van, a test többi része, közvetlen a víz felszíne alá merül. Az alsó karral a mellúszás tempóját,

a felső karral a gyorsúszás tempóját végezzük, mégpedig váltott karral, mindkettővel függőleges síkban. A lábunkkal a mellúszás tempóját végezzük a test helyzetének megfelelő függőleges síkban. A lábakat akkor húzzuk össze, amikor a felső, a gyorsúszó tempót végző kart a vízben áthúzzuk, és akkor nyújtjuk és zárjuk, amikor az alsó, a mellúszó tempót végző kart áthúzzuk a vízben. A lélegzetvétel a víz felett levő váll oldalára fordított fejjel ugyanúgy történik, mint a gyorsúszásnál, azaz, a felsőkar előre lendítésénél beszívjuk, a vízben történő áthúzásnál kifújjuk a levegőt.

Az oldalúszás igen jó, kényelmes, könnyen elsajátítható úszásnem, melynek hosszabb távúszásnál és a vízből mentésnél igen nagy hasznát vesszük.

Lemondott az 1939–1940-es év során betöltött úszókapitányi tisztségéről és ezután kizárólag az utánpótlás-nevelésre összpontosítva folytatta munkáját.

A sportorvos

A sportélettan fejlődésében jelentős szerepet játszanak a versenysport élvonalának fejlesztésével kapcsolatos törekvések. A korszerű élettani szemlélet alapján úgy fogalmazhatunk, hogy a sportélettan azt vizsgálja, a rendszeres edzések hatására hogyan változik a szervműködések szabályozása, és ez a megváltozott szabályozás hogyan érvényesül, figyelembe véve a szervek növekedett működési kapacitását.

Kéziratban fennmaradt előadásának szövegéből idézek:

Erőtartalékainkat velünk született adottságaink egyikének tekinthetjük. Minden működő szervünk, sőt bizonyára minden egyes sejtünk is hatalmas tartalékokkal rendelkezik. A normális terhelés mellett végzett munkájának sokszorosára, nem túlzok, ha azt mondom, tízszeresére is képes.

Bár tartalékjaink szinte kimeríthetetlennek látszanak, mégis alkati sajátosságaink határt szabnak nekik. Meglévő tartalékainkkal okosan és takarékosan gazdálkodhatunk, de öreg napjainkra úgy elraktározni, hogy addig hozzá sem nyúlunk, nem lehet. Akkor úgy járunk, mint aki a pénzt kuporgatja, és közben észrevétlenül elértéktelenedik.

Tovább is a pénzgazdálkodás hasonlatával élve, azt mondhatom, hogy menél inkább belevonjuk tartalékainkat a szervezet gazdaságába, annál inkább átalakítjuk – mint kapott fiktív vagyont – forgótőkévé.

Azután öreg napjainkra is kamatozni fog.

A tartalékok tulajdonképpen növelhetők, kihasználási lehetőségük a gyakorlattal fokozhatók. Ha ezt fiatal korban elmulasztjuk, pótolhatatlan veszteségeket jelent a későbbi időkre.

Mielőtt részleteiben tárgyalnám a „holtpont”, illetve a „második légzés”, „a levegőhöz jutás” kérdését, előre bocsátom, hogy a keringés-légzés szerveit, mint egy teljes funkciós egységet kell tekintenünk. Ennek tökéletes működése az edzettség állapotának elemi követelménye, melynél az egyik, vagy a másik kiesése az energiaháztartás teljes felborulásához vezet. Amit a laikus a tüdő kimerülésének nevez – „csak tüdővel nem bírtam” – az a szív.”

A versenyző szervezetében a sportolás kapcsán végbemenő folyamatokat, mint a sport közvetlen vagy távoli hatásait – a munka-pszichológia kikísérletezett tételei teszik hozzáférhetővé. A legapróbb részletekig magyarázzák, és lehetőséget adnak elméleti irányításra, és ezen keresztül a szervezethez szabott két-edzés tökéletesítésére. Hogy az élettani alapokon nyugvó elméleti okoskodást sok téren tudtuk hasznosítani – egyebet ne említsek –, mint tökéletesítettük,

tudatosítottuk a szervezethez szabott edzésmódszereinket. Mégis, mint mindenütt, itt is mondhatjuk, gyakorlati tapasztalat híján az elmélet nem boldogít. Ha erre gondolok, azt hiszem nem lesz érdektelen versenyző koromból való tapasztalataimat – vagy úgy mondhatnám –, élményeimet mellé sorakoztatni.”

A sportélettan összefonódása a gyakorlattal igen előnyös, ugyanakkor gondokat is jelent. A gyakorlat, különösen a versenysport élvonalában, talán minden más területnél sürgetőbben, támaszt igényeket a tudományos kutatással szemben. Ez az igény megnyilvánul a gyakorlati tapasztalatok alapján kialakított sportági felkészítési elvek elméleti alátámasztásában.

Sportorvosi Értekezlet, 1944. március 3-4.

A Budapesten megrendezett értekezleten dr. Csik Ferenc vezető sportorvosként *A vízi sportok egészségügye* címmel tartott előadást. Beszélte az úszás kedvező hatásairól és magáról az úszás közben lezajló fizikai jelenségekről. Kitért a légzésre, a vérnyomásra és a szívet, a keringést érintő kérdésekre, az úszás élettani hatásaira. A szakemberképzés kérdésével zárta beszédét: *Szakember alatt értem az orvost, aki hivatva van eldönteni a sportra való alkalmasságot, és értem a sportoktatót, aki a tanítás mellett végeredményben felügyel a rábíztott ifjúság egészségére.*

Az előadás szövegét a mai helyesírással, de dr. Csik Ferenc orvosi latin kifejezéseit tiszteletben tartva, teljes terjedelmében közlöm.

A vízi sportok egészségügye

A vízi sport szó maga olyan gyűjtőfogalom, amely magában foglal minden a vízzel valamilyen vonatkozásban lévő sportágat. Ide tartoznak az úszósportok, mint az úszás, vízilabda és műugrás mellett azok a sportágak is, amelyek tulajdonképpen csak sporteszközök révén jutnak a vízzel vonatkozásba, mint az evezés, vitorlázás és vízisí.

A laikus is látja, hogy nagy különbség van a felsorolt sportok között, nemcsak aszerint, hogy küzdő vagy ügyességi sportról van szó, hanem elsősorban attól is függően, hogy a sportoló a vízzel közvetlen érintkezésbe kerül-e, vagy sem. Elsősorban azokat a különbségeket akarom kidomborítani, amelyek azáltal adódnak, hogy a vízisportok – jobban mondva az úszósportok – a résztvevőkben egyéb sportágaktól eltérő élettani hatásokat váltanak ki, maguk után vonva a távolhatásban is mutatkozó bizonyos elváltozásokat. Kétségtelen az is, hogy az úszósportok a különleges környezetük folytán hajlamosítanak bizonyos megbetegedésekre, melyek szintén említésre méltók a jellegzetes úszósérülésekkel egyetemben a megelőzés szempontjából.

Az úszó a megszokott gáz-milieuból a számunkra szokatlan víz-milieube kerül, miáltal a víz mechanikus és termikus tényezőinek van alávetve, arról nem is szólva, hogy esetleg ásványvízű uszodában – amely hazánkban számos akad – az oldott ásványi sók kémiai hatása sem jelentőségnélküli a sokszor órákat vízben tartózkodó úszó számára.

A mechanikus hatást a víz nagyobb faj súlyából adódó hydrostatikai nyomása révén fejt ki a test felületre nehezedő vízoszlop magasságától füg-

gően. Ennek megfelelően a nyomás nagysága a vízben szerzett testhelyezettel változik. Az úszó rendszeren közel vízszintes fekvésénél a víz felé fordult testrészt kb. azonos nyomás éri, míg álló helyzetben az alsó végtagokra lényegesen nagyobb nyomás nehezedik.

A kívülről ható nyomásnak a puha falu és nagyrészt felületesen fekvő vénákra kétségtelenül nagyobb befolyása van, mint az ellenállóbb, rugalmas falu artériákra. Egyesek szerint ezért a hydrostatikai nyomás a vénás elfolyást akadályozná a végtagokban, én azonban inkább azokhoz csatlakozom, akik a vénás és nyirokérkeringés segítőjét látják benne minden esetben. Véleményem szerint a hydrostatikai nyomás hasonlóan ahhoz, ahogy a CO₂ bizonyos anyagcseretermékek és az adrenalin emelik a vénás tónust, gyorsítja a vénás keringést. A vénás odaflow a szívhez, amely izommunkára reflexes úton a periféria felől és a vér depot-ok ürülésének segítségével megnövekedik, a víz mechanikus hatására még inkább fokozódik. Hogy azután ez a szív dinamikáját mennyiben befolyásolja, arra a későbbiekben térek rá.

A víz mechanikus hatásának másik tényezője a felhajtó erő, mely a jól ismert archimedesi törvény alapján a vízbe merült 70 kg-os ember súlyát alig 5-6 kilóra csökkenti. Természetesen ez a versenyző szempontjából óriási előnyt jelent, és az lesz előnyösebb helyzetben, akinek nagy felület és kicsi testsúly mellett nagyobb a súlyvesztése. Ezért a fiatalság sportja az úszás, mert a serdülőkorúak és a fiatal emberek rendelkeznek az úszás szempontjából előnyösebb proporcióval.

A mechanikus hatásnál fontosabb a hőmérséklet-különbség, amelyet az uszoda hideg vize jelent. Tudjuk, hogy a víz hővezetése 28-szor, a fajhője vagy hőkapacitása pedig 4-szer nagyobb a levegőénél, tehát a közömbös hőmérséklete magasabban, kb. 34 C°-on áll. Az ennél alacsonyabb temperatúrájú vizek a szervezetre hideg ingerként hatnak. Sportszempontból leginkább a víz hideg inger hatásával érdemes foglalkozni, mert hiszen a hazai thermálvízű uszodák hőfoka nem magasabb 28 C°-nál, ez pedig hideg ingernek számít még akkor is, ha ez a hőfok az úszás szempontjából melegnek bizonyul.

A hőmérséklet-változások a bőrre hatnak, mely vérellátásának és hőmérsékletének változtatásával alkalmazkodik a temperatura-ingadozásokhoz. A hőhatás 1) termo receptorok közvetítésével hat az érrendszer sima izomelemeire, 2) a vegetatív idegrendszer útján szabályozza, 3) a bőrsejt hatásból felszabaduló anyagokkal hormonális úton befolyásolja az érrendszer tónusát. Mindez a berendezés szolgál arra, hogy a szervezet a szokatlan hőhatásokhoz alkalmazkodni tud.

Hideginger hatására a bőredények szűkülnek, azonban ezt az összehúzó-dást a vízgyógyászati beavatkozásoknál különösen jól láthatóan hamarosan tádulás követi. Ez az úgynevezett hydrotherápiás reakció, annál gyorsabban és erősebben következik be, minél intenzívebb és mennél rövidebb ideig tartó volt a hideginger. Úszóknál a hideg hatás általában nem mondható erősnek, mert hiszen lehetőleg optimális körülmények között kb. 23 C° körüli vízbe kerülnek, azon kívül a behatás mindig tartós. Ennek folytán a bőr-erek kontrakciója – legalábbis edzett úszónál – addig fog tartani, amíg a munka kapcsán termelődött hő olyan regulációs folyamatot nem indít meg, amely a hő leadás céljából megnyitja a kapukat, vagyis a bőr-ereket tágítja. A hő-regulációs folyamatok elsősorban a bőr-kapillárisokban játszódnak le, tehát a perifériás keringést érintik, s bár a mélyben lefolyó reakciók nem eléggé ismertek, bizonyos, hogy ezekre a „vasomotoros” szabályzó befolyásokra a mélyen fekvő érterületeken is, valamint az anyagcsere-, mirigy- és idegműködések igen bonyolult reakcióiban olyan változások történnek, amelyek a funkciók szempontjából a legelőnyösebbek. A vérelosztódásra mindenesetre a Dastre–Morat törvény értelmében nagy befolyással van a hőhatás, mely szerint a környéki érzéskülönbség a mélyen fekvő erek tádulását vonná maga után, illetve megfordítva, bár mások állítása szerint ez csak olyan megkötéssel érvényes, hogy csak a hasi és mellkasi szervek volnának konszenzuális reakcióban a bőredényekkel. Mindenesetre az izom és egyéb szervek ereinek tádulása folytán hideginger hatására a vérelosztódás ezeknek a javára fog történni, ami az izom működése szempontjából kifejezetten előnyös.

A hideg víz előnyös befolyással van ezen kívül az izomerőre és a munkabíró-képességre is ugyanannyira, hogy az előzetesen jelentkező fáradtságot is megszünteti a keringés felfokozásával és az anyagcsere-termékek meggyorsított kiküszöbölésével. Megjegyzendő, hogy rövid ideig tartó forró fürdők (zuhanóház) hasonló hatásúak, de a hosszú időn át alkalmazott meleg bágyasztó, és nagymértékben csökkenti az izomerőt.

Sportoló szempontjából jelentős a hideg víz tonizáló hatása az idegingerlékenységre és ingerületvezetésre. A reflexpályák ideg-ingerlékenységének fokozódása, valamint a cronaxia megrövidülése minden esetben kimutatható hideg hatására. Arról, hogy ez a versenysport eredményei szempontjából mit jelent, azt hiszem bővebben nem kell szólnom.

A víz mechanikai és hőhatása külön-külön és együttesen is befolyásolja az eddig említetteken kívül a légzést, a vérnyomást és a veseműködést.

A hydrostatikai nyomás különösen nagy befolyással van a légzésre: a puha hasfalra gyakorolt nyomás, a rekesz feltolása által, a mellkasi légzéstípust hozza előtérbe. Ugyanakkor a mellkasra nehezedő víznyomás a belégzést gátolja, míg a kilégzést segítő nyomóerő közömbösítődik azáltal, hogy az úszó a levegőt mindig a vízbe fújja bele. A tüdőterefogat tehát megkisebbedik, és e mellett a nehezített ventilláció mellett a légzést csak a légzési segédizmok működtetésével és az edzés által megnövelt vitalcapacitással tudja a szervezet a kívánalmaknak megfelelően biztosítani. Ebben a munkában a hőhatás, esetünkben mint hideginger, némiképp segítségére van azáltal, hogy a légzést reflexes úton mélyíti anélkül, hogy szaporítaná.

A fürdő fent említett hatása a vérnyomást emeli, és részben ezúton, részben a hydrostatikus nyomás által a diuresist is fokozza.

Az élettani működés közvetlen és távolhatásai tehát módosulnak a víz mechanikai és hőhatása alatt. A munka megindulásakor a vér depot-ok reflexes ürülésével megnőtt vérmennyiség a keringés vénás részét, majd pedig a jobb szívfelet amúgy is jobban terheli, az úszónál pedig a hydrostatikai nyomás a vénás tónus fokozásával ezt még inkább növeli. Ennek következtében a jobb szívfélben nagyobb vérteltség, átmeneti torlódás áll be.

Hochrein szerint a megnőtt vénás kínálat a jobb szíven keresztül kisvérköri pangást is idéz elő, azonban valószínűbbnek látszik Boros felfogása, aki azt tartja, hogy éppen ellenkezőleg, a kisvérkörben átmeneti vérhiány lép fel. Boros ezt azzal magyarázza, hogy a meggyorsult vénás odafolyás elsősorban a jobb kamrára ró fokozott munkát. Ez a kamra gyengébb izomzata miatt sokkal nehezebb feladat előtt áll, mint az izomerősebb balkamra, ezért a jobbkamra csak kisebb tempóban bírja továbbítani a nagy vénákban és a jobb pitvarban torlódó vérmennyiséget, míg az ugyanakkor nagyobb erővel működő balkamra, a kisvérkör vérét kiürítette. Talán ezért van az, hogy edzetlen sportoló éppen úszásnál lesz rendkívül hamar dyspaxis, véli Bokor. Így az edzetlen sportoló központilag is rosszabb vérellátásával magyarázható a gyorsabb fáradékonyság, viszont a trenírozott szív a jobb kamra megerősödésével azonnal alkalmazkodni tud a felfokozott kívánalmakhoz, és talán túlkompensációval nemcsak ellátja a balszívet vérrel, de talán a Hochrein által leírt kisvérköri torlódást is előidézheti.

A jobb szívfél ezek szerint az úszásnál erősebben igénybe van véve, mint egyéb sportágaknál, és ez távolhatásában a jobb szív bizonyos fokú megnagyobbodását vonja maga után. Röntgenvizsgálatoknál látjuk is az úszóknál a jobb pitvarív erősebb elődomborodását. Kirch vizsgálataiban kimutatta, hogy

sportolókon igen gyakran a jobb kamra nagy hypertrópiája fejlődik ki; további vizsgálatok döntik majd el, vajon úszóknál is ez az eset áll-e fenn, ami eleve is nagyon valószínű.

A vízi sportok közé sorolt evezés mellett sem akarok minden megjegyzés nélkül elmenni, bár ez a sport nem eshet más elbírálás alá, mint bármely más, a vízzel vonatkozásban nem lévő küzdősport. Az evezésről sokan azt hinnék, hogy a szívet a legjobban igénybe veszi. Se szeri se száma azoknak a vizsgálóknak, akik a sportoló szív nagyságát statisztikai alapon rangsorolták, azonban kevés kivétellel abba a hibába estek, hogy a jól trenírozott, erős munkát folytató versenyzővel szembeállították egy másik sportág gyengébb kvalitású sportolóját. Az ilyen statisztika persze meghamisítja a valót. Hivatkozom Herxheimerre, aki minden körülményre kiterjedő figyelemmel összeállított statisztikája alapján csak egyet mond ki: „A kitartó sportok résztvevőinek szíve megnagyobbodott”. Ebből tehát azt olvashatjuk ki, hogy nem az fogja a különbséget adni, hogy milyen sportágat űz valaki, hanem azt, hogy milyen edzést folytat, mennyi munkát végez. Ez az elgondolás nemcsak ésszerű, hanem a legtermészetesebb is.

Magam nem számolhatok be még vizsgálati eredményekről, csak megfigyelésekről és saját tapasztalataim alapján állíthatom, hogy az evezős szíve sincs jobban megterhelve, mint az éppen olyan rendszeres, kemény edzést folytató úszóé, sőt a fent elmondottak alapján valószínű, hogy legalábbis a jobb szívfelet ez utóbbi jobban igénybe veszi. Kétségtelen azonban az, hogy mint csapatsport a sablonszerű tréning mellett kisebb teherbírású szíveket hamarabb túlterhelhet, különösen olyankor, amikor a csapatsportoknál nagyobb szerepet játszó psychés befolyások a küzdőszellem maximálisra fokozásával elterelik a figyelmet a fáradtság érzéséről.

A letárgyalt élettani hatások után azok az ártalmak és kóros elváltozások kíváncsognak tárgyalásra, amelyek a vízi sportoknál, speciálisan az úszásnál, különösen gyakran előadódnak. A szív és keringés részéről jelentkező zavarokat, vagy elégtelenséget, itt is úgy, mint egyéb sportágnál az elmaradt vagy felületes orvosi vizsgálat, illetve az ellenőrzés és az edzés vezetésében mutatkozó szakértelem hiánya okozzák. Ezeknek tárgyalására e szűk keretben nincs hely.

Az úszósportoknál leggyakrabban jelentkező megbetegedések, mint a húlés, pharyngitis, tonsillitis, otitis, conjunctivitis, lumbago és egyéb rheumás megbetegedések a megfigyelés szerint kezdő úszóknál sokkal gyakoribbak, mint versenyzőknél. Okát az előbbieknél könnyelműsége, az elővigyázat hiánya mellett főképp az edzetlenségben látom és abban, hogy a versenyző gárda már szelektált csoport. Általánosan ismert tény, hogy a hideg hatásra létrejövő bőr-

érkontrakció gyorsasága és tartama nagy különbséget mutat az edzett és edzetlen ember között. Amíg az előbbinél a reakció azonnal bekövetkezik és tartós, addig az edzetlené elhúzódó reakciós idő után hamarosan ismét tágulásba csap át, és gát nélkül engedi érvényesülni a hideg víz lehűtő hatását a szervezetre. Az eredmény természetesen a meghűlés. Ugyanígy nemcsak a hideg vízben, de a vízből kijövet a szélben erősen párolgó testfelületről, ha nincs meg a védekező érreakció, nagy lesz a hőleadás és akár meghűlést, akár lokális lehűlést okoz egyes izomcsoportokban. Az úszósportokban otthonosak, de különösen a versenyzők visszaemlékeznek arra, hogy mint kezdők egyik hűlésen estek át a másik után, míg egyszer csak azt vették észre, hogy a hideg vízben, szélben, esőben meztelen testtel sem hűltek többé meg. Ez nem immunitás, mert hiszen a nátha, meghűléses betegségek nem hagynak maguk után védettséget, sőt inkább predisponálnak, hanem ez edzettség.

Ellentmondónak látszik, hogy az úszóversenyző chronicus pharyngitisben szenved, azonban ennek az oka nem hűlés, hanem ez a tág, több levegőjű orrnyílás következménye. Az úszó az állandó vízmosás miatt különleges náthát kap, melynek következtében az orr nyálkahártya vértelenebb, vékonyabb lesz, és így tágulván az orrjárat, a garat mindig több levegőt kap a kelletténél. Aránylag ritka az úszóknál a tonsillitis. Fel kell azonban hívnom a figyelmet arra, hogy tonsillitis folliculáris esetekben gyakran a szívizom is kisebb-nagyobb fokban érintve van, és ezért vigyáznunk kell, nehogy a sportoló ilyen betegség után ellenőrzés nélkül álljon ismét munkába, kitéve esetleg a szívét komoly ártalmaknak.

Az „uszoda-otitis” ritka és minden esetben könnyű lefolyású betegség. Rendesen valami ügyetlenség, erőművi behatás következménye, amikor is ugrás, ütés, labdaütődés folytán megrepedt dobhártyán a befolyó vízzel pathogén csirák jutnak a középfülbe. Kenessey által észlelt 2-3 eset évente kivétel nélkül 8 napon belül gyógyult. Sokkal gyakoribb és sokszor igen kellemetlen betegsége az úszóknak a külső hallójárat gyulladása, mely a víztől macerált hám fertőzése révén keletkezik, nem egyszer roppant fájdalmas furunculussal is súlyosbítva.

Az úszó leggyakoribb ártalma a kötőhártya-irritáció, banális conjunctivitis, de az „uszoda-kötőhártyagyulladás” sem ritka betegség. Az ásványi sókban szegény, alacsony sótartalmú vizek az 12 százalék só koncentrációjú könnyel szemben erősen hypotóniás és hypoioniás oldatok. Ennél fogva az iso-ioniára és -tóniára roppant érzékeny kötőhártyán izgalmi jelenségek lépnek fel. Gyakran fejlődik ki azután ilyen izgalmi jelenségek mellett baktériumok jelenlétében gyulladás, amihez hozzájárulhat még az is, hogy a vízben rendszeren suspendált

apró homokszemcsék, idegen test conjunktivitishez hasonló tüneteket okoznak. Ezek a kötőhártya-irritációk is főképpen kezdő úszóknál jelentkeznek, mert edzés folytán a kötőhártya is alkalmazkodik a megváltozott ion- és só koncentrációhoz. Az uszoda-conjunktivitis ezeknél aránylag ritkább betegség, melyet a folliculáris jellegből és a makacs, minden kezeléssel dacoló hosszú lefolyásból – körülbelül hat hétig tart – ismerünk fel. Myalgiaik közül a lumbago elég gyakori. Keletkezésében a meghűlés, fókusz stb. mellett a megváltozott statikai viszonyoknak is nagy szerep jut. A legtöbb versenyzőnél ugyanis az állandó mezítláb járástól, kisebb-nagyobb fokú bokasüllyedés keletkezhet.

A vízbefúlásról is meg kell emlékeznünk, bár ez nem annyira az úszó fenyegető veszedelem, mint inkább a szabad vizeken fürdőzőké, vagy a vízi sportok bármelyik ágában történő balesetek kapcsán fordulhatnak elő. Spontán vízbefúláshoz valami dispozíció kell: szívbetegség, vegetatív idegrendszeri zavarok, vasolabilitás stb. Vagus-izgalom okozhatja a fulladást, ugrás kapcsán mellkas ütődéséből kifolyólag. Fulladásos halált okozhat a gégefőbe jutó pár csepp víz is glottis-görccs által. A fulladásos halál közvetett oka egyensúlyi érzék megzavarodása is lehet a középfülbe jutott víztől. Itt a tájékozódó képesség elvesztésével az úszó nem tud felszínre kerülni.

Az úszó sérülései leggyakrabban ugrás, fordulás, célba ütés kapcsán, de leginkább a vízipóló és műugró sportnál fordulnak elő. Ezeknek az inkább orthopaediai vonatkozású ártalmaknak és sérüléseknek részletesebb tárgyalásába nem akarok belemenni, csak utalok arra, hogy rendszeren az elővigyázat hiánya, túlzott „rámenés”, fáradtság és meglévő predispozíciók okozzák.

A fentiekben azt hiszem röviden összefoglaltam azokat az élettani hatásokat, továbbiakban az ártalmakat, amelynek az úszósportok résztvevői ki vannak téve. Hangsúlyozom, hogy nem kívántam a vízzel nem egészen szoros vonatkozásban lévő vízi sportágak részletes tárgyalásába belemenni helyszűke miatt akkor, amikor azok lényegében nem térnek el egyéb sportélettani hatástól.

Befejezőben rá szeretnék mutatni azokra az elvekre, amelyeket fent említett ártalmak elkerülésére a legfontosabbnak tartok. Ez röviden a megelőzés. Nálunk eddigelé a vezetést az ösztönökre bízták, ezt ma tudatosítanunk kell. Ebből a szempontból felvilágosítandó úgy a sportoló, mint az edző. Akkor, amikor messzemenő terveink vannak, és az úszósport számára minél nagyobb tömegeket akarunk megnyerni, sőt az abc-vel együtt az úszást is mindenkinek meg akarjuk tanítani, súlyt kell helyezni arra, hogy megfelelő szakemberek vigyázzanak az ifjúság épségére és egészségére.

Szakember alatt értem az orvost, aki hivatva van eldönteni a sportra való alkalmasságot és értem a sportoktatót, aki a tanítás mellett végeredményben felügyel a rábízott ifjúság egészségére. E kettőnek szorosan együtt kell működni. Az orvosképzés, mely alatt megfelelő sportorvosképzést értek, a könnyebb feladat. De az edzők és sportoktatók kiképzése, ami szerintem közvetlen hatásában még elsőbrendű, sajnos, teljesen megoldatlan probléma. Az edzőnevelést feltétlenül biológiai alapokra kell helyeznünk, és e célból a lehető legsürgősebb intézkedésekre van szükség.

A Képes Sport szerkesztője

1939. május 31-én a sporttal való elkötelezettsége és a sport iránti érdeklődése készítette arra, hogy Pluhár Istvánnal együtt azt a Képes Sport hetilapot újraindítsák, amely már 1924-ben Budapesten egy éven keresztül megjelent. Az újság felelős kiadója Rajcsányi László volt és 1939–1944 végéig a Képes Sport felelős szerkesztői tisztét Csik Ferenc töltötte be. Az 1939-es I. évfolyam 1. száma a szerkesztő „Írásban és képben” című ajánlásával kezdődik:

Írásban és képben kívánunk dolgozni ezen túl azokért a célokért, amelyekért eddig idegekkel és izmokkal dolgoztunk. A magasabb rendű magyar sportcélokat akarjuk szolgálni a Képes Sport megindításával és szerkesztésével.

A magyar sportolók tízezrei elé szeretnénk vinni írásban és képben azt, amit az élő sportról tapasztalunk, és amit a napi sportélményekből látunk. Ugyanazzal a szívvel, lelkesedéssel és erős akarattal fogjuk szolgálni ezeken a lapokon a magyar sport ügyét, mint amilyenrel szolgáltuk salakon és gyepen, szárazon és vízen.

Isten segítségével és sporttársaink megértését kérjük ehhez a munkához, amelyről hisszük, hogy elősegítjük vele a magyar nemzeti sportélet fejlesztését. Dr. Csik Ferenc

Pluhár István *Halló itt vagyok* című cikkével indult a lap:

Figyelem, itt valóban a Képes Sport jelentkezik a szívek hangfogóján.

A felelős szerkesztői tisztet dr. Csik Ferenc tölti be, az atlétika gyámolítója Sir József dr., a labdarúgásról Zsák Károly mondja el hétről-hétre a véleményét, Bárány István dr. az úszáson tartja majd a szemét... A vívást Rajcsányi László, Rajczy Imre dr. képviseli. Papp László dr. is ott áll majd a sorban kemény nyakkal és roppant karokkal... Lauber Dezső az olimpiák egész sorát

élte át, és mégis bajnoki címeket gyűjt még a golfütőjével. Mellé állíthatjuk még Prokopp Sándor dr. olimpiai bajnokunkat...

A köteles bemutatkozás máris megtörtént, amikor kedves olvasó, az első számot kézbe kaptad. S a többi elmondják a Képes Sport lapjai. Beszélnek a magyar sport iránti rajongásról, a magyar sportban élő eszmék és nemes törekvések odaadó szolgálatáról. Ez a célja, ez a rendeltetése. – írta Pluhár István.

A teljesség igénye nélkül szeretném a Képes Sport fontosabb állomásait felsorakoztatni, és mert ez a könyv édesapám, Csik Ferenc emlékét idézi, legyen az úszás a vezérfonal, bár ez a hetilap nem erre fókuszált.

Az 1939. I. évfolyam: cikkei között a híradáson túl hangsúlyt kapott, a sportra nevelés és az úszásoktatás. Az oktatósorozat cikkei Bárány István dr. tollából születtek és a mai iskolai úszásoktatás előhírnöke a Sportuszodában a polgárisok részére megszervezett délutáni foglalkozás volt. Megtalálható itt még a cikkek sorában, a moziműsor és a színházi premierekről készült beszámolók is.

Az úszóévad első erőpróbájáról a „Liège-i tanulságok”-ban dr. Csik Ferenc, mint úszókapitány buzdította a versenyzőket: ...az idei évad legnagyobb mérkőzése a közelgő magyar–német előtt, még időben levonhatjuk azt a tanulságot, hogy elsősorban olyan vízben úsztassuk az úszóinkat, amilyenben, Bécsben fogunk úszni. Egymás hibáit elnézve, mindenki igyekezzék a saját jó

játékával pótolni, amit a másik mulaszt. Végül a pólózók és úszók között egyformán növelni kell a küzdő szellemet, hogy színeinkhez és múltunkhoz méltó módon szerepelhessünk.

Mi az oka az úszósport hanyatlásának? - című cikkében írja, hogy ...a berlini játékok sikere után a magyar társadalom várakozással telve fordult az úszók minden további megmozdulása felé, azt remélve, hogy ők a magyar színekben újabb és újabb, esetleg még nagyobb dicsőséget fognak szerezni.

Bár a laikus közönség a babérgyűjtésben nem szereti a megállást, szinte megköveteli, hogy a versenyző rekordot rekordra halmozzon, mégis szokottnál sokkal megértőbb volt. Többet várt a társadalom, de többet vártak maguk az úszóvezérek is. Ennek ellenére a fellendülés még mindig késik.

Mi tehát ennek az oka kérdik itt is, ott is? Tavaly a régi úszókapitányt okolták, az idén az új úszókapitányt hibáztatják.

Anélkül, hogy védekezni akarnánk a személyi megtámadás ellen, hiszen ilyesminek minden közfunkcionárius ki van téve, s aki közfunkciót vállal, annak állnia kell a kritikát.

Az olimpiászt megelőző, s az azt követő évben a magyar úszósport nagy eredményei főként három névhez fűződtek. E nevek viselői lassan visszavonulnak, mert életkörülményeik elvonják őket a teljes fizikai és szellemi odaadást igénylő edzéstől.

Nem lehet beszélni az úszósport hanyatlásáról, csak arról, hogy az élgárda helyébe nem nőtt fel az utánpótlás.

1939 őszén az FTC színeiben feltűnt egy új úszó reménység, Tátos Nándor. Gróf Ödönt (Döncit) legyőzve – az öreg gárda legkiválóbb tagját –, elkezdődött a fiatalok várva-várt előre törése. Tátos – mint tréner mondja – tényleg őstehetség. Befejezésül egyet figyelmébe ajánlok az én Nándi barátomnak: legyen valaki bármilyen csodálatos tehetség, ha nincs benne szorgalom és kitartás, elkallódik, mint igen sokan mások. Céltudatos munkával azonban ő is elérheti minden versenyző legnagyobb álmát: az olimpiai bajnokságot – írta Csik Ferenc.

1939 – sporttörténeti szempontból is érdekes év, ekkor készült el az első sportoktató film, amelyet a Sportuszodában forgattak. A „Kész az első oktató sportfilm” – erről tudósít:

A magyar kisfilmek között elsőnek vállalkozott a Hamza-film arra, hogy oktató sportfilmet készítsen dr. Bárány István és Fejér Tamás szövegéből. A mintegy negyedórás film főszereplője dr. Csik Ferenc, mellette Lengyel Árpád, Fábíán Dezső, Tátos Nándor, Eleméri Rezső, Lovász Gitta és Sándor Éva mutatták be a helyes és helytelen úszásmódokat, továbbá azt, hogy hogyan lehet a legalaposabban és a legkönnyebben megtanulni az úszást.

A film szemléltetően mutatja be azokat a fizikai igazságokat, amelyeken az úszás alapul. Készítői nagy szolgálatot tettek a magyar sportnak, amikor mindenki számára hozzáférhetővé és lehetővé tették, hogy Bárány és Csik útbaigazítása alapján sajátíthassa el az úszás titkait.

Az 1940–1944-ben megjelent cikkekről, eseményekről

A hetilap 1940. február 7-i számában egy fotó a következőket adja hírül: *Dr. Csik Ferenc orvos, olimpiai bajnok, lapunk felelős szerkesztője, szombaton tartotta esküvőjét Philippovich Fedával.*

1943-ban megjelent a kaposváriak „Adu bácsijáról”, Adorján József úszókapitányról és tanítványáról készült cikk egy fotót mellékelve. Véletlen egybeesés-e, hogy éppen egy 7-es rajtkövön áll a versenyző? Talán csak nem Csik váratlan győzelmének a kabalisztikus utóélete? Adorján József volt az, aki 1945 után Csik Ferenc emlékét Kaposváron tovább ápolta, majd az emlék-úszóversenyek megrendezését szorgalmazta és a későbbiekben azokat szervezte.

1943. szeptember végén olvasható a Képes Sportban a *Sportújságírás 50 év előtt* címmel egy megemlékezés, mégpedig az 1893-ban indult Magyar Általános Sport-Lapról. Ez a valamennyi sportágat felölelő szaklap vasárnaponként jelent meg és főszerkesztője dr. Tatics Péter volt.

A sportújságírás 50 évvel ezelőtti életéből egy villanásnyi idézet:

Forgassuk vissza az idő végtelen filmszalagját. Helyezkedjünk el kényelmesen a karosszékünkbe, és figyeljük csak, mint suhannak elő frissen, fiatalosan, erejük teljében a letűnt idők bajnokai...Orth Gyuri, a 4:2 magyar-svéd meccsen, Pluhár Pista leadásából.

Ez a nyurga, fejletlen fiú hetedikes egri gimnazista, Bárány Pistának hívják, majdan Európa-bajnok lesz. Ott a salakon Somfay Elemér, a Xaxa, a vasember nyeri halomra a bajnokságokat. A birkózó szőnyegen Zombori Dönci...

Az uszodában a Fradi-center Wenk, a gólkirály...Szabó József átússza a Balatont, és ezzel országos érdeklődést szerez az úszósport számára, megszerezve a „balatoni” előnevet. Ránézünk a naptárra: 1894 tavasza!

1944. május 31-én ünnepelte a Képes Sport ötéves jubileumát. Az ünnepi számban *Régi dicsőségünk* címmel jelent meg Rajcsányi László, a lap felelős kiadójának cikke, melyből idézek:

Van egy nemes metszetű ólomkristály billikomom, Varsóban nyertem, mikor még magasan szállt „Polonia restituta” fehér sasmadara – rajta láncon egy ezüst vésett lapocska. Karcsú billikom, a napokban mindenhová követett, kimondottan az utamban állt, és talán csak beidegzett vívógyorsaságom mentette meg az életnek. Az ezüst lap leesett és szemembe ötlött a felirata: „Tiszta vizet a pohárba.”

A magyar kard nem csak a vívótársadalom belügye, hanem az egész nemzeté. Féltő szemmel kísérik az útját, és dicsőségét törhetetlennek tartjuk.

Nem az a legsürgősebb, hogy a sportot szélesebb alapokra helyezzék, és tömegsporttá fejlesszék – ami a vívásnál majdnem lehetetlen –, hanem a klubok közötti intenzív vetélkedést kell biztosítani. Mert az új bajnoki győzelem csak akkor válik igazán értékessé, ha a régi nagy tudású bajnokok babérait tépdési meg.

A lap a háború miatt csak 1944. december 15-ig jelenhetett meg. Majd ennek folytatásként ugyancsak „Képes Sport” néven 1954–1992 között az Országos Testnevelési és Sport Hivatal kiadásában került az olvasók kezébe.

1989. júniusban az 50. évfordulóra megjelent jubileumi számban – Pluhár István: *Halló itt vagyok* című, egykori lapot indító cikkével – Szepesi György így emlékezett:

A fél évszázados jubileumon kegyelettel és nagy tisztelettel emlékezünk az elődökre, akik először szerkesztettek Képes Sportot Magyarországon. Dr. Csik Ferenc volt az, aki szerkesztőként jegyezte azt a 16 oldalas, természetesen még nem színes képekkel nyomott, s mindössze 20 fillérbe kerülő képes sportheti-lapot, amelynek első száma 1939. május 31-én került a sportszerető olvasóközönség kezébe. A szerkesztőséget nem kisebb személyiség mutatta be, mint a ma már legendás hírű Pluhár István.

a vízben és amikor... kint vannak a vízből

Íme, bemutatott önkéntes nyolc kiváló
személyt, az éjszaka legjobbjait. A ver-
sejtek sereje látható, hogyan dolgoznak
etek a fűk a viaszon, most megismerhetitek
őket közelebbről is és meg tudhatók, mi-
lyenek akkor, amikor... kint vannak a
fűben. (Zene)

*Csik Ferenc pályafutása alatt
mindvégig a BEAC versenyzőjeként indult*

EMLÉKEZÉSEK

Szomorú, hogy már csak emlék. Hogy mozaikként áll előttünk, töredékekből kell összeállítanunk az arcát, hírlap kivágásokból, emlékekből – már-már legendákból – csendes, vonzó egyéniségét. Szomorú, hogy nem áll ott a parton. A magyar úszósportnak ma is szüksége lenne tudására, hűvös, halk hipnózisára. – írta Peterdi Pál a Népsport 1960. április 4-én megjelent, „Óh, a Ferkó...” című cikkében.

Az ember nem vonhatja ki magát a varázsos percek hatása alól, s esztendők távlatából, fakult zöld papírosok tétova szavára támaszkodva kopogtatjuk ezeket a sorokat, a szemünk előtt összefutnak egy pillanatra a betűk, hátunkat mégis megborzosgatja egy káprázatos, váratlan diadal büszkesége. Még mindig nem könnyű hidegen és tárgyilagosan gondolkozni és ideírni a győzelem két nagy örökérvényű tanulságát.

1. A nagy időket az olimpia előtt a japánok úszták. A döntőt Csik nyerte. Világcsúcsot úszni, és olimpiát nyerni – ez más és más dolog.

2. Csik eredményei: az előfutamban 58,3, a középdöntőben 58,1, a döntőben 57,6. A világcsúcsot a legjobb úszók, az olimpiai győzelmet a legjobb versenyzők érik el. Így fokozni, így időzíteni ma – szinte senki nem tud a mi vizeinken.

Csik Ferenc.

1945 tavaszán Nyugatra vezényelték alakulatát. Ő itthon maradt. Sopronban érte a gyilkos bomba, egy lépésnyire második otthonától, az uszodától. S nagyon hiányzik.

A háború után – halálának hírére követően – először 1946. július 16-án olvasható édesapámmal kapcsolatban a Magyar Olimpiai Bizottság Évkönyvében, hogy a helyreállított Lővér uszodában az olimpiai kerettagok úszóversenye után, a résztvevők megkoszorúzták Csik Ferenc sírját.

A Soproni Önkormányzat 1947-ben, levélben megkereste édesanyámat, férje hamvainak végleges elhelyezése felől kérdezték. A Magyar Olimpiai Bizottság és Sopron városa közösen, érdemeihez méltó tisztelettel a végtisztességet megadva, ünnepélyes keretek között Keszthelyen, a város által adományozott dízsírhelyen temették el.

1948. január 18-án a Magyar Úszó Szövetség úgy határozott, hogy a 100 méteres gyorsúszás mindenkor győztese részére Csik Ferenc Vándordíjat alapít. Erről édesanyámat írásban értesítették.

1955. december 11-én jelent meg a Somogyi Néplapban dr. Bódos Mihály: „Csik Ferenc, a 100 méteres gyorsúszás olimpiai bajnoka” című cikke, amely életének minden fontos állomását összefoglaló méltatás.

1960-ban Budapest, Kaposvár, Keszthely és Sopron megannyi lépést tett emlékének felélesztése érdekében.

A Somogyi Hírlapban halálának évfordulóján, 1995-ben Jutasi Róbert az „Ötven éve hunyt el Csik Ferenc” című írását így kezdi:

Az emlék fájdalmas, mert a legmeghittebb emlékező pillanatban is beleszisszen a hideg lehet: fuit – volt..., de az emlék örök.

A Magyar Úszószövetség értesítése

Kaposvár – a szülővárosa

A vasútállomástól az uszodához vezető sétány őrzi a nevét és nyaranta dr. Csik Ferenc úszó-émlékversenyt rendeznek. Mellszobra magas talapzaton az uszoda kertjében áll.

1936. szeptember 8-án, még életében *szobrot emelt neki a város*. Lányi Dezső művész úr alkotását az idő rövidsége miatt gipszből készítették el és bronzszínűre festették, majd egy hónappal később levették a talapzatról és azt műkőből kiöntették.

1944-ben a politikai események vihára nem kímélte a szobrot sem, ám Steller bácsi – a színház gondnoka – búvóhelyet talált neki, elrejtette a pincében. 1956-ban a színház pincéjéből előkerült a megmaradt szobor-csonk, amelyet a város lelkes barátai és a Kaposvári Törekvés Úszó szakosztálya, a helyi Balázs János Képzőművészeti Kör segítségével restauráltatott. 1960-ban ezt a helyreállított szobrot, mint a szülőváros ajándékát a sírjához szállították, Keszthelyre.

Az eredeti másolatát Dénes Sándor amatőr szobrászművész kőporból kiöntötte és még ugyanebben az évben, – 1960-ban a Csiky Gergely Színház parkjában – a régi talapzatra rögzítette. Az avatási ünnepségen nagymama,

özv. Lengvári Ferencné is jelen volt. Lassan az emlékmű annyira tönkrement, hogy nem volt már méltó a névadóhoz.

1973-ban a városi tanács egy új szobor elkészíttetése mellett döntött. Az eredetinek egy újabb másolatát Weber Klára szobrász elkészítette bronzból. A város centenáriuma alkalmából az uszodában, az 50 méteres versenymedence mellé egy magas talapzatra helyezték. Ez a bronzszobor ma is ott látható.

A vasúti felüljárótól a *Csik Ferenc sétány* vezet az egykori Csik Ferenc uszodához, most már Városi Gyógyfürdő és Uszoda a neve.

Az úszóélet vezetője Adorján József – egykori úszókapitány – gondoskodott az évenkénti megemlékezésekről, s kezdeményezésére 1966-tól nyaranta itt rendezik a

Weber Klára szobra
a kaposvári uszoda kertjében

Az 1936-os berlini olimpia után elültetett tölgyfa ismét kihajtott. A 60-as években Adorján József és özv. Lengvári Ferencné, az édesanya jelenlétében a kaposváriak körbekerítik a kis fácskát

dr. Csik Ferenc úszó-émlékversenyt. A verseny helye: Kaposvár, Csik Ferenc uszoda 50 m-es, 8 rajtköves nyitott – rossz idő esetén a fedett uszoda 5 pályás, 25 m-es medencéje – a korabeli meghívóból idéztem. Nekem ugyancsak kedves emlékem fűződik hozzá, hiszen ültem ott az emlékversenyen Adu bácsi (Adorján József) mellett.

Kezemben tartom az 1984. június 17-re, úszóversenyre szóló meghívót, mely programfüzet is egyben. Édesanyám részére érkezett, s bizony még hagyományos írógépen „kopogtatott” lapok ezek, a borítón fekete tollal rajzolt nagy betűkkel – „CSIK FERENC EMLÉKVERSENY” – olvasható.

Ennek az országos bajnokságnak a főszervezői manapság a Kaposvári Sportiskola Úszó Utánpótlás Alapítványa és a Városi Sportiskola. A 100 méteres gyorsúszás férfi győztese hagyományosan egy évre szólóan elnyeri a Csik Ferenc-vándorkupát, ame-

Kaposvár, Somogy Megyei Sportmúzeum

lyet külföldi versenyző nem kaphat. A verseny alkalmából a kertben álló szobornál évente koszorút helyeznek el.

Jutasi Róbert újságíró a sportbarátokkal és a város vezetőivel összefogva *Somogy Megyei Sportmúzeum* létrehozására a megyei olimpikonoktól anyagot gyűjtött és 1996. novemberében avatták, a kaposvári Kontrácssy utcában található *sportmúzeumot*. Az ünnepségen Csőke József filmrendező alkotását, az olimpiák archív felvételeiből összeállított filmet vetítették le. Édesapám érmeiből igen szép összeállítás látható itt a vitrinekben.

Csik Ferenc emlék kiállítás

Tóth Bálint:

Egy régi-régi vers elé

A fiatalember, aki az alábbi verset írta, még tizenkilencedik életévét sem töltötte be. 1948 augusztusában, a hold első negyedének idején, apja fekete íróasztalán, egy pohár szürkebarát társaságában vetette papírra e sorokat. Az érettségi utáni nyár végén, egyetemre indulván.

A vers művészi értékéről szerzőként nem nyilatkozhatom. De alapvető kordokumentum. Ki írt abban az időben a mi dunántúli Grázunkról, Keszthelyről? Meg kell mondjam, magam sem közlésre szántam e verset. Írtam, mert írtam. Aki ír, ismeri ezt.

Még egy: gyermekkorom óta valami hihetetlen erős „becsvágy” feszített, ezért szerettem gólt löni, ezért lettem őrsvezető a cserkészletben, ezért szerveztem meg egy önképzőkört egyetemista koromban. Nem hittem, hogy vallomás lesz ebből a bevezetőből.

De befejezésül hadd térjek vissza a versre.

1936: a berlini olimpia éve.

A vasútállomás felől nő a zsvaj: Éljen, éljen!

Csik Ferencet hozzák, vállon! Odaköszön apámnak: „Zoli bácsi!”

Így kell visszaérkezni a városba!

„... *diadal vár-e rám, / vagy halk öreg magány?*”

Meséljem-e tovább, mi ihlette e verset?

A Helikon utca és a Balaton utca között, a Kossuth Lajos utcában születtem Keszthelyen. Több szimbólum nincs. Talán ennyi is elég. (Csik Ferenc a Kossuth Lajos utcában, a vers írójának szomszédságában lakott.)

Húsz fele...

A Keszthelyre győztesen visszatérő Csik Ferenc emlékének

Kis városunkra rest
Hőséggel hull az est,
Bezárt a sarki bolt,
Fent most bújik a hold.

Álmos virágszag ing,
Rezeda, rozsmaring,
S a langyos szélbe zsong
A sok halk hársfalomb.

Alszik a régi ház,
Csak a kémény vigyáz,
Szuvas padlásfokon
egy macska átoson.

Aludni tér a sok
Gyerek. S nyugdíjasok,
Álmuk valóra vált:
Kis ház, kis unokák.

Horgászás, parki pad,
Lugas a kert alatt,
Vén kollégák, tarokk,
Derűs hétköznapiak.

S egy korsó sör mögül
A világ földérül,
Téli pozsgás gyümölcs,
Arcuk mosolya bölcs.

Tudják ennyi elég,
S többre hogy tellenek,
Így jut kinek-kinek,
Itt senki sem siet.

Nagyapám tudta ezt,
S a halál sem kereszt,
Ha elérte a célt:
Hatvanhat évet élt.

Kis szülővárosom,
Keszthely, öreg rokon,
kastélyod, templomod,
Nem lesz náluk nagyobb.

Sem csók mely édesebb,
szakításkor se seb
fájóbb, mint egykoron.
Jó éjt! kamaszkorom!

S most újra itt vagyok,
park, tó, parti padok,
sok kétséggel tele,
Lassan húsz fele...

Most éjjel van megint,
suttog a nádas, int,
azt súgja, elmegyek...
Vale! Öblök, hegyek!

S ha egyszer megjövök,
vajon e táj fölött
diadal vár-e rám,
Vagy halk, öreg magány?

Horgászás? Parki pad?
Lugas a kert alatt?
Vén kollégák? Tarokk?
Kopott hétköznapiak?

De senki sem felel.
Töprengve alszom el,
míg csendes szélbe zsong
a sok halk hársfalomb.

Felsír a bús tücsök:
Ősz lesz! Kettőt ütött
az óra. Válaszolt?
Kérdőjel fenn a hold.

Keszthely, 1948. augusztus 28.

Keszthely – a felnevelő városa

1947. április 26-án talált örök nyugalomra a Szent Miklós temetőben, a Festetics-mauzóleumhoz közeli *dízsírhelyen*, Keszthelyen. A sírbolt mögött terméskövekből kialakított sziklakertnek támasztva, hófehér márványablán ez olvasható:

*Dr. Csik Ferenc
klinikai tanársegéd,
az 1936. évi olimpián
a 100 m-es gyorsúszás bajnoka
1913-1945
„Itt élned, s halnod kell!”*

Mögötte *mellszobra* magas talapzaton áll, amelyet 1960. november elsején Kaposvár, mint a szülőváros ajándékát helyezte el.

A sziklakert előtti sírbolt 1971-ben készült el, az Agrártudományi Egyetem Georgikon Népi együttes kezdeményezésére, a Magyar Olimpiai Bizottság és Keszthely Városának támogatásával. 2012. év nyarán a sírját és az emlékművet Keszthely Város Önkormányzata teljesen felújította.

1980. október 13-án az egykori uszodához vezető Balaton-parthoz közeli *sétányt* nevezték el róla, ahol egy hatalmas *sziklán márványtábla* őrzi a nevét.

Az ünnepségen jelen voltak a Magyar Úszószövetség, Keszthely Városa és az Agrártudományi Egyetem jeles képviselői, a néptáncosok, valamint dr. Csik Ferenc özvegye, leánya és unokája, a város tanuló ifjúsága, aprajánagyja és a meghívottak. Az emléktáblát az 1980-as olimpia 200 méteres hátúszó bajnoka, Wladár Sándor leplezte le.

1980-ban Wladár Sándor olimpiai bajnok leplezte le a keszthelyi Csik Ferenc sétány emlékkövét

Csik Ferenc sétány

„Megtisztelve érzem magam, hogy leleplezhetem Csik Ferenc emléktábláját – mondta Wladár Sándor, aztán megbotlik a nyelve. A pillanat felemelő és átível negyven év fölött. Koszorút koszorú követ, majd felhangzik a sportinduló. Séta a sétányon...” – így számolt be az eseményről a Népsport 1980. október 15-én.

„Csik emléktúra” hagyományosan, szeptemberben kerül megrendezésre a Csokonai Általános Iskola és Művelődési Központ, – egyben sportiskola – szervezésében a diákok, pedagógusok és szülők részére a Keszthelyi hegyekbe. A kirándulókat délután a gyenesdiási nagyréten bográcsban főtt közös ebéd várja.

A Vajda János Gimnáziumban – egykori premontrei gimnáziumban – emléktábla őrzi Csik Ferenc nevét, ahol az előcsarnokban található I. világháborús Zsolnay-kerámia emlékművet annak idején ő avatta fel.

A millicentenáriumi ünnepségek alkalmával Cséby Géza, a Goldmark Károly Művelődési Központ igazgatója 1996-ban Csik Ferenc zöldmázas kerámia-portréját a keszthelyi kulturális élet kiválóságai részére kialakított Pantheonban helyezte el. Néhai dr. Tóth Lajos főorvos őrizte meg ezt a kerámiából készült domborművet és a jubileumra a városnak adományozta.

2003. szeptember 24-én a „Keszthelyi Olimpikonok” gránitból készült emléktáblát, dr. Iglódi Endre ügyvéd úr és családja ajándékát, a Balaton-part közeli Csik Ferenc sétányon állíttatta fel. Az avató ünnepségen jelen voltak: Mohácsi

József, Keszthely város polgármestere, a Magyar Olimpiai Akadémia főtitkár asszonya dr. Jakabházy Mária, a Sportminisztérium államtitkára, Güttler Károly a Magyar Úszósövetség képviselőjében, valamint a vitorlázó olimpiakon Bácsics testvérpár. Jó hangulatban emlékeztünk együtt az elődökre.

A táblán sorakozó nevek között az első, a keszthelyi születésű Sipos Márton világcsúcs-tartó mellúszó. A következő név Csik Ferenc, akinek élete első, igazán jó eredménye éppen a Keszthelyen megrendezett „Sipos Márton emléktúra” fűződik és az is érdekes, hogy akkor még mellúszóként indult.

2006. augusztus 25-én, – napra pontosan 70. évforduló alkalmából – az olimpiai győzelme utáni keszthelyi fogadása emlékére, a város egykori ajándékának másolatát, a Kossuth Lajos utca 71. számú ház falán helyezték el. Édesapám e házban lakott annak idején. „Büszkeséggel, hálával, szeretettel” – szöveg olvasható az emléktáblán.

Az eredeti márványtábla felújított állapotban a Balatoni Múzeumban látható.

Kossuth Lajos u. 71. Csik Ferenc egykori lakóhelyén, emléktábla

2007. november 6-án alakult meg a Csik Ferenc Olimpiai Baráti Kör Egyesület. Elnöke Dósa Zsolt, elnökhelyettese dr. Iglódi Endre, titkára Góth Imre és tiszteletbeli elnökek Csik Katalint választották.

A Csik Ferenc Olimpiai Baráti Kör Egyesület célul tűzte ki Keszthelyen és környékén Csik Ferenc emlékének, emlékhelyének ápolását, az olimpiatörténet és az olimpiai eszme népszerűsítését, annak emlék- és hagyományörzését.

A városi könyvtár ad helyet minden alkalommal az egyesület rendezvényeinek. Telt ház előtt olimpiakonokat láttak vendégül: Regőczy Krisztinát, Kozmann Györgyöt, Cseh Lászlót, Németh Pált, Pádár Ildikót, Szalay Gyöngyit, Pfeffer Annát és Márkus Erzsébetet. A londoni olimpia előtt Pars Krisztián kalapácsvető olim-

pikon edzőjével, Németh Zsolttal együtt tartott élménybeszámolót. Ezen kívül sikeres sportkönyv bemutatók is voltak itt az Olimpiai Baráti Kör Egyesület szervezésében.

2009 márciusában a Magyar Olimpiai Akadémia 54. Vándorgyűlésének Keszthely városa adott helyet.

Csik Ferenc tanuszodában

A keszthelyiek régi álma teljesült, 2010. januárban átadták a Csonkai Általános Iskola és Művelődési Központ épületéhez szervesen illeszkedő *Csik Ferenc tanuszodát*. Cseh László világbajnok bemutató úszásával avatta fel a medencét, majd az ünnepség az előcsarnokban elhelyezett névadóra emlékező gránittábla leleplezésével zárult. Koszorút helyeztek el Ruzsics Ferenc polgármester úr és a

Csik Ferenc Olimpiai Baráti Egyesület elnöke képviseletében dr. Iglódi Endre, természetesen én is, mint a névadó leánya.

Évente december 12-én, a névadó születésnapjához igazítva rendezi meg az Olimpiai Baráti Egyesület a *Csik Ferenc emlékkupát*. A verseny támogatói Keszthely Város Önkormányzata és a Városi Vízmű. A Keszthelyi Kiscápa Sport Egyesület eredményes munkáját nem csak a nagy érdeklődés tanúsítja, hanem az, hogy már igazi tehetségek is indultak. Keszthely és környéke számára ez a rendezvény az utánpótlás nevelés szempontjából legalább annyira fontos, mint amennyire a felnőtt lakosság részére, hiszen a senior úszók versenyszáma ugyancsak elmaradhatatlan. Az uszoda lehetőséget nyújt télen is sportolásra és egészséges testmozgásra.

Gránit emléktábla az uszoda előcsarnokában

Sopron – ahová a háború sodorta

Az egykori Patak utca, – az Ikva patak és a várfal közelében – ahol életét vesztette, a róla elnevezett *Csik Ferenc utca*.

1978 óta a Soproni Úszók Baráti Köre kezdeményezésére évente megrendezik a *Dr. Csik Ferenc-emlékversenyt*. A verseny fővédnöke dr. Temes Judit olimpiai bajnoknő, 1952 Helsinkiben a 100 méteres női gyorsúszás győztese, soproni születése jogán is.

1990-ben megalakult a *Dr. Csik Ferenc Alapítvány*, László Frigyes úszóedző hozta létre és a Soproni Úszók Baráti Köre Sport Egyesület. Az alapítvány a névadó emlékének ápolása és hírnevének megőrzése céljából jött létre, valamint az évente Sopronban megrendezésre kerülő Dr. Csik Ferenc emlékversenyen a 100 méteres férfi gyorsúszás első három helyezettjének és a legeredményesebb soproni női- és férfiversenyzőnek a jutalmazására.

Sopron, dr. Csik Ferenc Alapítvány

Az emlékversenyt a Soproni Úszók Baráti Köre SE és a Dr. Csik Ferenc Alapítvány szervezi a Város Önkormányzata és az uszodát üzemeltető Csatorna és Vízmű támogatásával. A díjazottak részére Renner Kálmán szobrászművész készített bronzplakettet.

2003-ban a 25. emlékverseny alkalmával a Magyar Olimpiai Akadémia és a Sopron Megyei Jogú Város közösen *márványtáblát* helyezett el Csik Ferenc születésének 90. évfordulóján, az uszoda előcsarnokában.

Az emlékversenyen meghívottként jelen volt Dombóvári Sándor – édesapám egykori sporttársa – a szombathelyi Halmay Olimpiai Baráti Kör vezetőségi tagja. Elhatározta és kezdeményezte, nevezzék el az uszodát Csik Ferencről és a gondolat minden fórumon egyetértésre talált, majd Sopron Város Önkor-

Gránit emléktábla az uszoda előcsarnokában

mányzatától avató ünnepségre szóló meghívót kaptam.

2004. július 7-én volt a Lővér Fürdő Fedett Uszodában a *Csik Ferenc Uszoda* névadó ünnepsége. Az avatáson jelen volt Walter Dezső, a Sopron Megyei Jogú Város polgármestere, Hegedűs László a Sopron és Környéke Csatorna- és Vízmű vezérigazgatója és László Frigyes a Soproni Úszók Baráti Köre Egyesületének akkori vezetőedzője.

A soproni úszók honlapján olvasható – (2011. november):

„34 évvel ezelőtt fogalmazódott meg a gondolat az úszást kedvelő soproniak egy csoportjában, hogy a második világháború során Sopronban hősi halált halt olimpiai bajnok dr. Csik Ferenc emlékére úszóversenyt rendezzenek.

Az eltelt évek során olimpiai-, világ- és Európa bajnokok sora látogatott el Sopronba (Egerszegi Krisztina, Czene Attila, Zubor Attila, Kis Gergő, stb...) és mérte össze erejét a legendás előd emlékének tisztelegve. A verseny elsősorban az utánpótlás egyik legnagyobb seregszemléje a Dunántúlon.

Több mint 300 induló, közöttük a BVSC, Bp.-i Honvéd, FTC, Kőbánya SC, az osztrák ASKÖ Stöckerau valamint Ózd, Lenti, Szombathely, Tatabánya, Pápa, Győr kiválóságai jönnek el Sopronba, hogy összemérjék erejüket.

A versenyen jelen van Csik Katalin, dr. Csik Ferenc leánya és természetesen nem hiányozhat dr. Temes Judit olimpiai bajnok úszónő, a verseny fővédnöke. A megnyitón megemlékezünk az uszoda és a verseny névadójáról, majd a legendás 100 m gyors elevenedik meg a kivetítő képernyőjén, végezetül a soproni fúvószenekar előben játssza el a Himnuszt.

Ezt követően az első versenyszámot a névadó leánya

Lővér Fürdő Csik Ferenc Uszoda, Sopron

indítja el. A meghívott vendégek és a versenyt támogatók együttesen az előcsarnokban, Csik Ferenc emléktáblájánál koszorúzással zárják az ünnepélyes megnyitót.

A 33 1/3 m gyorsúszásban kicsik és nagyok egyaránt rajtkőre állnak. Az előbbieket, hogy megmutassák meddig jutottak, az utóbbiak pedig, hogy eldöntsék az esti Challenge 8 résztvevőjének névsorát. A challenge nagyszerű és izgalmas pillanatokat hoz minden évben.

Hagyományosan évente a Vécsey Vilmos emlékkupát a legjobb gyorsúszó, a Sopron és Környéke Víz- és Csatornamű ZRt. különdíját a legeredményesebb soproni leány-, és fiúversenyző kapja.”

Az úszómedence esti kivilágításban

Budapesten

Az olimpiai bajnokok emlékhelyein, *márványtáblán* olvasható dr. Csik Ferenc neve:

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Karán, az egykori Testnevelési Főiskola főépületben az első emeleti folyosón,

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem, a VIII. kerületben az Üllői úti főbejárat lépcsőfeljárónak a falán, az orvos olimpiikonok között.

Budapesten, a Farkasréti temetőben
az elhunyt Olimpiai Bajnokok Emlékfalja

A Farkasréti temetőben az *Olimpiai Bajnokok emlékfalán*. Évente a Magyar Olimpiai Bizottság halottak napi ünnepélyes megemlékezést tart, mely a bajnokokról elnevezett iskolák koszorúzásával zárul.

A Parlament közelében, a Balassi Bálint utca felől megközelíthető Olimpiai Bajnokok Parkjában, az *emlékfalon* a bajnokok sorában, Margitszigeten a Hajós Alfréd Nemzeti Sportuszoda előcsarnokában olimpiánként elhelyezett márványtáblán, az „1936. Berlin” bajnokai között.

A Komjádi Uszoda előcsarnokában az elhunyt úszó- és vízilabdázó olimpiai bajnokok hófehér *márványfalára* időrendben kerültek fel a nevek. Évente itt is koszorúzással emlékeznek az elődökre.

Hajós Alfréd Sportuszoda, 1936. Berlin
Olimpiai bajnokai

A Budai Várban a Hadtörténeti Intézet és Múzeum udvarán, az elhunyt *Katona Olimpikonok emlékfalán* és a *BEAC sportpálya* irodaépületében, a folyosón elhelyezett táblák között olvasható még Csik Ferenc neve.

Budapest,

Csanádi Árpád Általános Iskola és Gimnázium

Ebben a sportiskolában Schlégel Oszkár igazgató úr kezdeményezésére az osztálytermeket neves sportolókról, illetve olimpikonokról nevezik el.

1989-ben november 16-án volt az iskolában az első teremavatás, a *Csik Ferenc osztályé*. Az avató ünnepségre meghívták az olimpiai bajnok özvegyét, leányát és a televízió részéről Dombóvári Gábor sportriporter készített interjút az eseményről.

Csik Ferenc özvegye interjút ad a TV sportriporterének, Dombóvári Gábornak

Édesanyámat megkereste az iskola személyesen, hogy Édesapám relikviáiból összeállított kiállítással díszítsük fel a tantermet. Egy olyan összefoglaló anyaggal készültünk erre az alkalomra, amely bemutatja a magánembert, a sportolót és az orvost, ezen kívül a katonai szolgálatban viselt sapkáját is. A falakat az orvosi diplomája és az oklevelei díszítik, érmei között itt látható az a Magyar Koronás aranyérem, amelyet 1935-ben kiváló sporteredményért, mint Kormányzói Dicsérő Elismerést (Signum Laudis) kapott.

Ezt az anyagot a későbbiek során az iskolát akkoriban felügyelő Magyar Olimpiai Bizottságnak adományoztam, hogy az továbbra is megtekinthető legyen. Azóta már az iskolát a Központi Sportiskola irányítja.

A bejárati ajtó mellett elhelyezett, Csik Ferencet ábrázoló *bronz portré* Várhelyi György szobrászművész alkotása.

Csik Ferenc bronz dombormű portréja

Az osztály évente a névadóra – születésnapján, december 12-e körül – ünnepélyes keretek között emlékezik. Erre az alkalomra a tanulók 1994-ben meghívták Székely Éva olimpiai úszóbajnoknőt. Feldíszített tanteremben, nagy izgalommal várták őt és elhalmozták kérdéseikkel.

– *Ismerte-e személyesen Csik Ferencet?* – így hangzott az első kérdés.

– *Kislány koromban ismertem meg, elküldtek hozzá, az orvoshoz* – kezdte el mesélni, és neki köszönhetem, hogy olimpiát nyertem! – folytatta élete egyik „legnagyobb dilemmájának” történetét.

Nagyon szerettem zongorázni, de egyszer végül döntenem kellett, hogy ússzak, vagy zenéljek? Miután zongorázás közben nem lehet mozogni, a sportot választottam.

Igazi sportember voltam, s hogy ezt bizonyítsam is, ötévi spórolás után vettem magamnak egy biciklit. Egyik nap kicsit sokat kerekeztem, és annyira kimerültem, hogy édesanyám elvitt orvoshoz. Ott a szívemen találtak valamilyen elváltozást és rögtön beutaltak egy specialistához, akit történetesen Csik Ferencnek hívtak.

Feri bácsi – ahogy egy magam korabeli kislány hívhatta – megvizsgált jó alaposan, a végén megpaskolta az arcomat, és azt mondta: „Ne aggódj, ennél rosszabb szívvel is nyertek már olimpiát!”

Ennél fontosabb dolog nem is történt velem, – mesélte tovább – mert akkor határoztam el, hogy olimpiai bajnok akarok lenni!

Befejezésül hozzátette: *Andreának is Csik Ferenc volt a példaképe.*

Mint köztudott, Székely Éva 1952-ben Helsinkiben a női 200 méteres mellúszás olimpiai bajnoka volt és leánya, Gyarmati Andrea 1972-ben nyert olimpiai ezüstérmet a 100 méteres női hátúszásban és ugyanitt a 100 méter pillangóban bronzérmes lett.

Budapest,

Csik Ferenc Általános Iskola és Gimnázium

A II. kerületi Bem utcai Sporttagozatos Általános Iskola 1991. június 1-jén felvette a Csik Ferenc Testnevelési Általános Sportiskola nevet, miután a Magyar Olimpiai Bizottság 1991. április 26-i ülésén hozzájárult ahhoz, hogy az iskola a jövőben az olimpiai bajnok nevét viselje.

Az avató ünnepségen jelen volt a Magyar Olimpiai Bizottság elnöke Schmitt Pál, az Országos Sport Hivatal elnöke Gallov Rezső, a II. Kerületi Önkormányzat vezetője és számos olimpiai bajnok, valamint édesanyámmal együtt a névadó családja képviselőiben.

1992 óta évenként édesapám halálának évfordulójához igazítva, március végén rendezik meg a *Csik-napot*. A diákok ebből az alkalomból kiváló sport- és tanulmányi eredményekért oklevelet vehetnek át és a legjobbak *Csik díj*-ban részesülnek. Ez a díj bronz emléklakett, Várhelyi György szobrászművész alkotása.

Az első ünnepségre, 1992-ben elkészült az iskola névadójának vörös márvány dombormű portréja, amely a bejáratnál szemközt a falon látható és évente Csik Napon a tisztelet koszorúit itt helyezik el a díszvendégek.

Csik Ferenc Diák Sport Egyesület 1992-ben a hagyományörző szándék hozta létre. Az iskola egykori testnevelő tanára, Dorogi László kifejezetten dzsúdó- és úszószakosztály részére alapította, ma az egyesület a Magyar Úszószövetség felügyelete alá tartozik. Az elmúlt évek során igen kiváló eredménye-

ket értek el, az országos rangsorban modellértékű utánpótlás nevelési központnak minősítették. Jelenleg a bázisiskola tantervi úszásoktatását irányítja a Csik DSE.

1998-ban a Bem utcai Sportiskola egyesült a Medve utcai 12 évfolyamos iskolával és felvették *Csik Ferenc Általános Iskola és Gimnázium* nevet.

2002 szeptembere óta a XXI. századi körülmények között folyik az oktatás a Medve utcában. A tanárok számára a nevelésen túl, itt a tehetséggondozásra is minden lehetőség adott. Az iskolát felügyeli és támogatja II. kerületi Önkormányzat, a Magyar Olimpiai Akadémia és a Magyar Olimpiai Bizottság.

Évente megemlékeznek az iskola egykori diákjára és iskolaorvosára, Németh Lászlóra, az iskola média tagozatos diákjai műsorával. Az iskola névadójára az évenként megrendezett két napos *Csik Napi* ünnepségen emlékeznek, március utolsó hetében. Olimpikonokat hívnak meg, hogy élménybeszámolójukkal színesítsék a tantervi oktatást és ismeretterjesztő előadásokat tartsanak, valamint sportvetélkedőt szerveznek a diákok számára. Minden alkalommal méltatva az elődöket, – elsősorban Csik Ferencet –, megerősítést nyer, hogy a példa nevel és jövőt építeni csakis a múlt ismeretének birtokában, mint biztos és jó alapra lehet.

Régóta érlelődött bennem a gondolat, hogy az emlékőrzéshez magam is hozzájárulnék, s ilyen szándékkal készült el édesapám életművét összefoglaló könyvem. 2003 márciusában jelent meg *„A test és lélek harmóniájában, Csik Ferenc emlékezete”* címmel, amelyet a Csik napi ünnepségen mutattam be és a díjak mellé dedikáltam.

A diákok büszkéek arra, hogy Csik Ferencről elnevezett iskolába járnak. A sportban és tanulásban, valamint a szellemi olimpiákon elért eredményeikkel Budapest egyik legkiválóbb gimnáziumává váltak.

Az iskola névadójának portréja, vörös márványból készült

Dr. Csik Ferenc Magyar Örökségdíj (2005),
díszoklevél

2005. március 19-én Csik Ferenc posztumusz Magyar Örökségdíjban részesült. A díszoklevelet a Csik Ferenc Általános Iskola és Gimnáziumnak adományoztam azzal a szándékkal, hogy azt mindenki számára láthatóvá tegyem. Édesapám életútja szolgáljon példaként az arra fogékony diákoknak.

Várpalota

2005. július 23-án a városi strand megnyitásának hetvenedik évfordulóján emlékparkot avattak az egykori strand helyén. Az 1935-ös avató ünnepségre a város az akkori magyar úszóválogatottat hívta meg. A korábbi esztendőben Európa bajnok, egy év múlva pedig olimpiai bronzérmes 4x200-as gyorsváltó, aminek édesapám is tagja volt, a frissen avatott medencében új Európa csúcsot úszott ezen a napon. Maga az uszoda Csik Ferenc olimpiai felkészülésének is fontos helyszíne lett. A Várpalotai Olimpiai Baráti Kör ezt a történetet is felelevenítette.

Csik Ferenc-parkot avattak az
egykori uszoda helyén

Csik Ferenc-park

A régi uszoda helye Csik Ferenc-park ma már, az egykori eseményre és a névadásra egy sziklatömbön elhelyezett márványtábla emlékeztet.

Az avató ünnepségen jelen volt Németh Árpád, Várpalota polgármestere, a Veszprém Megyei Sportigazgató, Csik Ferenc, az Olimpiai Baráti Kör vezetője Poór Gyula, Budapestről sportvezetők, Vermes Albán a moszkvai olimpia ezüstérmes úszója és a MOA képviselőjében Győr Béla. Az átütő erejű avató beszédet Csik Ferencről N. Pál József irodalomtörténész, az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem tanára – mellesleg kiváló sporttörténész – tartotta.

2006. augusztus 9-én, napra pontosan az 1936. olimpiai győzelem 75. évfordulóján bronztáblát lepleztek le a Gál Gyula Sportcsarnokban Csik Ferenc emlékezetére.

Gál Gyula Sportcsarnokban bronz emléktáblát lepleztek le 2006-ban a berlini olimpia 70. évfordulója alkalmából.

2007-ben megrendezett Sportbélyeg Kiállításra a Várpalotai Olimpiai Baráti Kör „Csik Ferenc” portréval emlékbélyeget és bélyegzőt készített.

A bélyegkiállításról

Csik Ferenc-díj

2001-ben a sportminiszter alapította, saját hatáskörben kiváló sporteredményért és életmű díjként adományozta. Évenként május 6-án, a Magyar Sport Napján ünnepélyes keretek között adták át a díjat.

2001-ben a Nemzeti Galéria kupolatermében volt az első ünnepség, mely alkalommal a díjazottak elismerő oklevelet és bronz szobrot vehettek át. Az oklevélen ez olvasható: „a kitüntetés a nemzet köszönete és hálája a jutalmazott sportbeli érdemeiért”.

Jutalomban részesültek: Csák Ibolya, a női magasugrás 1936-os olimpiai bajnoknője, dr. Fejes András, fogyatékosok sportja, Papp László ökölvívó, háromszoros olimpiai bajnok és az Aranycsapat tagjai közül Buzánszky Jenő, Grossics Gyula, Hidegkuti Nándor és Puskás Ferenc.

Magyar Örökség-díj

2005. március 19-én Csik Ferenc posztumusz Magyar Örökség-díjban részesült, mint a görög kalokagathia nevelési eszményt, a szellemi és a testi kiválóság harmonikus egységét megvalósító sportember szellemi öröksége. Az Aranykönyv őrzi nevét, így a magyarság szellemi örökségének része lett.

A Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében megrendezett díjátadó ünnepségen dr. Szakály Sándor a Magyar Örökség és Európa Egyesület bíráló bizottságának tagja mondott bevezetőt, a laudációt dr. Szabó Lajos, a Sportmúzeum igazgatója tartotta. Nagy megtiszteltetés és öröm volt számomra, hogy édesapám helyett, a családot képviselve én vehettem át a díszoklevelet és a jelvényt.

Florida – International Swimming Hall of Fame (ISHOF)

Az úszás és vízilabda legnagyobb halhatatlanjai közé választották 1983-ban dr. Csik Ferencet és tiszteletbeli taggá fogadták.

A Fort Lauderdale-i úszóstadion múzeumában híres úszók, bűvárúszók és a győztes vízilabdacsapatokat bemutató emlékhelyen lehetőség van a sportolásra is, de a fő hangsúly mégis az emlékezésé. Az úszóstadion II. emeletén az úszónagyságok között látható például Johnny Weissmüller és az érem szekciójában Hajós Alfréd olimpiai aranyérme. A világ legnagyobb, kifejezetten vízi sporttal foglalkozó és a témakörhöz kapcsolódó szakkönyvek áruházát ugyan csak itt rendezték be.

Alapítása, 1965 óta az ISHOF Csik Ferencet tizenötödikként fogadta a magyar sportolók közül tiszteletbeli tagnak:

1966 – Hajós Alfréd, 1968 – Halmay Zoltán, 1969 – Németh János, Hunyadfi István, 1971 – Homonnai Márton, 1973 – Novák Éva és Novák Ilona, 1976 – Gyarmati Dezső és Székely Éva, 1978 – dr. Bárány István, Halassy Olivér, Gyenge Valéria, 1981 – Sárosi Imre, 1982 – Kárpáti György, 1983 – dr. Csik Ferenc, stb...

Berlinben – a régi olimpiai Stadionban *márványtáblán* van megörökítve a XI. Olimpiai Játékok olimpiai bajnokainak a neve, mégpedig sportágankénti felsorolásban. A bajnokok sorában itt Csik Ferenc is olvasható.

Berlin, a régi Stadion látképe

Berlin, az új Stadion az uszodával

Az 1936. olimpiakonok nevét őrző emlékfal, a stadion előcsarnokában látható

Az 1936-os berlini olimpiai bajnok vízipólócsapat tagjának írása

Dr. Tarics Sándor:

Ahogyan én láttam

Politikai feszültség volt a levegőben az olimpiai játékok idején. Távol Európától a japánok elfoglalták Mandzsúriát Kínától, az olaszok Benito Mussolini diktátor vezetése alatt megszállták Etiópiát. Az emberek érezték, hogy a háttérben Európában is nagy események vannak készülődésben, amikor a „Führer”, Adolf Hitler megnyitotta az olimpiai játékokat 1936. augusztus elsején, délután. Az ekkor épült olimpiai toronyba felhúzott hatalmas harangon e szavak voltak olvashatók: „Ich rufe die Jugend der Welt! – Hívom a világ ifjúságát!”

Felgyulladt az olimpiai láng, amit először a modern olimpiai játékok történetében Görögországból a peloponnészi hegyekről tizenegy nap alatt, több mint háromezer futár hozott az Olimpiász színhelyére.

Az egész világ feszültséggel és várakozással várt az olimpiai játékok megkezdésére. Mi sportolók is izgalommal vártuk a versenyek kezdetét. Vezetőink emlékeztettek bennünket a többször hangoztatott bölcs mondásra, hogy a játékok lényege nemcsak a győzelem, hanem a tiszta, sportszerű küzdelem, de azért mindannyian győzni akartunk.

Ebben a feszült hangulatban került sor augusztus 9-én a 100 méteres gyorsúszás döntőjére. Köztudomású, hogy úgy az atlétikában, mint az úszásban a 100 méteres verseny képviseli az olimpiai eszmét a legjobban: „ki a leggyorsabb a világon?”

Mindenki elvárta, hogy a japán úszók dominálják majd az eseményeket, annál is inkább, mert a 100 méteres gyorsúszás elődöntőjében Masanori Yusa és Masaharu Taguchi, a két japán úszó olimpiai rekordidő alatt érték célba. Az amerikaiak Fick nevű úszójuktól, a németek Fischer nevű versenyzőjüktől remélték, hogy majd megdöntik a japán hegemoniát. Csik Ferencre, a mi Ferkónkra senki sem gondolt, csak mi.

A pályakiosztásánál ő kapta a legrosszabb helyet, a szélén, ahol az egyik oldalon csak a falra tudott nézni és nem egy másik versenyzőre. De ez őt nem zavarta, nem hagyta magát megfélemlíteni a többiektől és élete legjobb idejével, 57,6 másodperc alatt fölényesen győzött. A második helyre beérkező japán Yusa 57,9 másodperces idejével tisztán háttérbe szorult.

Ferkó ideje 57,6 másodperc rekord lett, az előző olimpiákkal való összehasonlításban is. Megelőzte az akkori világ leghíresebb úszójának, a kétszeres

olimpiai bajnok Weismüllernek 58,6 másodperces és az 1932-es olimpiai bajnok japán Yasuji Miyazaki 58,2 másodperces idejét is.

Így emlékezünk Csik Ferencre: kitartó, éveken át felkészülés az olimpiászra, hosszú órák a medencében. Vértessy József – az 1932-es olimpiai bajnok vízipóló játékos a tréner – a víz alatt úszva figyelte, és azután a szárazon javította Csik Ferenc tempóját. A sportszerűen élő és gondolkodó Ferkó – orvostanhallgató – a szerény, udvarias úszóbajnok, akit mindenki szeretett, mindannyiunk mintaképe volt, és az is marad örökké a jövő generációk fiataljai részére.

Kár, hogy rövidre szabott volt kapcsolatunk

Csik tanár úrról tudtuk, hogy katonaorvosi szolgálatot teljesít. Az 1944/45-ös tanévben már nem találkoztunk vele. Én még reménykedtem, hogy a Testnevelési Főiskola mellett fekvő Vörös Kereszt (Erzsébet) Kórházban kap beosztást.

Néhányszor besegítettem a beteghordásba, a sebesültek szállításába, takaró-, ágyneműhordásba, a fűtésbe, ami kellett. Érdeklődésekre az orvosok sem tudtak választ adni arra, hogy hol szolgál katonaorvosként Csik doktor olimpiai bajnok.

Az elsőévesek nélküle kezdték az évet, bár a tantárgy-felosztásban még szerepelt a neve, ismét anatómiagyakorlatot kellett volna vezetnie. Abban is bízunk, hogy átveszi az úszás órákat és szakavatott módra, szó szerint példaértékűen vezeti majd a számunkra nagyon fontosnak tartott úszás órákat. Nem találtam nyomot hozzá.

1944 decemberében Várpalotáról zárt katonai vonatszerelvény vitt bennünket Nyugat felé. Senki nem tudott célállomást megjelölni. Szombathelyen rostokoltunk a bombázás miatt néhány napot. Egyik BEAC-os katonatársam, Kornidesz Pista, aki úszóként ismerte Csik tanár urat, jelezte, hogy tudomása szerint Csik dr. alakulata Sopronba, vagy Kőszegre települt.

Elhatároztuk, hogy meglátogatjuk őt és családját. Egy 5 kg-os marmeládé tömböt faládában terveztünk magunkkal vinni, ajándékként. Nagy feleslegünk volt, mert a vasúti kocsi kalaptartója a plafonig tele volt lopott ládákkal. Egy mellékvágányon vesztegelt a németek tehervonata, őrzés nélkül, könnyű volt, szinte kockázat nélküli a dézsmálás.

A látogatásunkra tervezett indulási nap reggelén szerelvényünket elindították a határon túlra, december 21-én.

A háború utánra maradt a találkozás.

Tapolca, 2002.

Dr. Nádori László

Egy közeli családtag emlékei

Csik Ferencről első emlékem olimpiai bajnokságának mámoros ünneplése. Meglepetésszerű, bár nem minden előzmény nélküli győzelmével és az 1936-os olimpia többi éremszerzőjével együtt kivívta az egész világ csodálatát, ezzel a Trianon miatt búslakodó nemzetének jövőtudaát is erősítette. A sport nemzeti öntudatunk fontos részévé vált.

Családi körben 1939-ben ismertem meg, – 11 éves voltam akkor – és már kamaszként is észrevettem, hogy különbözik nővérem korábbi udvarlójától. Szerény, de magabiztos volt és ez által azonnal elfogadtuk őt a családjában. Édesanyját nagyon szerette és tisztelte, mindkét testvérével összetartott. Munkabírást és kezdeményező képességét számtalan megbízatásával bizonyította.

Ferkó 1940-ben – a nővéremmel kötött házassága után – ugyanabban a házban rendezte be az otthonát, ahol a testvéreivel együtt korábban élt. Többször voltam náluk vendégségben és így megismerhettem a mindennapi életüket, sőt rendeztünk még gombóceví versenyt is, amit 30 darabnál döntetlennel fejeztünk be!

1943-ban Gyöngyösön üdültek télen és az iskolai „szénszünetben” csatlakoztam hozzájuk. A közeli szőlőhegyen Ferkó síelni úgy tanított bennünket, hogy közben a két éves kisfiával a nyakában síelt. Ezt természetesen ő is élvezte.

Életvidámsága nagy felelősségtudattal párosult. Betegségéből szakmai hozzáértésének köszönhetően fél év alatt gyógyított meg, egy influenza okozta szövődmenyből. Fizikai jólétem mellett a mentális fejlesztésemre is ügyelt és elvitt – a modern szellemiségű – Regnum Marianum cserkészcsapatba.

Mint katonaorvost kétszer hívták be és Ferkó a családját mindenkor magával vitte. 1944-ben a budapesti bombázások elől Keszthelyre – az édesanyjához – menekített bennünket, ahol három hónapot én is velük töltöttem. Ott már keveset láthattuk, hiszen tőlünk távol dolgozott.

Rövid, tartalmas élete folyamán nemcsak nemzetének és családjának vált a példaképévé, hanem nekem, a kamasz fiúnak is és pótolhatatlan veszteség volt a halála. Nem halványult az emléke, s őrzöm a rám maradt „mázsás súlyú krombi” kabátját és karácsonykor felöltöm azt. Sokszor úgy érzem, velünk van és gondjaim közepette bizony előfordult, hogy elgondolkozva – ugyanúgy, mint ahogy annak idején a nővérem – feltettem én is a kérdést: „Ferkó, most milyen tanácsot adnál?”.

Neki a munka nem teher volt, hanem az egyéni szabadság megvalósítása. A család nem díszes körítés, hanem a felhőtlen boldogság színtere, a háború a hazafias kötelességtudat kényszerű megélése és a hivatása pedig az örömmel teli helytállás terepe.

Budapest, 2012.

Philippovich Viktor
Csik Ferenc feleségének az öccse

Emlékszem Édesapámra,

alig voltam négy éves, amikor 1945. március 29-én a sors elvette tőlünk.

Annak ellenére, hogy az édesapámmal együtt töltött időre aránylag jól vissza tudok emlékezni, számomra mégsem egészen világos, hogy mikor és milyen körülmények között tudtam meg azt, hogy őt soha többé nem fogom az életben találni. Az emberi emlékezet szelektál, s szerencsés esetben leginkább a kellemes tapasztalatokat és élményeket tartja meg, talán ez ennek is köszönhető.

Ellenben jól emlékszem arra az időszakra is, amikor nem akartam elhinni, hogy édesapám meghalt! Sokáig meg voltam győződve arról, hogy idővel mégis jönni fog, és ismét együtt leszünk. Persze ez csak egy gyermek fantáziájával teremtett álmom volt és az is maradt...

De azért mégis, vannak emléktöredékek, amelyek oly tiszták, mintha csak tegnap történtek volna... és semmi kétség, hogy némelyiket talán azért látom ma is tisztán, mert annak idején édesanyám, vagy valaki más megerősítése által tudatos élménnyé válhatott. Ebből a szempontból szerencsésebb vagyok, mint Kati húgom, aki csak egy éves volt akkor.

Édesanyámnak köszönhetem azt is, hogy számtalanszor említette édesapámat és vele kapcsolatban bármit mesélt, azt mindig olyan szándékkal tette, hogy jó apánk emlékét mindenképpen „fényesebbre csiszolja”!

Ezzel nem csak nekem, hanem mindkettőnk számára egy kiemelkedő emberi példát állított elénk, amit – még ha próbáltam is – nem tudtam teljes sikerrel utána csinálni.

Ifj. Csik Ferenc

Montreal, 2012. július 29.

Édesapám

Ma már tudom, őt kerestem mindenki, talán még kudarcaim is ennek tudhatók be, hisz álmainkat s a valóságot nehéz összeegyeztetni! Ha kérdeznék, mit jelentett, mit jelent számomra ő, biztosan mást mondtam volna gyermekként, mint amit ma válaszolnék.

Édesanyám egyedül maradt, gyermekkoromat e nehéz esztendőök határozták meg. Bátyámmal Keszthelyen – nagymama gondoskodásától kísérve – jártunk iskolába, édesanyánk Budapesten dolgozott, hogy megélhessünk valahogy, így családunk – az 1950-es esztendőök félelmekkel, létbizonytalansággal terhelt Magyarországnak idején – többszörösen is szétszakadt. Nagymama folyvást édesapánkról mesélt, így varázsolta őt közénk. Mindent szerettem volna tudni róla, ugyanakkor menekültem is az emléktől, hisz lényének felidézése folyamatos, nap mint nap való megmérettetésnek tűnt a számomra. Tán ebből fakadt, hogy leszegett fejjel jártam minduntalan, s úgy tetszhetett, mintha „kívül” próbálnék maradni e gyermekként nem igazán felfogható, s még kevésbé feldolgozható történeten.

Ha a sírt gondoztuk még a táblára se néztem, lehet, a visszavonhatatlant akartam meg nem történné tenni így. Máskor meg csak álltam, szemben a szoborral, csordultig tele szívvel, ám a szeretetet nem tudtam kire „pazarolni”. Feszített valami, aminek nevet adni nem tudhattam akkor, így az emléket próbáltam inkább elhessegetni néhanap, remélve, hogy ezzel a hiány szorítása is enged majd. Talán a kéz hiányzott, mely vezetni tud? Vagy a jókor jövő atyai szidás? Csupa jót meséltek róla, de – mert szinte „meseszerűnek” találtam az egészet – lehet, épp e sok-sok jóval lettem képtelen gyermekként megbirkózni én?

Keszthelyen történt. Emlékszem, megállított a strandon egy gyönyörű fiatal nő, hogy ismerte édesapámat. Pálmának hívták. Olyan volt, mint egy indián lány, életvidám, izmos, nevetett és vég nélkül mesélt, mesélt. Menekültem volna tőle, de nem hagyta. Mindig megszólított, mintha apámból lettem volna számára egy szelet. Ezt gyerekként is megéreztem, s bár jól esett s kíváncsivá tett minden szava, mégis visszatartott valami. Ma már nem csak hallgatnám, kérdésekkel halmoznom el őt!

– „Ismertem Apádat, gyönyörű ember volt! Együtt úsztunk, de ő volt közülünk a legtehetségesebb. És a startfejese utánozhatatlan volt és kértem, tanítson meg rá engem is!” – így mesélt.

Lementünk a szigetstrandra, ahol mély a víz, s menten meg is mutatta az ugrást nekem. Mindkét kezét mélyen leengedte a lábához, fejét egészen lefelé hajtva, kézzel indította a mozgást, laposan előre felé, s már-már izgulni kezdtem, hogy mekkora hasas lesz ebből. De nem, mint a nyílvesző úgy fúródott a vízbe. Aztán amikor jött kifelé, gesztikulált, magyarázott, hogy ezt apám hogyan, milyen türelmesen mutatta, tanította, míg végre neki is sikerült. Pálma a strandon élt szinte, mint aki a vízben született, akár a gyíkok, úgy sütkérezett a napon, s barna arcából világított a szeme. Talán tőle láttam először, hogy mit jelent víz- és napimádónak lenni, s hogy magam is azzá váltam, lehet, neki is köszönhetem.

Úszni Keszthelyen tanultam meg a Balatonban, egyedül. Emlékszem, teljesen biztonságban tudtam magam, naphosszat lubickoltam. Képtelen voltam elfáradni, s nem is fáztam a vízben. Azt hiszem, ehhez hasonlóan jól nem éreztem magam sehol. Ha igazi felüdülésre, testi-lelki újjászületésre vágyom, ma is úszni megyek. A víz maga a csoda, a víz számomra szerelem! Oldja a feszültséget, ráhangol a feladatokra, s közben egyszerű, érthető s szerethető lesz az egész világ.

Hiszem, valamit hozhattam a génjeimben magammal, meglehet, ez az én apai örökségem. Ekként a hagyomány őrzése a víz olthatatlan szeretetét, a sportos életmódot, egészséges életvitelt is jelenti számomra, ezt adom tovább.

Egyik apai nagynéném Pesten lakott, Kuki néninek hívták. Mosolyt fakasztó nevéhez még a külseje is igazodott. Apró termetű, mély hangú, katonás modorú, ugyanakkor remek humorú s rendkívül művelt hölgy volt. Néha szívesen felkerestem némi kultúra-morzsák reményében. Közel a negyvenhez egy édesanyám-korú asszonyba botlottam nála, aki – miután Kuki néni Csik Ferkó leányaként mutatott be – nagy örömmel ölelt át, miközben én a régi reflexeimnek engedelmeskedve leszegett fejjel dűnnyögtem valamit...

– *Miért szégyelled édesapádat?* – kérdezte, rátapintva a gyenge pontomra.

– *Tudod te egyáltalán, hogy milyen volt ő?!*

Akkor megint felszakadt a lelkem mélyéről a régi fájdalom, hisz annyira őszinte volt a kérdés.

– *Édesapáddal együtt jártam a Sportuszodába úszni, és ő volt a legcsendesebb, hallatlanul szerény, jó modorú ember. A többi vele egykorú nagy hanggal, feltűnően viselkedett. Őt észre sem lehetett venni, s ha valaki nem tudta róla, hogy ő a bajnok, a viselkedése okán nem is gondolhatta volna. Hát légy büszke az édesapádra, mert ő Valaki volt, ő azt valóban megérdemli!*

S még egy „véletlen” találkozást hadd említsek csupán. Kismamaként dr. Heinisch Pál volt az orvosom. Felfigyelt a nevemre s megkérdezte, hogy csak nem az úszó Csiknek lennék a rokona?

– A leánya – mondtam, a szokásos módon lehajtva a fejemet.

Amikor meghallotta, szinte repült felém az a hatalmas ember! Otthon meg édesanyám kezdett lelkendezni: „*szent isten, a Pepó!*” Igen ő. Szóval Pepó, ahogy az uszodában hívták, a leányaként kezelt, ő segítette világra mindkét gyermekemet. Szíve mélyéről elemi erővel törtek fel a múlt emlékei, és mesélte, hogy ő is olimpiai kerettag volt 1936-ban. De mindig hozzátette: „*Ferkó volt az igazi*”.

Ma már egészen bizonyosan tudom, hogy édesapám mögöttem áll. Előfordult, hogy a teljes reménytelenség állapotában, mikor már majdnem elvesztettem minden hitemet s tanácstalanul álltam, ő jutott eszembe. Nem szabad feladni, higgadtan össze szedni a gondolatokat és a feladatra összpontosítani, nem csüggedni, kondícióra ügyelni..., szóval, mintha beszélt volna hozzám, s lám, váratlanul jött egy új lehetőség, szinte az utolsó pillanatban. A láthatatlan kéz – az ő keze, amit annyira szerettem volna gyermekként fogni egykor – mindig segített, s én belevágtam abba, amit adott az élet, ha túl nehéz feladatnak tűnt, akkor is.

Ez a példa nevelt arra, hogy igyekezzek mindig, minden körülmények között, a legjobb tudásom szerint helytállni. Csik Ferenc, a bajnok, Csik Ferenc az ember emlékezete, példája életfilozófia is számomra ma már.

És büszke vagyok Rád, Édesapám!

Csik Katalin

Keszthely, 2013.

Utószó

„...aki szeretteink szívében él, nem halt meg, csak távol van...”

– Csik Ferenc száz esztendeje –

„Hívom a világ ifjúságát!” – ez a mondat állt a hetven méter magas torony, tizenhat és fél tonna súlyú, Ruhr-vidéken öntött, hatalmas harangjának peremén, míg oldalán az öt karika virított, a birodalmi sas karmai közt. A harang – ahogy a görögországi Olümpiából induló, hét állam több mint háromezer futóját megmozgató fáklyastaféta terve is – Carl Diemnek, a berlini játékok szervezőbizottsága főtitkárának ötlete lehetett. Így volt e, nem tudom, de bizonyos, hogy az országon előbb körbeutaztatott hangszer-óriás, akárcsak a korábban sosem látott mennyiségű propagandaanyag, a versenyeket népszerűsítő előadások tömkelege, aztán a száztízezer ember előtt lezajlott monumentális megnyitó, milliók érzelmeit járta át – nemcsak Németországban.

Több kontinensen szólt már a rádió – próbálkoztak a televíziós közvetítés kezdetleges formájával is –, mindez együtt a világ kitágulásának, a lehetőségek sokasodásának, vagy – ahogy Leni Riefenstahl hírhedtté lett, előző évben bemutatott filmjének címe mondta – a mindent lebíró emberi „akarat diadalának” is tetszhetett akkor. Az éteri poézissel, ugyanakkor számító agresszivitással egymásra préselt mitologikus idő és a jövővárás, az antikvítás és a modernizmus, a valamiféle „pogány vallás” s a nagyon is evilági nyers erő összehabart kultusza mintha az örökkévalóságot szánta volna birtokba venni, hogy előbb ki- s majd be is teljesítse a történelmet. A múltra hivatkozó, attól elrugaszkodó, de a most beköszöntő örök ifjúságról szólt, akart szólni minden akkor – s erről akart szólni az olimpia is.

A berlini olimpia az addig való sporttörténelem legnagyobb szabású eseménye volt. S egy nyelv, egy beszédmód sűrített lenyomata is egyben, amely örökre érvényét veszítette aztán. Figyeljünk csak: „Ez az ifjúság majd legyőzi a múltat, az átkos, sanyargató múltat s csak a béke boldog jövőjét ismeri.” A Lustgarten terén rendezett monumentális fáklya-fogadó ünnepség egyik szónoka – talán Göbbels a propagandaminiszter – harsogta ezt a megnyitó előtti napon, de szinte bármelyik korabeli könyvet, cikket, beszédet üjtük fel, rendre a küzdés, az akarat – nekünk hangsúlyozottan: „magyar akarat” –, a jövő, az ifjúság szavak tobzódására bukkanunk. Mindannak csíráját, ami a következő évtizedben világháborúvá, ártatlanok millióinak legyilkolásává – s tizenkét esztendő „olimpiaszünetté” is – lombosodott nem a berlini játékok földjébe

– illetve nem elsősorban oda! – vetették el persze, ám tény, hogy ami történt, a borzalmakat túlélte lélekben mindent, de mindent megváltoztatott.

Mindent, mondom, az emlékek súlypontját, a látószöveget, s a nyelvet, az egykor – akár számító, akár naiv, akár őszinte – hittől zengő szavak holdudvarát is. Ha valaki nem érti, mire gondolok, Pluhár István 1936 őszén megjelent könyvének (*A berlini olimpia*) s a harminc esztendővel később papírra vetett emlékeinek (*Pluhár István – Szepesi György: Szerelmünk a mikrofon*) tónusát, mondatait vesse össze csupán. Az emlékek, a tények nagyrészt ugyanazok, de a legendás riporter, az egyik leghitelesebb szemtanú mégis mintha két különböző világból szólna hozzánk. Az olimpiák történetének tán első, előkészületeiben, méreteiben – negyvenkilenc ország majd négyezer sportolója lépett pályára –, mozgósító erejében, a „mediatizáltsághoz” – sőt, így vagy úgy de a politikához – való viszonyában a mai korból szemlélve is „modellnek” tekinthető játékaról úgy beszélni, mint 1945 előtt, nem lehetett többé.

Az a „beszédmód”, azok a szavak, elmaszatolódtak, „fertőzötté” lettek az időben valahogy, noha tartalmuk – legyen küzdésről, akaratról, ifjúságról, vagy jövőről szó akár – életünk s emlékezetünk része kell, hogy maradjon mindörökre. Mert aki az olimpia eredeti eszményének ígézetében élt, sportolt, vagy szurkolt, örvendezett csupán, annak Berlin nem a náciizmus világhódító igénybejelentésének szemforgatósra tervezett alkalma, nem Adolf Hitler olimpiája volt!

Igen, az ifjúság. Dobor Dezsőék 1983-ban forgatott portréfilmjét évekkel ezelőtt láttam utoljára, de Csik Ferenc özvegyének hangjára, utolsó mondataira elég pontosan emlékezni vélek. „Számomra ő mindig fiatal, harmincegy éves ember marad” – mondta Philippovich Fedóra, aki híven őrizte férje emlékét, amíg csak élt. Igen, a bajnok fiatal maradt nekünk, ahogy a hozzá hasonlatos „örök fiatalokban” történelmünk is bővelkedik. Csokonaira, Petőfi Sándorra, József Attilára, az erdélyi Dsida Jenőre, vagy Radnótira gondolhatunk még, akinek minap száz esztendőös özvegye ugyanazon ajtón, ugyanazt a névtáblát őrzi rendületlenül. Értelmetlen halál, szokás mondani, noha a távozás ideje, olykor a módja is egy-egy rendkívüli személyiség tanúságához, legendáriusmához megmásíthatatlanul hozzá tartozik. Mi várt volna Petőfire 1849, József Attilára, Radnótira 1945 után, sosem tudjuk meg pontosan, szeretném hinni, tudták ők, mikor kell elmenni innen, hogy életük „rövidségében” legyen oly meghökkenően teljessé bennünk és általunk.

Csik Ferenc, e reneszánsz eszményt a huszadik században is őrző ember 1945. március 29-én, a harmincegyedik születésnapját követő negyedik hónap

végén, a tán utolsó magyarországi bombatámadás áldozata lett. Pár napot kellett volna „kihúznia” még, s rá is a „béke” vár, no meg az „új világ” – amiről, máshogy, más tervekkel, szándékokkal s másféle „hangszerelésben” ugyan, már Berlin idején is annyi mindent hallhatott. Nem várt addig, így a kor, amelyben élnie, cselekednie adatott, s az ember egy időben, együtt távozott, sajgó hiányt hagyva maga után, s emlékét, életének tanúságát is kiszolgáltatta annak az időnek, ami egy nemzetnek lett osztályrésze akkor.

Sebtében temették, közös sírban pihent jó két esztendeig, s amikor – 1947. április 26-án – Keszthelyre, a felnevelő városba, végső nyughelyére térhetett, már érett a rend, ami nemcsak a múltat akarta eltörölni végképp, de átkot szórt annak minden rendű s rangú „közszereplőjére” is. Arról, hogy a világ megforratását ígérő kommunista párt egyeduralomra tör, 1947 elejétől – a Magyar Község perétől – senki emberfiának kétsége nem lehetett, ütötték-verték a múltat meg a „reakciót”, s beszélhetett még demokráciáról, aki akart, csak nem volt érdemes. Mondják, Kaposvár, a szülőváros agresszíven balos hangadói már az újratemetés terve hallatán is tiltakozni kezdtek, mivel Csik László, a nevelőapa, a korábbi hatalom támogatójának mutatkozott. Lehet, az após dolgaira is hivatkoztak közben, ezt nem tudom – Philippovich Viktor a Nemzeti Bank igazgatóhelyettese volt, sok nyelven beszélt, s nagyon szép házban lakott 1945 előtt! –, de tény, hogy nemcsak a bajnok emlékezetére kúszott árnyék, a mostoha sorsból a család maradékának is kijutott. Fejük felett a kitelepítés réme lebegett, a „két árva” ezért – távol Budapesttől – az apai nagymama szárnya alatt járt iskolába, az anya meg egy hadiözvegyként kapott, majd 1948-ban államosított kicsi trafik szegényes hozadékából segített, ahogy lehetett akkor. S bár a berlini aranyat emlegették a statisztikák, akadt – s évtizedek múltán is akadt még! –, aki Csik Ferencet – tán mert katonaozvosként is teljesítette feladatát az utolsó pillanatig – ostoba módon „nyilasozni” kezdte.

Hosszú esztendőig – 1955 decemberéig, Bódosi Mihály Somogyi Néplapbeli írásáig biztosan – méltató cikk sem hozta szóba őt, s később is alig-alig (Peterdi Pál, Keresztényi József, Kocsis L. Mihály, Kő András, Jutasi Róbert – általában a kevesekhez eljutó Egyetemi Lapokban, vagy megyei újságban megjelent – írásait illendő megemlíteni). Akik ismerték, versenyezni látták, jó szívvel emlegették, lett róla elnevezett verseny több városban is, 1973-ban Kaposváron új szobrát avatták fel, aztán gyönyörű sétány kapta meg a nevét Keszthelyen, az 1983-as film lényét már hiteles módon idézte fel, ám Csik Ferenc sorsa, illetve belőle mindaz, ami a ragyogó sportteljesítményen túlra (is!) mutatott, nem lett-lehetett életünk s emlékezetünk – a nemzet emlékeze-

tének – része mindenestől. Az „ébresztés”, az „új beszédmód” esélyét csak a rendszerváltozás ideje hozta el.

Csik Katalin 2003-ban megjelent könyve így aztán légüres térbe, vigasztként is érkezett, hisz e karcsú kötetet senki más nem írhatta meg rajta kívül. Hála, tiszteletadás, s rekonstrukció e munka, az „egyszer volt...”, de biztosan létezett apa „újraírásának” alkalmá, s tanúságtétel a példáról egyben, aki nemcsak sportolóként volt rendkívüli egykor. Van e kötetnek néhány torokszorító mozzanata. Régi-régi, 1944-ben, 1945 tavaszán készült felvételeket láthatunk. Fiatal férfi szöszke lánykát röptet az ég felé, másutt a karján ül, vagy az anya ölében pihen éppen, de kicsi kezét az apa felé nyújtja ekkor is. A lányka néhány hónapos, aztán esztendő s a képeken, a férfi harmincegy, életerősen mosolyog, tekintetét, mozdulatait a szeretet járja át, aztán hetek múltán örökre eltávozik. Kezének melegét őrizheti a leány lelke hát, de róla, az édesapáról tudatos emléke nem lehet, így reá csak a kései felfedezés, az újraalkotás, a vallomás, a tanúságtétel – nem elsősorban „sporttörténeti” – munkája várhatott, s még a felismerés döbbenete is talán.

Miért, miként ismétlődik a történelem, a Teremtő titka marad, de hogy a sors ugyanabban a családban, jó három évtized múltán, ugyanolyan könyörtelenséggel duplázza meg önmagát, mégis elgondolkodtató. Amikor a szerbiai fronton elesett Lengvári Ferenc halálhírért vették a kicsi Ferkó is egy esztendő s volt csupán, „vér szerint való” édesapját ő sem ismerhette hát. Hiányt, fájdalmat, dacot, korai fegyelmezettség-kényszert szült e benne az árvaság, nem tudom, ám, hogy életútja – 1923-tól Csik Ferencéig is – rendhagyóvá lett, az bizonyos. Azt, hogy Csik László doktor, az örökbe fogadó nagybácsi mennyire volt rátermett nevelőapa, szintén nem tudom, a kamasz pályaválasztását – orvos lesz ő is – befolyásolhatta tán, de hogy az érettségi előtt álló gimnazista a naplójában egyszer sem említi őt, még árulkodó is lehet. Derűs olvasmány a napló, ugyanakkor – noha jó esztendőt ölel fel mindössze – tanulságos is.

Aki naplót ír, rendszeres életvitelre törekszik valahogy, még ha „fegyelmezetlenül” meg-megszakítja néha, akkor is. Ezekből a sorokból egy tizenhetedik esztendőt taposó, majd betöltött, romantikára hajló lelkű, a szépség s a művészet által megérintett, szeretetre vágyó ifjúember tekint reánk. Nem tervez „nagyokat” – az orvosi fakultást említi egyszer –, inkább rögzít, meditál, a sport iránti vonzalma tetten érhető, de az úszást – a bejegyzések többsége a téli hónapokból való – nem hozza szóba. Olyan az egész, mint egy, a kor etikettjéhez (kiskamasz-korú szíve választottjával magázódnak!) híven illeszkedő, „jól nevelt”, matúra előtt álló „normális” fiatal naplója lenni szokott akkori-

ban. A műfaj „magányos jellegének” megfelelően mégis lebeg az egész felett valami nyugtalanító. Valami az „én csak magamra számíthatok igazán” töprengő elszántságából, ám hogy az elszántság mit célozna, nemigen tudható még.

Aztán egy kósza mondat, de nem a naplóból már. „A legközelebbi olimpiára valahogy el kellene menni!” Los Angelesből érkező híreket böngésző ifjú orvostanhallgató sóhajtott így 1932 nyarán, a Sipos Márton-émlékverseny utáni napokban talán. Úszott, versenyzett – előbb a keszthelyi Törekvésben, majd egyetemistaként a BEAC-ban – két éve már, a mellúszással meg a vízilabdával próbálkozott, a gyorsúszás felé Vértesy József, az éppen befejeződött olimpia vízilabda-bajnoka terelte őt, aki Csik Ferencről, mint pályája legnagyobb él-ményéről beszélt később, amíg csak élt. Arról, hogy „a Ferkó” volt a tökéletes tanítvány, hogy nemcsak úszóként volt óriás, de emberként is a legtisztábbak közé tartozott, hogy a hűsége, a kitartása, a tudatossága, a szerénysége, a sport-szeretete, meg az a legendás akarata – és így tovább. Szavak, szavak ezek jól tudom, s a mögöttük lappangó tartalom föl sem fejthető igazán.

Miért „eszi bele magát” a sport, a versengés szeretete valakibe, valójában titok marad, hisz a Balaton közelsége, a szintén úszni szerető testvérek alig-ha elegendőek ehhez. Aztán meg az akarat, a felelősségtudat, amit vele kapcsolatban sokat emlegetnek – s emlegette néhány korabeli interjújában, aztán a cikkeiben ő maga is bizony. Az akarat furcsa jószág ugyanis, kikövetelni, „elhatározni” – csak úgy! – nem lehet. „Olyan nincs, hogy akarok akarni” – ezt Balczó András, az ő szintén legendás „akaraterejét” emlegetőknek szokta mondogatni: „mindig úgy éreztem, hogy »kedvet kaptam« valakitől ahhoz, amit cselekednem adatott”. Olvassuk el Csik Ferenc fennmaradt írásait, azt például, amit – így mondta – „cserkész bajtársai” lapjának adott, már a berlini győzelem után! A lelki, szellemi, végső soron az erkölcsi adottságok fontosságát sorolta előre minden alkalommal, amit „keresztény férfiúi erényeknek” nevezett, de hogy nem üres ájtatosságra gondolt, nyilvánvaló. Valami „sűrített tudás” birtokba vételi képességére inkább, amelyben a test és a szellem művelésének együttes igénye nem szakadt még el, olyan állapotra – lelkiállapot-ra, ha teszik – ahol a győzelem nem büszkévé, önelégültté tesz, hanem a szó eredeti értelmében „boldoggá” emel. A Teremtő ajándékaként fogadható „kegyelmi állapotról”, „belső békességről” van szó talán, ami ha reánk köszönt e kegyelmi állapot adta küzdelemre, állhatatosságra, „akaratra” s – bizony! – az evangéliumi értelemben vett szeretetre leszünk képesek csupán. Nézzünk ama híres képre, amelyen a fáradt-keserűen hitetlenkedő japánok között, szinte szállva, ragyogó szemmel int az érte szorítók felé, s közben a földön marad!

A legendássá lett mondat, amit a győzelmet követő percekben Pluhár István mikrofonja előtt elejtett – a világ legboldogabb embere vagyok! – is csak innét, e „látószögből” értelmezhető. Nem emlékszem, a Thomas Huges-i „izmos kereszténység”, vagy az ógörög kalokagathia szót emlegette e Csik Ferenc valahol, de hogy e tartalom ígézetében élt, számomra bizonyos.

Azt, hogy a sport öncéllá nem, legföljebb „magasztos feladataink megoldásához erőt, kitartást” adó eszközzé lehet, szintén ő mondta el, s versenyzői meg későbbi élete a bizonyosság, hogy ennek megfelelően is cselekedett. Ki „ültette el” ezt a fiúban – a nevelés, a premontrei gimnázium, a cserkészlet vagy a sosem ismert édesapa szóltalanul őrzött emlékezete mennyit „adott ehhez” – fölösleges firtatni ma már, hiszen az öt-hat versenyzői év, meg az a hét, ami ezen felül adatott neki, e „kegyelmi állapotról” a maga sűrítettségével tanúskodott.

Azt, hogy egyszerre, teljes koncentrációval tanul és sportol, ő még alighanem magától értetődőnek fogta fel, s még biztosabb, hogy az 1932 nyarán elejtett mondatát egy pillanatra sem felejtette el. Így kellett lennie, hiszen 1933-tól már nemzetközi vizeken is jegyzett eredményekkel jelentkezett – a torinói főiskolai világbajnokságról érmekeket hozott, percen belül úszta a száz gyorsot, s először lett magyar bajnok e számban –, hogy aztán teljesítményét a következő évben két Európa-bajnoki címmel toldja meg.

Mondják, az egész esztendőre szóló edzés gyakorlatát ő honosította meg Magyarországon – korábban csak „jó időben” úszott, aki úszott, télen korcsolyázott, síelt, meg bálozott inkább –, hogy a legjobbak ellen versenyezhesen, minden alkalmat megragadott, de hogy mi lenne az álma ott a berlini medencében, arról sohasem beszélt. Az emlékezések szerint inkább nagyon szerénynek mutatkozott – Jolán nagynénjének a bajnokoknak járó tölgyfacsemete-ültetési tervét viccel ütötte el („Yusa és Arai alighanem jobb helyet tud annak”), a japánokat látva az olimpia előestéjén szinte kishitűen beszélt („hiába, ezeket nem lehet legyőzni”) – ám mértéktartásában nem volt csodálnivaló. Több ellenfelének ideje – az amerikai Fick 56,4-tal tartotta a világcsúcst – jóval az ő legjobb eredménye (57,8) előtt járt. Mi volt a fejében, nem tudható igazán, tény, hogy tudatosságát, elszántságát s rendíthetetlen nyugalma azóta is sokak emlegetik.

Csik Ferenc nem volt hát esélyes, senki, szeretett edzője, Vértesy József sem gondolta annak. Bárány István az előd, az 1928-as olimpia ezüstérmese, az úszókapitány ugyan a harmadik helyben reménykedett, de könyve s időskori vallomása szerint még ezt is csak a feleségének merte elmondani. A japánokat várta élre mindenki, aztán Ficket, vagy az 56,9-cel Európa-csúcstartó német

Fischert még esetleg. Az ázsiaiakat (a „sárgákat” ahogy mondták akkoriban) valamiféle misztika vette körül – nem volt videó, film se nagyon, senkise látta úszni őket –, annyit lehetett tudni, hogy az előző olimpia hat férfi számából ötöt ők nyertek, s még érem is alig jutott másnak. Csik sem az előfutamban, sem az elődöntőben nem végzett az élen – ráadásul nem is valami „izmos” időket úszott –, aztán a hetes, a legszélső pályát húzta ki (sorsoltak akkor még), hogy két ázsiai ellenfelétől a legtávolabb legyen. „Kellemetlenül éreztem magam, drukoltam egy kicsit, de nem jobban, mint más verseny előtt” mondta Pluhárnak a célba érkezés után. Van, aki meg arra emlékezett – az akkor tizenöt éves, az olimpiára tartalékként utazott Bakó Jenő például –, hogy köpenybe burkolózva egy krimit olvasott. Mindkét állítás igaz lehet, annyi bizonyos, hogy 1936. augusztus 9-én délután fél négy körül szenzáció történt, s a huszonharmadik évét taposó orvostanhallgató szűk perc alatt minden magyar Ferkójává lett.

A tudósító hangját hallani ma is hátborzongató. A riporterek nem vetkőztek ki önmagukból akkor még, az „üzenet” nem a médiavilág – a nézettség-hallgatottság – (vélt) elvárásainak szólt, s ez volt az első országos élmény, amit az 1925-ben indult rádió olimpiáról adott nekünk. A féltésnek, a szeretetnek az a kevercse, amit Pluhár István biztató szava sugallt („Gyere, Ferkó, gyere...!) alighanem ezért lesz felejthetetlen mindörökre. S felejthetetlen az a kavargó, ám emberarcú tumultus a hetes rajtkő körül, ami a célba érést követő másodpercekben kialakult. Ki húzta ki Csiket a vízből – Bárány István úszókapitány-e, ifjabb Horthy Miklós a szövetség elnöke-e („időmérő” volt, hogy közel lehessen), vagy még többen egyszerre –, ezen lehet vitázni, de azon a földöntúli boldogságon, ami a kopott filmkockákon is átsüt, nem érdemes.

Hiszem, hogy a győzelem misztériumának a várt-váratlan helyzetek összjátéka is része valamiképp, így az utóbbi esetben az öröm felfokozottabb s tartósabb valahogy. A *csoda* beköszöntö ilyen, ami Aragon esszéje szerint a valóság pozitív tagadásaként is felfogható, hisz benne a személyiséget megragadó, jobbra törekvő szellem nyilatkozik meg egy pillanat alatt. A csoda fel-emel, „jobbá teszi” az embert, s aki részese lehetett, sosem fog az élménytől szabadulni. Szöulra, a tizennégy éves Egerszegi Krisztinára lehet emlékezni, meg Risztov Éva minapi olimpiai bajnokságára még, ami – mert „jól” is ismételteti a történelem önmagát! – szintén augusztus 9-re esett.

Mit jelentett Csik Ferenc győzelme, alig lehet elképzelni ma már. Ismeretlenek ölelkeztek össze, elegyedtek beszélgetésbe az utcán, a villamoson, még a kabaré is a győzelmek mámorától volt hangos talán („Csik, Csák, Lő-

rincz...” – ilyenformán köszönt a színpadra lépő Salamon Béla az emlékezések szerint). Nemzetragasztó élmény volt ez, a Trianont követő második évtized közepén, mert a gyakran hangoztatott fordulatok („erőiben meggyengített Magyarország” reményéről, egy „sorscsapásoktól megtépett nemzet” örömről beszéltek a csapatot útjára bocsátó szónokok) nagyon is valós tartalmakat jelentettek akkor.

Csik Ferencnek a legklasszikusabb, a leginkább figyelt úszószámában aratott diadalában a letiport haza emelhetette fel újra a fejét, ahogy az olimpián szerzett tíz aranyérem – s a táblázaton elért harmadik hely – is egy másfél évtizedes erőfeszítés és nemzetépítő terv eredményének volt tudható. Gondoljuk meg: Magyarországot 1920. után valóságos blokáddal vette körül a sportban is – még az olimpiára sem mehettünk –, aztán 1924-ben kettő, 1928-ban öt, 1932-ben – a világválság közepén! – már hat aranyérmet hoztunk haza, miénk volt az úszó, az atlétikai Európa-bajnokság ötlete, s világszínvonalúvá érett a magyar labdarúgás is. Innen nézvést a tíz arany egy folyamat csúcspontjának mutatkozott, e győzelem, annak körülménye és főleg minősége pedig egy, a minapi „eltipratás” kísérletére következő „újjászületés” modelljének szimbolikus sűrítője lett, ha akadtak a „korszellemhez” igazodó fals hangok, akkor is. Mert ebben az aranyban a „fehér faj becsületének megvédését” akarták látni-láttatni egyes újságírók s szónokok is akkor, de tegye tűvé az archívumokat, aki akarja, Csik Ferencről hasonló kijelentést nem fog találni soha. Ilyet nemcsak a keresztény ember, de a jövőbeli – s szakmáját hivatásnak tekintő – orvos sem mondhatott!

Berlin és Csik titkának egyik fele – annak, hogy mit jelentett ez a külsőségeiben veszjósló jegyeket is mutatott olimpia neki és nekünk – itt keresendő valahol. A „titké”, amelynek a „keresztény” Csák Ibolya, Harangi Imre, Gerevich Aladár, a székely Lőrincz Márton, a „zsidó” Elek Ilona, Kárpáti Károly, vagy Kabos Endre egyként a része volt, s amelyhez e váratlan bajnok emberi lénye is hozzátartozott.

Az arányérzék, a méltóság, a feladattudat, s a szó eredeti értelmében vett sportszerűség titka ez, ami hősünkben a győzelem után is hibátlanul élt tovább, s amiről hátralévő élete minden mozzanatában híven tanúskodott. Valami, amit lovagiasságnak, erényességnek, az erőre s a gyengédségre való hajlamnak, a reánk bízott élet gondozása tökélyének együtt nevezhetünk, ahol a diadal pályafutás ékköve ugyan, de mellet verő hivatkozások, elvárások „dobbantó-deszkájává” sohasem lehet.

Hívták Amerikába, ússzon dollárokért, „szedje ki” a győzelemből, amit csak bír, de nem ment, hisz amiről ő úgy gondolta, hogy családja, az érte szorítók, az egész nemzet öröme lett a miénk, azt nem lehet csak a maga hasznára váltani. Legyőzött japán ellenfeleinek visszavágót adott a Császár uszodában – három nappal hazatérése után! –, mert az ő sportszemlélete, erkölcsi felfogása ezt így kívánta meg, s hogy a diadalát nem látott hazai közönségnek is emberközeli élményt adjon.

Előbb Keszthelyre, a felnevelő, majd Kaposvárra a szülővárosába ment – a minden győztesnek járó tölgyfacsemetét itt ültette el –, a híradások szerint mindkét ünnepség ezreket, a kaposvári legalább tizenötezer embert megmozgatott. Ajándékokat, szerenádokat adtak neki, helyi előkelőségek szónokoltak hosszan és cirkalmasan a kor nyelve szerint, ám a bajnok a kötelességét emlegette csupán, meg a munkát, amivel „semmi sem lehetetlen, még az sem, hogy Magyarország újra nagy és erős lesz”. Ígérte, úszik továbbra is, hogy hazájának újabb örömet szerezhessen, de azt hiszem, hónapok múltán érezte pontosan, hogy a vízben ő a küldetése javát bevégezte már, s hogy a feladat- és felelősségtudat ugyan szikrányit sem, ám a feladatok rendje lassan megváltozik.

Úszott még, fegyelmezetten edzett, versenyzett két esztendeig, de sportpályafutása 1936 utáni idejének már az újabb végeznivalók tervezése is a része lehetett. Amit vállalt-vállalhatott, annak eleget tett a medencében maradéktalanul – négy főiskolai világbajnokságot nyert 1937-ben, a száz gyorsnak ő volt 1938-ig a magyar bajnoka –, ám tudatosan készült az „életre” is. 1937 novemberében avatták doktorrá, s hogy hivatását az úszáshoz hasonló eltökéltséggel s felkészültséggel tervezi végezni, szorgos kutatással, egyetemi színvonalú előadásokkal, orvosi szaklap szerkesztésével, s szakcikkek sorával bizonyította éveken át.

A rendelkezésemre álló adatok szerint nem úszta már percen belül a százat Berlin után, de hát élete legjobb idejét ő az élete legfontosabb versenyén érte el – nem árt megjegyezni: azzal az 57,6-tal magyar bajnokságot lehetett nyerni 1954-ig! –, s erre sem Yusa, sem Arai, sem Tagucsi, sem Fick, sem Fischer nem volt képes akkor. Erkölcsi, szakmai tapasztalatait, amit versenyzőként szerzett, orvosként is szervesen volt képes hasznosítani, érzékenyen figyelt az úszásra, s tett érte lankadatlanul.

A BEAC váltójába 1939-ben, sőt 1941-ben, már „visszavonultan” is beszállt, mert szükség volt rá, vállalta egy évre az úszókapitányi tiszteletet, nemcsak tanácsot, hitet adni is szándékozott. A fiatal, sokszoros magyar bajnok Tatos

Nándorban például lehetséges utódját szeretne volna látni tán, de nemcsak ebbéli reményeit, hanem a két soron következő olimpiát is elmosta a történelem.

S mi mindent tett mindezek mellett még? Dolgozott – s tanulmányokat írt – sportorvosként, miközben ő lett az 1939. május 31-én újraindult Képes Sport felelős szerkesztője is. Az úszó dr. Bárány István, az atléta Sír József, a vívó Rajcsányi László és Rajczy Imre, a birkózó Papp László, aztán Lauber Dezső az 1924-es olimpián Hajós Alfréd ezüstérmes társa s Prokopp Sándor a stockholmi sportlövő bajnok volt a szerkesztőtársa többek között. Jó csapat volt ez tehát, s a hetilap élő, eleven orgánusként forgatható ma is. Munkáját utolsó pillanatig végezte, mígnem katonavérellátásra hívták be 1944 októberében, rajongva szeretett férjként – 1943-ban még elindult egy versenyen, csak azért, hogy szépséges felesége is lássa úszni egyszer! – s két apró gyermek gondos édesapjaként immár.

Csik Katalin könyvének – ennek az átdolgozott, bővített kiadásnak is – itt, a történetnek ezen a pontján sűrűsödik a legmélyebb, a legintimebb rétege. Ez az, amit megírni joga s esélye is csak neki lehetett, ami előtt nekünk, kívülállóknak csak hallgatnunk illendő. Mert, ha a hazaszeretet lényege a hozzánk legközelebb álló dolgok, emlékek intim ismerőségéből fakad („S ha néha lábamhoz térdepel egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom” – ahogy Radnóti írta épp abban a hónapban, amikor a szerző is született), akkor ez a hitvesi, a szülői, a gyermeki, egyáltalán az emberi szeretet misztériumában sem lehet másképp.

Ahhoz a búcsúlevélhez, amit Csik Ferenc bevonulása előestéjén, 1944. október 6-án feleségének írt, kommentárt fűzni aligha lehet. A lelki nemesség, a felelősségtudat, a kétségbeesett kapaszkodást halvány nyomokban sem rejtő életvágy s életakarát, ugyanakkor az isteni végzésben való hit együttállásának póztalanságában is torokszorító dokumentuma ez, az ajándékként kapott Élet magasabb rendű céljának tökéletes példázata, az első olvasásra alig észrevehető tenger-mély – mert csak a legszeretettebb lénynek elmondható! – vallomással a közepén: „...ott leszek én is mögöttem, mint ahogy Édesapánk is mindig velünk volt, halálában is”.

Azt, hogy a sosem ismert édesapát, Lengvári Ferencet emlegette-e a fiú hangosan, hogy álmodott-e vele, próbálta-e élővé dajkálni, „rekonstruálni” magában, titok marad, de hogy pontosan tudta, mikor, miért, s hogyan kell megidézni őt, ebben bizonyosak lehetünk. Gyöngybetűkkel írta mindezt, hajszálnyi megtorpanás, hiba, zökkenő nélkül: olyan ember levele ez, aki örömet s szeretetet hozni jött e földre, s akinek a szívében s a lelkében az Istentől való békeesség honolt. Utolsó pillanatában is így volt alighanem, midőn az utókorra

– gyermekeire is – a példát, no meg a vallomás, a „birtokbavétel” alkalmát s folytonos kényszerét hagyta örökölni.

Amikor Csik Ferencet végső nyugalomra helyezték, koporsója felett a legszébb beszédet Hajós Alfréd mondta el. A százméteres gyorsúszás – egyáltalán a magyar sport – első olimpiai bajnoka szólt a – férfiként azóta is! – utolsóhoz, a zsidó családban született, ám szívében és példaadásában makulátlan magyarrá lett legenda, a keresztény elveket valló „törzsökös”, nála harmincöt esztendővel ifjabb utódhoz, aki távozásával mégis megelőzte őt.

Hajós ott, akkor, Keszthelyen a régi görögökre, az olimpia alapítóira hivatkozott, akik mindenről tudtak, ami emberi: „Fájdalom, a görög sorstragédia megismétlődött abban a megrendítő csapásban, amely fiatalon, reményteljes pályafutásának kezdetén, hivatásának emberséges és bátor teljesítése közben érte.” Az engesztelő istentiszteletre szólító gyászjelentés Szent Jeromos egyházatyja imáját idézte ugyanekkor: „Hálát adunk az Istennek, hogy a miénk voltál, de még inkább, hogy a miénk vagy, mert aki szeretteink szívében él, nem halt meg, csak távol van, és mindenki, aki visszatér az Úrhoz, a családban marad”.

E két, egymásnak felelő mozzanatban, nemkülönben a történet „szereplőiben” minden együtt volt, amiből eszmélkedésünk fakad, s ami sorsunk részévé lett históriánkban is. A görög s a zsidó-keresztény kultúra fundamentuma, a zsidó-magyar sorsközösség évszázados emlékezete, s egy „üzenet” persze, hogy így is lehet – hogy csak így lehet! Meg annak tanulsága, tanúsítványa talán, hogy Csik Ferenc életében, sorsában és példájában a történelmi időnek mifajta szálkeresztjei találkoztak össze azokban az esztendőkhöz, amikor a világ – a mi magyar világunk is – éppen fenekestől felfordult, aztán mindent, azt is, ami megőrizni való, ki akartak dobni az ablakon.

Nemcsak Berlint, e valóban „dupla fenekűként” is értelmezhető olimpiát, hanem mindent és persze mindenkit szinte, aki ama kornak aktív részese volt. Nem a győzelmek emlékét – ezeket a statisztika számon tartotta legalább –, de a példának, az erkölcsnek, a – természetesen számos elemében „korfüggő” – nevelésnek, neveltetésnek azt a tradíciópárti formáját, amit Csik neve is (!) jelentett, jelenthetett, nos, azt száműzésre akarták ítélni mindenáron. Egy tartást, amelyben a tisztelet, a fegyelem, a hit s a nemzet szeretete még a levegővétel természetességével mutatkozhatott meg mindenkinek. Hallgassuk meg, ahogy Pluhár István kérdezi, s ő a kérdések rendjéhez igazodva, pontosan, nem szószátyár módon, ám mégis teljes kerekességgel válaszol! Nemcsak „észbeli”, de lelki, érzelmi intelligenciát is jelzett ez akkor, s egy átörökölt

folytonosságtudat felvillanása volt egyben, aminek híján sem önmagunkat, sem a családot, sem a hazát megtartani nem lehet.

Nem a felvilágosodással indult modernitásnak az „emberre”, meg az „észre” hivatkozva mindent uralni akaró – a sportot is folyvást fenyegető! – „győzelmi gőgje” volt e magatartás lényege, hanem az inkább, amit ez a múlhatatlanul fontos (!) hosszú-hosszú folyamat a maga agresszív túlhajszoltságával megszakított. Ha a sport, az olimpia – ahogy a görögök tudták! – Isten ajándéka, akkor a vele kötött szövetség is csak azt a törvényt teljesíti-teljesítheti be, aminek a szolgálatára születünk mindannyian.

Mondhatnám, Csik Ferenc e ragyogó észbeli képességgel (is) megáldott, a maga korában felettébb korszerű, „mindenestől modern” ember csupán újszította azt, amit az ilyen és olyan ideológiákra esküdöző jövőtervezők elvetettek inkább, de a jó szándék szerint mindig összetartozott. Amit neve, emlékezete jelent, az nem Berlin árnyékos felében, hanem egy legalább kétezer éves kultúra s a magyar történelmi sorstudat tanúságtételének metszéspontjában gyökerezett.

Mert győztes volt ő, a világ legjobbja egyszer, aztán megölte az a kor fiatalon, ám sorsa – így együtt! – nem az „öntudat”, de a megaláztatás s a felmagasztaltatás, a vereségből – az áldozatból – felfénylő erkölcsi és metafizikai érték együttállásaként mutatkozik nekünk. Akként, amiről Farkas András, a török kor reformátora, a katolikus Zrínyi Miklós, a Himnusz író Kölcsey, aztán a Szózat költője, vagy a „nekünk Mohács kell”, s a „kínhalál az üdvösséged” gondolatát fogalmazó Ady oly sokat tudott, s aminek mélyén az említett áldozatra kész „hősi magatartás” keresztény misztériuma áll. Tessék „aránytévesztésnek”, blaszfémiának akár, Csik Ferenc élete s példája ezt az „új világban” fölöslegesnek ítélt sort folytatja, folytathatja az időben tovább.

Ez a századik esztendejét taposó, mindörökre fiatal bajnok *hős* és nem *sztár* volt ugyanis, aki a világot, s hazáját nem „fölfalni, meghódítani”, de szeretni, szolgálni kívánta rendületlenül, s aki – mondtam már – tán azt is tudta, mikor kell elmenni innen.

„Gyere, Ferkó, gyere...” – mondanám én is, de mert Te ama nemes harcot megharcoltad, futásodat elvégezted, a hitet megtartottad, pihenj inkább csöndesen.

N. Pál József

Ha az 1906. máj. XXVIII. sz. 96. sz. alapján kassai hivatalból kassai postára küldendő.

[illegible]

Ha az anyakönyv megállapítja a halálát, a halotti kivonat a halotti anyakönyv alapján készíthető. (1946. évi 1. sz. törvény 12. §-a)

Halotti anyakönyvi kivonat.

Futó-szám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A z e h a l t					A halál oka
			családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakóhelye	valószínű kor	hírvételezett család és utóneve	szülőinek család és utóneve	Az elhalálozás ideje, ha az elhalálozás nem az elhalt lakóhelyén történt	
406/1946.	1946. ápr. 13.	1945. márc. 29. d.u. 1/2	Dr. Csik Ferenc orvos	31. év	Philippovich család és utóneve	nehai Lengván család és utóneve	Sopron Patak n. 12.	legitimált, maradvány, bizonyíték

Az elhalt és a család elhalálozását igazoló okok: 1. a bejegyzés a halotti anyakönyv alapján készült, a halotti anyakönyv alapján készült, a halotti anyakönyv alapján készült.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a halotti anyakönyv alapján készült.

Kelt Sopron, 1946. jún. 15.

63/1946. J. sz.

Soproni Halotti Anyakönyvi Könyv

17. sz. melléklet az A. U. 115. §-hoz.

12. sz. 12.

Sopron thj.város polgármesterétől.

4706/1946. I. sz. sz.

Dr. Csik Ferenc halálesetének utólagos anyakönyvezése.

Véghatározat.

Az A. U. 67. §-a alapján megengedem, hogy dr. Csik Ferenc orvos, aki Kaposváron 1913. december 12-én született, Sopronban 1945. március 29-én d.u. 1/2 2 órákor történt elhalálozása az anyakönyvbe utólagosan bejegyeztessék.

Indokok:

A bemutatott halottvizsgálati bizonyítvány és jegyzőkönyv alapján az utólagos anyakönyvezést meg kellett engednem.

Irt.: az anyakönyvvezető az iratokkal és Özv. János Frigyes né soproni /Ikvásor 6/ lakos.

Sopron, 1946. április 13. A polgármester nevében: Dr. Pekovits Artur a.k.városi főjegyző.

A kiadvány Hitelesítő:

Karner Gusztáv /Irodavezető.

63/1946. J. sz.

BIBLIOGRÁFIA

- Özvegy Csik Ferencné kéziratos összefoglalása, a szerző birtokában.
- Bárány István sporttörténetei, Versenyben Tarzannal. Sportpropaganda, é.n.
- Bóna Károly: Akinek életében szobrot emeltek. A Somogy Sportja, 1999. december 7.
- Daruvári Kacsokovics Lajos: Forradalmak viharában. 1937. Széchenyi Könyvtár
- Gyárfás Tamás: Az olimpiák árnyai. Budapest, MA-Produkt. 1984.
- Dr. Lakatos István: Sopron Anno, füzetben lefűzve. 1989.
- Dr. Bódos Mihály: Csik Ferenc, a 100 m-es gyorsúszás bajnoka. Somogyi Néplap, 1955. december 11.
- Hévíz, Keszthely és Vidéke, 1996. december 11.
- Keszthelyi Hírlap, 1936. augusztus 30.
- Képes Sport, 1939. évfolyam.
- Képes Sport, 1940–1941. évfolyam.
- Képes Sport, 1943–1944. évfolyam.
- Magyar Olimpiai Mozgalom Krónikája 1895-1995. MOB kiadványa, 1995.
- Magyarország, 1939. április 9.
- Mai Nap, 1936. augusztus 19.
- Nagy Zoltán: Somogy megye krónikája. 1937. Széchenyi Könyvtár
- Nemzeti Sport, 1936. augusztus 10-11.
- N. Pál József: Magyar sport – magyar sors. Kortárs Könyvkiadó, 2009.
- Peterdi Pál: Óh, a Ferkó... Népsport, 1960. április 4.
- Pesti Hírlap, 1935. augusztus 13.
- Pluhár István: A Berliini Olimpia. Budapest, 1936. szeptember.
- Somogyi Hírlap, 1936. szeptember 9.
- Somogyi Újság, 1936. augusztus 27. és október 20.
- Székely Éva: Sírnál csak a győztesnek szabad. Magvető, 1982.
- Tóth Bálint: Húsz fele... 1995., a szerző birtokában.
- Vajda János Gimnázium évkönyve, 1991/1992. Castellum Kiadó, 1992.
- Dr. Viczián Antal: Meghaltak a Donnál. Sinus Kiadó, 1989.
- Csik Ferenc: Az út, mely az olimpiai bajnoksághoz vezet. A Magyar Cserkész, 1936. október 1., a szerző birtokában.
- Csik Ferenc: A sport az egészség és a nemzetnevelés szolgálatában. Szekszárd, 1936. december 19., a szerző birtokában.
- Csik Ferenc: A vízisportok egészségügye. Sportorvosi Értekezlet, Budapest, 1944. március 3-4., a szerző birtokában.
- Csik Ferenc: Electrocardiographiai megfigyelés a szív működés megindításáról. Orvostudományi Közlemények, 1944/4., a szerző birtokában.

Tartalom

<i>Beköszöntő (Ruzsics Ferenc, Keszthely Város Polgármestere)</i>	5
<i>Ajánlás (Dr. Szakály Sándor, MOA alelnök)</i>	7
<i>Előszó (Csik Katalin)</i>	9
A MAGÁNEMBER	11
A gyermekkor és az iskolai évek	13
<i>Zákány, 1889</i>	13
<i>Kaposvár és a családi fészek</i>	15
<i>Keszthely és a nagyszülők</i>	18
<i>Gimnáziumi évek</i>	22
Napló 1930. január 30., 1931. február 2.	25
Pesten és Keszthelyen az egyetemi évek alatt	40
Az egyetemi évek	42
Fordulópont a magánéletében	48
<i>Az esküvő után</i>	53
A háborús évek	60
<i>Búcsúlevele</i>	66
A SPORTEMBER	70
<i>Dr. Tóth Ákos: „Gyere Ferkó, gyere...”</i>	71
Pályafutása	72
1936 – az olimpia éve	77
<i>Berlin, 1936</i>	79
Csik Ferenc szereplése az olimpián	83
<i>Pluhár István: Úszás (tudósítás a 100 méteres úszódöntőről)</i>	83
<i>Zsuffka Viktor: Emlékezés Csik Ferencre és a legszebb versenyre,</i>	92
<i>melyet valaha láttam</i>	
<i>Székely Éva: Elhatároztam, én is olimpiai bajnok akarok lenni...</i>	93
<i>Tudósítások és ünneplések</i>	95
<i>Dr. Nádori László: Visszavágó verseny a Császár uszodában</i>	95
<i>Keszthely 1936. augusztus 25-én fogadta</i>	97
<i>Kaposvár ünnepel</i>	98
<i>A tíz olimpiai tölgy története</i>	100
Az olimpia után	102
<i>Csik Ferenc 1936. október 1-jén megjelent cikke</i>	102
1936. december 19-i előadása	104
Belgiumi látogatás	111
1938 – az Eucharisztikus Kongresszus	112
1939 – visszavonul a versenysporttól	113
<i>A Magyar Úszószövetség úszókapitánya</i>	115
<i>A gyorsúszás leírása</i>	116

A sportorvos	120
<i>Sportorvosi értekezés, 1944</i>	122
<i>A vízisportok egészségügye</i>	122
A Képes Sport szerkesztője	130
<i>Az 1940–1944-ben megjelent cikkekből, eseményekből</i>	134

EMLÉKEZÉSEK	139
<i>Peterdi Pál: „Óh, a Ferkó...”</i>	140
<i>Kaposvár – a szülővárosa</i>	142
<i>Keszthely – a felnevelő városa</i>	147
<i>Sopron – ahová a háború sodorta</i>	151
<i>Budapest – emléktáblák és emlékhelyek</i>	154
Csanádi Árpád Általános Iskola és Gimnázium	156
Csik Ferenc Általános Iskola és Gimnázium	158
Várpalota	161
Csik Ferenc-díj	163
Magyar Örökségdíj	163
<i>Florida – International Swimming Hall of Fame</i>	164
<i>Berlin – Stadion</i>	165

<i>Dr. Tarics Sándor: Ahogy én láttam</i>	166
<i>Dr. Nádori László: Kár, hogy rövidre szabott volt a kapcsolatunk</i>	168
<i>Philippovich Viktor: Egy közeli családtag emlékei</i>	169
<i>Ifj. Csik Ferenc: Édesapámra emlékszem</i>	170
<i>Csik Katalin: Édesapám</i>	171
<i>Utószó: „...aki szeretteink szívében él, nem halt meg, csak távol van...”</i>	174
– Csik Ferenc száz esztendeje – <i>Dr. N. Pál József</i>	

